

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**De Rebus Iaponicis, Indicis, Et Pervanis Epistolæ
Recentiores**

Hay, John

Antverpiae, 1605

Amplissimi Potentissimiqve Sinarvm Regni Brevis Et Lvcvlenta Descriptio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-61204](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-61204)

OMISSISSIMO
ET CLARISSIMO DOMINO
D. VINCENTIO DE SILENTIO
DOMINO DE BOVILLIS

A M P L I S S I M I
P O T E N T I S S I M I Q V E S I
N A R V M R E G N I B R E V I S
E T L V C V L E N T A
D E S C R I P T I O .

ILLV.

ingent &
& afflicto
uncationes
hometi no
llarunt, de
atione. Mi
aitque ad le
dam. Audi
ri parus, en
rorem: del
ribus, hie
ore & mult
mi varia ell
tanctibus ad
in radice, q
oracis con
lleren, con
obaret. Cu
um, nec hie
llior: ista, q
rem abject
umq; hie
esponsi hie
adolescen
Euangelica
amen plures
meam sul
ore & vine
phauti Cite
ad templum
leque quid
e aut Ma
terpendam,

AMPLIS-

380
ILLVSTRISSIMO

ET CLARISSIMO DOMINO

D. VINCENTIO DE SIVILLE,

DOMINO DE BOVILLE, RE-

GIO IN SUPREMO SENATV NOR-

manniæ Consiliario, libellorumq; sup-

plicum primo Præsidi, &c.

*Q*UOD scripsit Latinorū eloquentissimus,
eos, qui Oratores eu idere nō possūt, ad
ris studiū deuenire, patet (si nō erro) l
& ad multos hoc nostro calamitoso seculo
pertinet. Videmus nāq; paucos animū ad grauiora
dia applicare, quā plurimos verò noctes diesq; insu-
re, ut quid in marmore olim fuerit scriptum eru-
quid in vetustō codice puluere obsito negligēs scrip-
rit librarius corrigant. Hæc qui dixerit ardua inter-
difficiliū tractatione se nunquam exercuit. Ceterū
ea est mortaliū cecitas, ut soli Critici (hi sunt, qui de
aliorum scriptis sic iudicant, ut multa deprauent, &
paucissima corrigant) in viris doctis hodie numeren-
tur. At quæ est hæc hominū insanitas, doctos appel-
lare eos, qui rerū etiā vulgariū scientiā non sunt dis-
culti? Multi sunt, qui Cæsaris, Salustij, Suetonij, Titij
Liuij, & aliorum id genus monumenta notis illustra-
runt, interpunctisq; interuallis diligenter notarūt ac
deniq; sic emendarūt, ut quod uno die tanquā marmū
mēdū litura correxerāt, altero (nā posteriores cogita-
tiones

tiones sunt sapientiores) tanquam germanum Au-
 ctoris factum suum in locum reposuerint. Hinc secun-
 da, & tertia, immo interminata hominum cura. Re-
 ctius certe faciunt, qui cum in adolescentia magna-
 rum rerum doctrinam perceperunt, in Remp. ubi æ-
 tas confirmata fuerit, omnes suas curas cogitationesq;
 conferunt. Quod te fecisse, clarissime Præses, qui te
 probè nouit, nemo est qui ignorat. In clarissima siqui-
 dem sunt luce, quæ tu præclarè quotidie facis, & nulla
 temporis tanta poterit esse longinquitas, quæ tua in
 Foglianos, (qui D. Bernardi institutum ad uaguem se-
 quuntur) & alias piorum virorum familias, bene-
 merita obscurare poterit. De tua verò singulari erga
 me humanitate, quia uerba non suppetunt, quibus sa-
 tis dignè eam laudem, hoc tempore silendum iudica-
 ui. Caterùm ut intelligas me tui non esse immemorè,
 mitto ad te descriptionem Sinenfis Regni, quæ hacten-
 us quod sciam typis excusa non fuit. Eius auctor pu-
 tatur esse Alexander Valignanus, qui cum in celebri
 Italiæ urbe magno ciuium applausu ius diceret; in So-
 ciorum numerum est Romæ cooptatus, & post cōfectū
 in Theologia studiorum cursum, in Indias quæ ad oriē-
 tem sunt Solem missus, magna cum laude Sociis præ-
 positus prouincialis præfuit, & tandem ad Taicosamã
 legatus Pro-Regis Indiæ & Sociorum Visitator, multa
 gessit præclara, quorū aliqua in hoc libro Recentiorum
 Epistolarū magna tua uoluptate leges. Vale, Antuer-
 piæ, viij. Id. Augusti, An. Clj. lxx. V.

Obsequentissimus in Christo seruus,

IOANNES HAYVS.

Tom. ij.

KKk

LE-

LECTORI.

VNICVM reperi huius descriptionis exemplum, quod Criticus quidam commendare tētavit, an verò sit probè suo munere functus; iudicium non interpono meum. Cæterùm an Sinense, an verò Chinense, immo & Thinen se Regnum appelletur, definire posteras. Ego rem confector, non verba, de quibus infinitæ sunt controuersia, quas disceptant illi qui antiquum loquendi morem in dies renouant & ad eruditorum hominum usum accommodare non cessant. Vale.

ADMI

ADMIRANDA REGNI SINENSIS.

Nihil Oriente toto, quod cum Sina conferri mereatur, siue diuitias incolarum, mores & ingenia, siue soli vbertatem spectes, inuenitur: in multis Europæ nostræ par est, in pluribus superior: homines Iaponibus similes colore, vultu, & acumine ingeniorum: cætera differunt; soli conditio, hominum natura, mores instituta, ita vt hoc vnum enixè conatus appareat, nullo vt horum similes, sed potiùs contrarii essent omnibus. Color iis candidus, ingenium excellens, vultus Europæis dissimilis, oculorum orbis pusilli, nares crassæ & rasimæ, vtacula quasi sarrigatur: Regionis tēperies, qualis Europæ nostræ. Nam a 22 ad 27 vel 28 poli arctici gradum protenditur, quantū eundem hactenus ex historiis & narrationibus incolarum scire licuit. Plurima sunt illie admiratione dignissima.

Multo se in primis latius Sinæ Regis imperium extendit, quàm illius nobis noti Monarchæ, vni regno imperantis. Tradunt eorū annales, & coniecturis id nititur, magnam veri speciem præ se ferentibus, ab Austro ad Aquilonem 400 longitudine, ab ortu ad occasum plus 300 leucarum spatium latitudine complecti. Ad Tartarorum fines pertingunt: cum quibus crudelia & assidua ferebello gerunt. Rarò, nonnunquã tamen, induciis pactis mutua negociatione & mercaturâ vtuntur; quo tutiores sint a subitis Tartarorum incursionibus, integrum limitem altissimo densissimoque muro, plus minus 300 leucarum ambitu, cinxerunt. Dant hoc annales & topographica illorum tabulæ. Regio tota in prouincias diuiditur, quarum singulæ, regna Europæa, & spatiorum latitudine, & oppidorum multitudine, & hominum frequentia ac diuitiis, adæquant. Harum præcipuæ, Panquinum & Nanquinum, quas regias vocant: id ea causa, quoniam Panquinum, quæ Tartaris finitima est, à multis iam annis Sinæ Imperator regere consuevit. Nanquinum & ipsa metropolis; in continente terre media, nisi q̄ mari paulo propior; olim Regum Sinensium, nunc Proregū sedes: quibus duabus 7 aliæ singulis Prouinciæ subduntur.

Altera laus est, incolarū multitudo, qua omnes alias regiones longè videtur anteire, plurimæ in singulis Prouinciis vrbes, oppida, castella, mirum dictu quàm ampla & munita omnia:

pagi & vici innumeri, quorum multi pares magnis nostratibus vrbibus: domus, fora, plateæ, viæ (quæ omnes & rectæ & latæ admodum) vix homines capiunt. Nec tellus modò, sed & ipsi fluuij, quibus vastissimis & pulcherrimis tota regio, quasi venis quibusdam, speciosè & fructuosè intersecatur, habitatoribus referta. Nam nauigijs magna pars pro lare domestico vruntur: ibi vitam cum familia & vxoribus degunt, ibi liberos parant & educant. Ciuitatum diuersæ sunt formæ, diuersæ leges, diuersi magistratus; alij alijs superiores. Earum, quæ muris cinguntur, quinque genera cõperio, primùm vocant Fun; quo nomine cõsidentur vrbes maximis Europæ vrbibus æquales: harum in singulis prouincijs 8, 10, vel 12 ferme numerantur; inter quas, licet singulæ plures sub ditione sua minores vrbes contineant, tantum est quasi metropolis prouincia, in qua Prorex habitat, (quæ illi patria lingua Tutan appellant) & cum eo regium conciliant ita fit vt huiusmodi maiores vrbes, Fun dictas, in monumentis illorum, plures 150 inueniam. Secundum genus vrbium paruum minorum, Cheu nuncupant; quarum idem ferme numerus, & singularum variæ præfecturæ ac iurisdictiones. Tertio generi nomen Hieu indiderunt; quarum numerus plusquam 1120, quæ cum mediocribus Hispaniæ vrbibus comparari. Alia duo genera militaribus potissimùm copijs deseruiant. Vnum Hioyominant, vbi degunt præsidarii milites, indigenæ omnes, cum externo milite non indigent) cum liberis & contubernijs, & iis mercatoribus artificibusque, qui ad vitæ commoditates necessarii sunt. Magnæ etiam hæ vrbes & numero 500, & 7 detrahantur. Alterum minus paulo, quod in annalibus illorum 2593 numero censetur; Sed, quia milites in varijs regni vrbibus præsidii causa stationes habere soliti sunt, non plane numerus albo militari responder. Pagorum & municipiorum multitudo tanta, vt nequeat numerari: hi singuli, quibus vrbes subsint, à quibus iura & leges sibi petendæ, norunt. Libistri condendi, ciuiumque censendorum non eadem, quæ Hispani, ratione vruntur. Nam præcipuos tantum viculorumque familia recensent, non singulos; quin immo saepe, et 10, ne tres quidem. Milites etiam præsidarios, & tribunos, ceterosque regiones, quorum omnium ingens numerus est, præteruenat: his ergo non connumeratis, in monumentis eorum traditur, incolas excedere numerum septuaginta milionum & ducentorum & quinquaginta milium.

Tantæ hominum multitudini larga soli bonitas vberum situm

dum suppeditat, non ad necessitatem modò leuandam, sed ad
 explendam etiam voluptatem. Reliquus orbis huic tractui ferti-
 litate cedit: nihil incolæ, licet plus nostris ventri dediti, deside-
 rant: nihil desiderari videtur posse. Omnes plateæ & vici car-
 nariis, cauponis, macellis referti sunt: tanta vbiq; gallinarum
 aliarumque auium & piscium copia venalis; vt cum aspicias, exi-
 stimes illam absumi ab incolis non posse, Sin incolarum multitu-
 dinem spectes, vix fieri posse putes, vt vlla annona cibiorumque
 copia tot barathris & voraginibus escarum sufficiat; abundat tri-
 tico, ordeo, oriza, milio, cicere, & aliis Europæis leguminibus; o-
 leribus etiam, vt brassicis, lactucis, raphanis, & similibus; abundat
 melopeponibus, malis, piris, persicis, nucibus, castaneis, pineis
 nucleis, pomis aureis præstantissimis, vix etiã quibusdam in locis
 (se quibus tamen vinum non exprimunt) & aliis fructibus, partim
 Europæis, partim Indicis, partim natiuis & propriis, gustu admo-
 dum suauibus. Animalium ibidem magna vis domesticorum, vt
 vaccarum bouumque armenta, & porcorum greges; quibus Sinæ li-
 berissimè vescuntur: siluestrium quoque ferarum, aprorum, le-
 porum, cuniculorum, & huiusmodi aliarum. Equorum magna
 copia; qui licet marini sint, robusti tamen, & ad iter cõficiendum
 aptissimi: maximè, qui in mediterraneis locis nascuntur, vbi reli-
 qua quoque, quam quæ in littoralibus, meliora. Aues passim plu-
 timæ, feræ & cicures; gallinarum, anatum, & anserum nutrien-
 torum maxima cura: quapropter tanti greges vbiq; vt maxi-
 me sint admirationi; oua non subdunt matribus; sed simo indita
 cludunt: nec vlla glorientes gallinæ, nulla incubantes: vt pepe-
 rere, porro pascuntur. Siluestrium multæ nostris auibus simile,
 multæ dissimiles figuris, diuersæ plumis, & colore variæ, natura ac-
 cidole multiplici, pleræque mensis aprissimæ. Piscium par prouē-
 tus: marinos plerosque agnosceas, qui in Europa inueniuntur,
 mugiles, alosas, haleces, lingulacas, & id genus alios. Fluuui pis-
 culenti omnes, nec vlli pisces mortui, viui omnes, venduntur, eã
 ad rem in aqua ludentes ad forum deuchuntur; quanta copia ci-
 bariorum, tanta & vilitas, bis in die ad saturitatem, vel inopes, co-
 medunt: nec tamen dimidii barzii impensam faciunt; potus
 illis, non vini; sed ditioribus, ex fructu quodam quem SE-
 CHIAS (Sinensium pomorum is lapidissimus) dicunt; cæteris
 et oriza.

Diuitiæ huius regni propè incredibiles, multis in locis auri, ar-
 geni, cupri, ferri, plumbi, & aliorum fossilium fodinæ inueniun-
 tur. Merces hinc plurimæ & pretiosissima; serici, linei, & gossipinæ

pāni, omnis generis; aluminis, hydrargyri, chrysolcollæ, crocodi-
 ris, minii, camphoræ, margaritarum, reubarbi, porcellanorum va-
 forum, & xilini, maxima copia; adeo ut à mercatoribus exreis,
 certa ad minimum duplicandi pretii spe, exportentur. maris adu-
 onerariis, actuariis, & littribus, & flumina referta sunt phaleis,
 lembis, cimbis, & aliis orariis vestrorumq; nauigiis. Gossipi pa-
 ni tenuissimi vlnæ quindecim tribus Barziis, serici verò duobus
 aureis veneunt: neque cariores sunt ceteræ merces. De vectigi-
 libus regis si quod res est dicam, rem fortè incredibilem pite-
 que, sed isthic planè compertam referam: solum Sinarum Regem,
 omnibus simul Europæ & Africæ Regibus Principibusque, mi-
 to esse ditiozem, hoc, cæteris omisiss, ex duobus duntaxat vec-
 galibus licet deprehendere: quorum prius consistit in capitan-
 ne omnium subditorum, à quibus ei tres mazii (medio oram
 nostro æquale precium est) penduntur. Quare, cum ea sic
 larum multitudo, annum hoc vectigal triginta miliones exeat
 necesse est. Posterius colligitur tributi nomine, ex omnibus
 quæ vel tellus profert, vel Sinarum artificio sunt elaborata, per
 ipsum, iusto calculo perlectis singularum ciuitatum rationibus,
 seu canone tributorum, perspexi, ad sex & viginti miliones con-
 scere: ita duo hæc vectigalia amplius quam quinquaginta
 miliones conferunt. Iam verò quam summam accipiat ex merc-
 bus, vltro citroque diuenditis aut permutatis, mire nequibus
 quod mercatorum nauiumque innumera sit multitudo, singule
 quidem naues, pro appulsu & funis religatione, vnum colorem
 pendunt. sola Canthoris prouincia (in qua Lusitanis negotium
 permittitur) in Regis fiscum, eo nomine, quotannis in ferrea pi-
 corum argenti, vel (vt alii) quatuor milia: tria verò picorum ar-
 ti milia, octo ferme nostros miliones conficiunt. Vnde intelligis
 quid ex omnibus prouinciis emolumentum capiat, cui vna, non
 maxima, tantum auri suppeditet. In singularum Prouinciarum
 vrbe præcipua, regii fisci domus vna est, in quibus magnæ diuiti-
 sunt, sed nihil ad eos thesauros, quos in Panquini & Nazquar-
 rariis congestos seruant: in quibus tantum rudis & cuncta
 & reliqua pecunia esse cõstanter ab omnibus perhibetur, rem-
 nem id prorsus credulitatem superet. Accedit soli & cæli tanta la-
 lubritas atque amantitas, quantam alibi non puto, terre imperi-
 cies plana, quamuis (quod auget vehementer spectantium volu-
 ptatem) nonnullis in locis clementer in colles assurgat, & nemo
 ribus vestiatur, tota sic quasi manu parata, vt à duobus flumina-
 bus, quaqua versum Mandarinis (sic magistratum vocant) vnum
 fuerit, fit vt f-
 detur. regi-
 non-
 sissim-
 pogra-
 lacum-
 cum n-
 sudor-
 runt; ad vn-
 artis r-
 ter a-
 autem-
 dantur-
 ampli-
 vt qui-
 eadem-
 nostris-
 conti-
 contem-
 quem-
 elari-
 rribi-
 tant-
 minis-
 omni-
 rum-
 cern-
 plura-
 ter, q-
 dam-
 cas a-
 men-
 Hin-
 triu-
 cæ r-
 geta-
 abij-
 deo-
 tuerit,

fuerit, hominum opera deductis, irrigari & inundari queat. Vnde
 fit vt feruor æstatis minimè sit molestus, & solum mirificè læcun-
 detur. Suspiciari queas, natura in ibi experiri voluisse, quantum in
 regionis alicuius fertilitate & pulchritudine valeat efficere, picta,
 non veta, species videtur. Equidem nunquam id mihi ipsi persua-
 sissimè, nisi maximo labore atque sollicitudine, ex illorum libris to-
 pographiam quandam oppidorum, urbium, siluarum, fluminum,
 lacuum, quibus ornatur, mihi confici curassem. extauit
 cum naturæ industria hominum ars. Nam multas immetis
 sudoribus fossas nauium capaces per totam regionem duxe-
 runt; quibus sibi mutuo merces oppida transmittunt: quæ
 ad vnum omnia muris è quadrato lapide cinguntur; muri
 altis turribus, minis, & portis egregio artificio extractis: pla-
 teæ ad perpendicularum directæ admodum latæ sunt, tam longæ
 autem, vt plerunque ab vna urbis parte ad alteram vsque proten-
 dantur: singulas plateas duæ vtrinque portæ inuicem oppositæ, &
 amplis porticibus ornatæ, claudunt. Artifices ita diuisi per urbem,
 vt qui vnius artificii sint, vna in regione ab aliis seuncti habitent:
 eadem & mercatorum metatio, pro mercium varietate. domus,
 nostris ædificiis, structura & magnitudine cedunt, in vnicam enim
 contignationem assurgunt: quia tamen cæruleis omnes lamellis
 conteguntur, propter viarum quoque amplitudinem, populi fre-
 quentiam, annonæ & mercium passim prostantium copiam, nec
 clarissimis Europæ ciuitatibus postponendas iudico. pontes tã in
 tribus quàm in agris plurimi, partim sublicii, partim marmorei,
 tantæ amplitudinis & magnificentiæ, vt à Romanis illis rerû Do-
 minis extracti videantur. Nec mirum; nã Sinæ industria mortales
 omnes superant, nec cæcis, nec claudis, nec aliorum vsu membro-
 rum desitutis, deest solertia, qua sibi victum parent. rari mendici
 cernuntur. ab ipsis ferè incunabilis pueri labori se dant; & omnes
 plura opificia ediscunt: vt, si quod minus vtile fiat, aliud suppedi-
 tet, quo se suaq; tueantur. videtur illis natura subtilitatem quan-
 dam admirabilem, & facilitatem promptè addiscendi mechani-
 cas artes quasuis inseuisse. vix discere cœperunt, cum ad artis cul-
 men peruenère; & quæ facere didicerunt, mira celeritate perficiunt.
 Hinc fit, vt operosissima quælibet vili precio cõemantur, par v-
 triusq; sexus in iis operibus dexteritas, par sollicitudo, & domesti-
 cæ rei augedæ studiũ. nihil tã nulli præcii vel terra vel mare sug-
 getat, q̃ illis sit inutile. quæ reliquæ nationes vt friuola futilia que
 abijciunt, à Sinis sedulo colliguntur; animalium ossa, piscium spinæ, fru-
 ctuum nuclei & putamina; ex quibus sphaerulas, annulos, icotulas,

& alia ludicra affabre coniciunt. denique (quod caput est) magna orbis portio tanta pace & tranquillitate fruitur, nec tam commodis legibus & institutis administratur: quæ laus mirabilior est, in tanta cæcitate & veræ lucis ac fidei Christianæ ignorantia, quæ tamē sola rectæ gubernationis vi ostenditur. Sed hæc de re sequenti capite commodius.

DE REGE Sinarvm, AFFINIBVS EIVS, MANDARINIS, ET CIVILI disciplina.

Magnificencia potentiaque Regis, & cognatorum & Mandarinorum potestas, politia modus, apertissima rerum omnium coordinatio, eiusmodi est, ut difficulter in oculati testes non fuerit, queat persuaderi. Mulperudo & frequentia hominum, & omnium ad victum necessariorum abundantia, & divitiæ, & industria, (de quibus diximus) & summa Mandarinorum prudentia & æquitas, & indigenarum erga Mandarinos obsequantia & obedientiaque sunt in causa; cur brevissimo spatio temporis ad ea perducant, in quibus parandis gætes alia multum temporis & opere absument. paucissimis Mandarinis diebus exercitus vel ducenti milionum conseribunt; maximas etiam classes celerrime instruunt: genus navium, hancones & iucos vocant, nostris corbitis non absumunt, numerus, quadringentarum vel quingentarum. Rex ipse cum auctoritate Paquini degit; cuius urbis hæc magnitudo est, ut eques expedire illam 24 horis transmittere vix queat: trino muro saxeo circumtraditur: reliqua quæ de ornatu, ac magnificentia, & opibus urbis Sinæ referunt, prætermitto; quod sciam illa fidem non habitura, hoc tantum: cunctis totius notis orbis urbibus, vel excellentiore esse, vel æqualē. Regi una vxor est, quam Regina loco habet; multa palatiales. intra septa palatii solæ feminae degunt, & eunuchi; quorum magnus numerus, & opes maximæ; præter hos nulla Regi libertas: ipse maiestatis tuendæ gratia, nunquam pedem effert e regia, que magne alicuius urbis ambitum cõplectitur, & tota crasso muro circumdatur. interius, æditissimis turribus & cõcamerationibus, regioifico planè apparatu & luxu splendet: quindecim in ea spatia sunt disposita: Singulis adiacent amantissimi horti, & nemora referta feris venaticis & avibus: Stagna etiam & fontes pellucidi, & flumines perennes. quæcunque hæc piscatione, venatione, & aucupio impeditant. Ita Rex, intra regiam, ab una Prouincia in aliam, minimo labore,

labore cōmeat, & vitā Phæacū planè, voluptatis plenissimā (vt rē-
tur miseri) transigit. demortuo, maximus natu filius in regnum
succedit: alii regii liberi, cū ad certam petuenerūt atate, regni
legibus, adhuc penè pueri, ad varias prouinciarū vrbes relegātur,
ibi singulis palatia Regis sumptu exadificantur, Panquincensi isti
palatio similia, sed minūs splendida, vt iisdē cōmodis & amānita-
tibus se recreet atq; oblectēt. nihil illi sibi imperii vindicant, ne-
que administrationi bellicę vel cipili sese immiscēt: Prouincia, in
qua degunt, egredi nō licet: in publicū rarō procedūt: cūcti, vt re-
gios liberos, obseruat & honorant: certa illis & ampla vectigalia
de fisco regio in singulos annos numerātur: famulos & domesti-
cos Mandarinōs Rex quos vult tribuit: ita pōpa, sumptus, & opes
illis dignę regibus; certis tamen cōpedibus vincēta potentia, ciui-
liū bellorū & seditionū metu Regem liberat, his etiam vna cōiux
iusta, multa cōcubina: & patri primogenitus in illo palatio suc-
cedit; reliqui filii, vt priuati, diuites tamē viuūt, paterna cōtēti hę-
reditate: hoc etiā priuilegio gaudēt, quōd à Mandarinis plecti nō
possint, nisi regis iussu; qui commertitas pēnas quandoque exigē.
hi regii liberi natu minores, eorūq; posterī, primores sūt Sinarū;
etsi (vt diximus) nulla potestate vel magistratu pręditi. Singulis
prouincijs (quas is esse meministis) vnus prorege pręst, & in
prouincię metropoli habitat; huic addita sunt regia duo concilia;
pacis & belli; item regii patrimonii quęstor, multi pręterea ma-
gistratus, inferiores, & sub pręfecti; qui per ceteras vrbes distri-
buuntur. omnes hi magistratus, Mandarinī nominantur; quos si
excipias, reliqua multitudo, etsi multi opibus excellant, plebei
censentur, nec alia Sinarum nobilitas. duo sunt Mandarinorum
ordines: vnus militarium, qui bellis prępositi, exercituum, clas-
sum, & armorum curam gerant: Alter iuris peritorum; qui suum
reddunt vnicuique, iuredicendo, fisco administrando, & ciuili-
bus negotiis pręsunt. his priores illi subjiuntur, & arma togę
concedunt. militares Mandarinī perpetui sunt, & in parentis lo-
cum semper primogeniti succedunt, (minores natu plebi annu-
merantur) & alii alijs prępositi sunt. ad dignitates enim non a-
lijs gladijs, quā virtute & meritis conscendunt. Togati Man-
darini non nascuntur, vt bellici, nec perpetui sunt; sed vt plurimū
tertio quoque anno à magistratu remouentur; nec vllum impe-
rium habent, nisi quo tempore magistratu funguntur; eo amoti,
si ritē administrarunt, valde ab omnibus, etiam priuati, coluntur,
& multis pręclaris priuilegijs fruuntur: Si minus rectē, domum se
recipiunt, & cōmuni cum vulgo iurē vrūtur. Magistratus hic non
KKK § generis,

generis, non gratiæ aut fauoris iudiciū est, nec à mera regis volū-
tate dependet; doctrinæ & meritis defertur: A concilio nāq; regio
Candidati certis legibus examinantur, quorum placuit eruditio,
iis magistratus defertur. ita ab vno dignitatis gradu, ad alios al-
tiores ascendunt, pro vt sapientia & probitas merentur: quod Si-
narū lege cauetur & euenit plerūq; vt ferè omnes Mandarinū
singulos seriatim ordines euehantur. Habitus eorum minimum
differt à Venetorū Patriçiorum vestitu; toga talaris, manicae luteæ,
cingulum sericū trium digitorum latitudine; pileus altus in semi-
mittā retro desinit, & magnis vtrinque auriculis insignitur. pecu-
liaris hæc & præcipia Mandarinorū nota. Hos plebs diuinis sermo
honoribus prosequitur; Deorum instat, reueretur ac timet: in au-
ditorio illorum nemini licet eos alloqui. vbiq; tanta morum &
vultus seueritas est, tanta grauitas, cernēti vt quasi stuporē inco-
ntiant, promiscua illis virgis cædendi potestas est. cædūt VPI, hō-
rū genus, fascibus arūdinū quarundā inspicatarum, sesqui vniū
gitudine, trium vel quatuor digitorum latitudine. quæ cædi Man-
darinus iusserit, pronū in terrā prosternunt, & sublaris caligis, in
semicanis summam surā & poplites tam crudeliter diuerberant:
vt sexto vel octauo (vix enim hunc excedunt numerū) iectu, vel sub-
neruent, vel vitam se penumero tollant. clementer sibi consultum
credit, quisquis leui vulnere accepto claudicandi vitium effugit,
frequentissimum & leuissimis de causis infligi solitum supplicium
dies est nullus, quo non multi plectantur; sæpe etiam Mandarinū
inferiores, superiorum mādato: sed nefas magistratus insignia tra-
dutos flagellare: ideo prius pileus illis & cingulum adimuntur, tū
discincti capite aperto vapulant. impune ferunt, si quem virga ita
cadant, vt emoriatur, præcipuè summi Mandarinū: alias nulli, præ-
terquam Regi, necandi reos potestas est. quæ flagrorum immanitas
& licētia, dici nequit, quem omnium in animis timorē & ob-
sequēdi præptitudinē infixit, nullus Europæ tyrannus est, quem
sic subditi metuant, vt Mandarinos Sinae. omnes hi magistratus
regio sūptu alitur. Prætoria præcipuis in vrbibus habent, regni se-
pellectile & seruitiis instructa: in his habitāt, nulla secū macula,
nihil rerū adducunt, præter duos vel tres pedisequos: hos, cū de-
cedunt, secū reducūt, reliqua vt inuenere relinquunt; quibus suc-
cessor eadem lege vtatur. Si maior Mandarinus ea in vrbe non sit,
quando domo egrediuntur, gestatoria sella sublimes humero hu-
iulorum deferuntur. præcedit antea bulonum turba, VPI, & ce-
teri ministri, bini ac bini, magno inter se, totius viæ occupandæ
gratia, interuallo relicto: pars sceptrā ferrea stāno illita, pars vni-
lge:

la gestantes; quidam galeis ornati, alii virgas illas multifidas, nō-
 nulli ferreas catenas per solum magno cū strepitu trahunt, cetera
 reliqui magistratus insignia, pro Mandarinis, quē comitantur,
 dignitate. interea certis interstitiis (Mandarinum adesse) horreda
 voce præcones proclamant: videlicet, vt omnes via decedat. Sedet
 ille, in sella, vultu censorio, nunquā nictat, nutat, vel oculos solo
 attollit, nunquam vtramuis in partem vllius rei vidēdæ causa ca-
 put reflectit: ligneum dicas Hermetē. Subsequuntur, honoris cau-
 sa, multi pedites equitesq; si quis sit obuius, statim via deflectens
 geniculatur: qui honos cuiuslibet magistratui exhibetur. Nā si cel-
 sioris dignitatis aliquis occurrat, fugiūt omnes, vt vacua sint pla-
 tea, seque domum recipiunt, & ianuas ac tabernas claudunt. mira-
 rum, eo transeunte, vel in pleno hominum foro, silentium, mira
 tranquillitas: nemo mutire ausit: certi omnes, parata verbera, si
 contra faxint. A reliquis ergo Mādarini vestitu, ministeriis, habi-
 tatione discrepant: Nauibus etiam, quas peculiare, pulcerrimas,
 ornatissimasque reges illis attribuunt. Par nauiganti, qui gestato,
 honor exhibetur. quæ cū Rex cuncta suppeditet, apparet nimi-
 rum, quanta sit impensarum & vectigalium regiorum magnitu-
 do. Mandarinis omnes ingenio & prudētia naturali excellunt, cū-
 que studium omne suum ponant in ciuili scientia excolēdā; haud
 mirum est, si eam administrandæ Reip. disciplinam adinuerint;
 cui equidem parem nullam credo ab aliis fuisse excogitatā. Hoc
 vt intelligatur, efficiam, si diligenter ea quæ mox subjiciam per-
 penderitis. cogitanti igitur, quæ sint potissimæ tam commodē in-
 stitutæ istius Reip. causæ: illa primo loco occurrit: honores & e-
 molumenta solis iis proposita, qui eruditione excellunt: ita exci-
 tantur Sinarum animi ad studia litterarum alacriter amplectēda:
 Vnde fit, vt disciplinæ vsque adeo floreat, vt vix vlla sit vrbs, cui
 coniuncta non sit academia: quæ omnes & numero studiosorum,
 & assiduitate laboris, ceteris vniuersi orbis scholis sunt præferē-
 da. nullus enim est, qui non omnem moueat lapidem, vt Manda-
 rinatu adepto, ad quem non alia via peruenitur, ambitiosi animi
 sui sum expleat. Sunt eorū tamen literæ, si nostrorum hominū
 sapiētia conferuntur, admodū imperfectæ: nec aliæ ferme, quàm
 veterum gentiliū suere, antequam ab Aristotele apta methodo
 comprehenderentur, & Christiano lumine illustrarentur; aliqua
 illis physiologiæ, & medicinæ cognitio, ethices etiam, & Astrolo-
 giæ, aliarūq; mathematicarū disciplinarū: maxima ex characterū
 & Mandarinis sermonis cognitione cōmēdatio petitur; quod idio-
 ma vsum illis præbet, quē nobis latinus sermo: multo in eo studii
 ponen-

ponendum, multum tēporis, magni labores exantlandi, ut aliquid saltem, in eius usu & cognitione, progrediantur. Ciuilis tamē disciplina, & legum Sinentiam perdiscendarum, præcipua omnibus cura. Libris amplius quàm nos abundant prælo excusis, maximæque passim & refertissimæ variis codicibus bibliothecæ occurrunt quibus artes illæ omnes & innumera alia explicantur. Credibile hoc, cum proceres quique & nobiliores alii studiis litterarum apprimè dediti sint, & libris conscribendis; quibus eruditionis famam aucupentur: ita factum, ut de Sinentibus rebus omnibus, in crebris, fodinis, animantibus, plantis, herbis, arboribus, & id genus minutissimis quibusq; exactissimè & accuratissimè scripserint. Nonnullos huiusmodi libros vidi; ex quibus opera fidore interpretum multa mihi decerpfi, cōmunicaturus illa vobiscum, Deo dante, aliquando, quæ vobis & voluptati & admirationi futura confido. quare cum à doctis hominibus tota imperandi uoxa dependeat, necessarium est, valde rectam & ordinatam esse. Hæc accedit incredibilis series & connexio magistratuum & subditorum. Videtur enim hæc Resp. (nisi quòd multum seruis timor innitatur, & magna ex parte tyrannidem sapiat) religiosa aliqua familia bene instituta. Rex vnus vniuersi regni & supdorum singulorum Dominus, ita ut nec soli palmus sit, qui ad Regem non pertineat; omnes incolæ, siue urbani siue rustici, pro solo, quotuntur, quemque colunt agro, certam regi pecuniam pendunt quotannis. quare à subditis omnibus tanti sit, quanti fieri homo potest; timetur adeo, ut nequeat amplius, tam absoluta cæca potestas non omnia pro nutu gerit, certis imperandi legibus innatur; quas primi Reges tulerunt, & sequentes deinceps semper obseruarunt. auscultat Rex consiliariis seu senatoribus, quæ legum Regni præscripto omnia moderantur. Regi subsunt hi consiliarii, consiliarius Proreges parent, Proregibus Mandarini inferiores obsequuntur, hi imperant plebi. quam ergo potestatem in plebem urbis Mandarini, eandem in hos Proreges seu Provinciarum Mandarini obtinent; eandem in istos regium consilium, & in istud Rex ipse exercet: ita omnis potestas alteri subicitur, & quicquid a maiore minor expauescit, maiori hoc alius Dominus minatur; maioremque hoc ordine minor genu flexo alloquitur. Magnæ sunt huius ordinatissimæ scalæ ciuilis comoditates, Nam & fideliter, quæcunque toto regno geruntur, ad regias aures referuntur; & Superiorum iussiones vix vnquam irrita spe sculstantur; nec latere potest culpæ vel erroris auctor, sed illa mox claro iudicio suum prodit auctore, & soli auctori est noxæ, nullus enim

veniæ, nullus gratiæ locus. Dignum duxerim, quod Superioribus
 adjiçatur: tantam in exequendis Superiorum mandatis diligen-
 tiam & sollicitudinem præstari, ut ipsa ferè iussa opere præuenire
 videantur. Stant autè attracta omnes ad magistratus imperium, &
 verba ex ore loquentis haurientes, euolant confestim, quò jubean-
 tur: & sine mora, sine caustatione vlla, geruntur omnia. Sic celer-
 ritè ingentes exercitus conscribuntur; maximæ classes instruun-
 tur; ædificia & magnificæ moles eriguntur; aliâque, in quæ aliis
 in prouinciis & mensis & anni sunt impendendi, conficiuntur.
 non parum ad festinationem illis prodest, paratè semper pecuniæ,
 anaonæ, instrumentorû, materia; quanta diximus vis: sed fabricorû
 & operis præfectorum multitudo, & quam modò memorauimus sub-
 ordinationis series, potissimè ad id deseruiunt. Quid dicam de so-
 licitudine & cautione maxima, qua periculis imminentibus oc-
 currunt? de vigilantia, qua prospiciunt, ne qua ex parte pax & orium
 publicum perturbetur? semper æquè anxii sunt, æquè animorum
 cogitationem que in omnes euentus intendunt, ac si muros hostis
 haberet: quare, non nisi maxima cum circumspeditione, commer-
 cia & negociationes peregrinorum admittunt; ipsi vix aliò profi-
 ciscuntur. Mortis supplicium constitutum in exeros mediterræ-
 nea ingredienti: Certi portus mercatoribus assignantur, nego-
 tiandi gratia; ad quos accedere tamen non possunt, donec pecu-
 liarem facultatem à loci magistratu obtineant, idque certis tem-
 poribus, nec aliò migrare vel excurrere licet. tam religiosè id ser-
 uatur; ut cum Lusitani à triginta iam annis ibi mercaturam fa-
 ciant, & multi larem in quadam Sinarum insula sibi delegerint;
 non tamen illis permittatur alibi versari, vel quoquam, nisi Can-
 thonem, pergere; idque impetrata prius venia magistratus, annu-
 tempore constituto, & numero dierum præfixo; ea quoque lege,
 ut nec in oppido, nec in continente, sed in nauibus somnum ca-
 piant; interdum etiam vetus oppidum, vbi magistratus habitant,
 nunquam ingrediuntur: & ut breuiter dicam, vehementer sibi ab
 exteris omnibus malum metuunt. omnia oppida perpetuo præsi-
 dio militum & vigiliarum excubiarumque consuetis successioni-
 bus non secus asseruantur, ac si validi cuiuspiam hostis arcta obsi-
 dione premerentur. Ut aduersperascit, omnes portæ ac postica ci-
 uitatis clauduntur, & obfigillantur. clauces ad Mandarinum defe-
 runtur, excubitores haud magnis interstitijs diuisi stant in mor-
 nibus, & cymbalorum quorundam sonitu sibi invicè respondent.
 Similes custodiæ sunt in Mandarinum domo, in publicis carceribus
 & viis ciuitatis. Nam & hæ portas suas habent, nec ante lucem
 portæ

portæ rurales vnquam, sed simul cum vrbicis portis referatur. Vigilibus mandatum, videant ne quid in ciuitate perperam vel præter ciuilem disciplinam geratur. ita sibi ab externis insidiis cauere turbas & seditiones intestinas parum metuunt, & verò nõ habentur magnopere pertimescant. nã à proceribus regni (nepe liberis & minoribus regiis) nullum periculum est; quibus, vt largitur ad voluptuariam & luxuriosam vitam, in illo suo religationis latibulo prouisum est; ita potestas omnis & iurisdictio sublata; solis ea Mandarinis concessa; qui, vt nihil moliri neq; nouis rebus studere queant, inde cõtingit: quòd, qui perperui sunt, & successione hereditaria eò perueniunt, Mādarini militares, subditi sunt, & a ciuilibus Mandarinis coërcentur. Ciuiles autem isti singulis triennium magistratu defunguntur, & quia virtute ad illã dignitatẽ euehi solent; sunt vt plurimum tenuioris fortunæ homines, nec affinitatibus aut clietelis potètes. Præterea nunquã in patria officium gerunt; sed in aliena prouincia; & quãdo plures vna in prouincia imperant, omnes ex diuersis prouinciis oriundi sint, oportet. demum ad hunc modum diuisi sunt, vt qui bellicis rebus præest, ciuiliu curam non gerat; qui jus dicit, nihil se fisci rationibus ingerat. Præfecti verò ærarii Tamiacis, nec Tamiaci Fabricensibus le immisceant. Magistratus præterea, nõ quibus volunt, sed acceptis à Rege ministris & seruitiis vtuntur. hac ratione semina conspirationum sustulere. Nulli denique cum telo ambulare licet: Statutis tantũ temporibus arma ferendi ius militibus quibusdã conceditur: & graues legibus pœnæ propositæ sunt illis, qui aliquo telo vulnerarint. Omnes ergo Sinarum pugnæ atque rixæ, pugnis, dentibus, calcibus depugnatur, & capillorum euulsioibus; qua in re illud ridiculum est, quòd vtroque vt plurimum virgu cæso dissidia sopiuntur, ita pax ex vtriusque parris animi sententia inicitur, & paucissimæ existunt similitates, aut odia, aut vulnera, aut neces; quibus pestibus cæteræ nationes affliguntur. Sinis alta pax si pax dicenda, quæ vera animorum quiete destituitur, quam sola illis veræ fidei lux potest inferre.

DE MÖRIBVS QVIBVSDAM INSTITVTIS,
ET RELIGIONE Sinarvm.

HÆ & alię Sinarum laudes (quarum exiguam sanè partem delibauimus) multis magnisque vitiis & quasi fœdissimis maculis quibusdã pænè obsolescunt, multa nãq; & grana in hanc præclarã Reip. formã inquinamenta irrepserunt, quòd necessarium

cessarium est illis accidere, qui veri Dei fide destituti, in dēssimis
 veritatis & veræ vitæ tenebris versatur. precipua paucis recēbo.
 Primus itaque error ex nimia illa flagellandi licentia nascitur.
 Cū enim Mandarinis absoluta huius pœnæ potestas comperat,
 atroces videlicet subditis iniurias passim inferunt: sœpiunt in po-
 plites, fortunas omnium depopulatur: quicquid concupierint, vel
 ab iniuris extorquent. redimunt miselli graues hæc vexationes
 donis luculentis; & secum bene agi credunt, si pecunias auferre
 contenti, flagris abstineant. Solent quidem a Rege quotannis
 Syndici per prouincias mitti; qui inquisitione exactissima scrutē-
 tur, num quid peculatus aut reperundarum iudicio dignum ma-
 gistratus patrarint: & si quos occulti vel manifesti criminis reos
 nanciscantur, dignis illos suppliciis afficiunt: sed ea Mandari-
 norum sagacitas, ea doli mali subtilitas est, vt pleraque la-
 teant, nec erui queant. ingentes ergo diuitias sibi parant,
 easque potissimum ex xeniorum incredibili multitudine, quæ
 est quidam; pauci illi & ex primi ordinis Mandarinis, repu-
 diant; ea tamen, quæ officii velamento exigere & corradere
 possunt, mirum est in quantam pecuniæ summam excreuant,
 quare. cū præter has jacturas, etiam tributorum, pensatio-
 numque variarum in Regis fiscum inferendarum, grauissimo
 onere premantur, fit vt quamuis amplissimæ sint prouinciæ o-
 pes, rusticana tamen & infimæ sortis plebs, maxima egestate af-
 figatur. Alius, nisi fallor, grauior est & periculosior, natus ex mi-
 litia & armorum tractandorum ruditate, & seruili illo verberum
 metu, quo sic animi dejiciuntur, vt non viriles, sed muliebres ge-
 rant. Gens enim Sinarum totius Orientis maximè imbellis & ef-
 feminata est: nec animus illi nec manus ad pugnandum à natu-
 ra concessæ videntur. vnus Iaponius nunc 50 nunc 100
 Sinas audet prælio laceffere: Aquilonares excipio; qui, quod
 Tartaris & aliis bellicosis hostibus finitimi sunt, artem mili-
 tarem tenent, & equestri laude jaculandique peritia com-
 mendantur, nec animo nec viribus Tartaris cedunt, & in-
 gentes illorum exercitus fortiter sæpe repellunt. nec video cur
 hæc natio fortissimis gentibus non possit resistere, si modò, metu
 illoposito, bonos animos resumeret, & se militia daret.
 Sunt enim nati in plaga frigida, vastis corporibus, colore al-
 bo, bene formatis vegetisque membris, cibis bonis ac multis ves-
 cuntur, ingenio valent, manuum dexteritate excellunt. docuit id-
 ipsum euentus. In littoralibus nãque Chinchei, quæ Iapones præ-
 das agere soliti, 100 vel 200 in terram egressi, totâ actâ pro lubito
 impu-

impunè deprædabantur; nunc, quando longè maiori numero id
attendant, ut plurimum confignantur. tantum potuit assuetudo,
& crebri cum Iaponiis conflictus. Præterea à Lusitanis vsus sclo-
petorum acceperunt, & magna huiusmodi sulphureorum tormen-
torum vis in Sina reperitur: neque dubitandum, exercitatione
petitiam iis vtendi adepturos: cum videamus, Indis Australibus il-
lis fusci coloris, qui nec ingenio, nec viribus, nec animo Sinis sine
cõferèdi, crebris præliis cū Lusitanorum classe hoc accidisse. Ter-
tio loco posuerim crudelitatem & inhospitalitatem; quæ huic gæti li-
cèt natia videatur; tribuerim tamen nõ tantum maligno & perfu-
do illorum ingenio; sed etiam timori illi seruili, quo in officio cõ-
tinètur; & quod cõmerciis aliarum gætiarum ferè careant. ut vt est,
feri sunt, nec misericordia tanguntur; nec vllis mortalibus bene-
volunt. Magistratus omnem suam potestatem & jurisdictionem in
eo positam credunt, vt subditos ergastulis & suppliciis crudelissi-
mè diuexent. Populus nullam familiaritatem cum exteris cõtra-
hit. tot iam annos Canthoni versantur Lusitani; nullus se tamen,
in hanc vsq; diem, Sinarum cum illis eo amicitia, familiaritatis, aut
humanitatis vinculo colligari est passus, quo cætera gætes cõtra-
uerunt. Præternauigèt licèt piscatorii mille lenunculi, vel alterius
annonæ scaphæ ponè Lusitanorū classem, humanissimè cibos cõ-
mèdi gratia appellentur, pretium quale piscatores noluerint on-
ratur; etiã si certò scirèt classiarios fame emorituros, nunquam, vt
illis vel sardam vel apuam vnã vèdant, accesserint. Planè vultus
mortalium deterrimū videtur: pecuniæ sunt auidissimi; eius gratia,
nihil tam nefarium, vel scelestum, quod nõ aggrediantur: falsèdi,
furadi, prodèdi peritissimi: vèditiones eorum, maximè si cum pe-
regrinis cõtrahant, fraudationum plena: venalium gallinarū sto-
machos arena implèt; reliqua animalia, aqua & vèto, pòderis au-
gèdi causa, suffarcinant. Nam cuncta per æs & librari diuendunt.
Lògum foret, reliquas technas ascribere. ipsi Mandarini profitè-
tur, tam improbos & nequã esse Sinas; vt, nisi crudelissimè cèdan-
tur, nihil ab illis equi queat impetrari. pleriq; tales, nõ desunt ta-
mè mercatores aliqui, qui fidem colant, dolos & perfidiam auer-
tent. Sanè spes me non exigua fouet; si lux illis verè fidei illucescat,
ad honestatè & probitatè cæteros quoq; perduci possent: me cre-
dere iubent, modicè illæ Christianorum, quos hic piculani aqua
abluimus, primitiæ: excellunt enim bonitate & deuotione. Quar-
ta Reip. Sinensis pestis inde dimanat; quod maxima sit incolarū
multitudo, & pars eorum maior nõ modici paupertate premar-
tur. Accedit peruersa indoles; quam suppliciorum accerbitas ex-
asperat

sperat & accendit. Si quis enim graue aliquod flagitium comit-
 tar, & fuga licitorum manus euadat; mox in neruum consanguinei
 cognatique proximi omnes abripiuntur: ibi tam diu carceris pa-
 dore & verberum cruciatu macerantur, donec fugitiuum iudici
 exhibeat, multi itaque, tum ut indoli suae ad latrocinia procliu in-
 dulgeant: tum etiam, ut numellas & virgindemias illas effugiant;
 ubi cognatorum quispiam delictum aliquod perpetravit, quod ve-
 num superest, latrocinia & pyratice cogitant, talibus scater pro-
 uincia, potissimum quam mari alluitur, sepe illi insulas & maritima
 loca inuadunt; rapinis, stupris, caedibus, incendiis complet omnia.
 Contra quos classes a Mandarinis instruuntur: Sed ab his ipsis
 classariis intolerabiles saepe clades Sinæ accipiunt; obuias enim
 mercatorum naues inuadunt, vectores, nautas, & epibatas occidunt,
 caesorum capita Mandarinis adferunt; ita & praedam retinent, &
 praemium insuper accipiunt. Nam certa pecunia pro singulis la-
 tronum capitibus ex publico numerari solet. Hac praemiorum dul-
 cedine illecti, noctu non raro pagos remotiores perunt; omnia ex-
 pilant, quicquid proderet obtuncant: necatorum agricola-
 rum capita, latronum esse ementiuntur. Crudelia haec, fediora
 qua sequuntur, quare leui calamo attingenda. Impura libidine,
 quam auersatur natura, vel publice infames: mira in hanc labem
 propensione: auersi, aduersi aequè impudici: nihil tam scdum, quod non
 agant, quod non patiantur. Ab eorum consuetudine contagionem Ja-
 ponii traxerunt, nullus pudor, nulla erubescencia, gloriantur ipsa
 turpitudine: auget malum, soli fertilitas & abundantia, tamque co-
 pioso cibo & potu luxuria accenditur; & cum Cerere & Baccho Ve-
 nus effruescit. Eiusmodi enormia & scdca peccata, ingeniorum
 aciem plane obrundunt, & sinecro rationis lumini, ne rectum queat
 conspiciere, penitus obstruunt; ut quantumuis prudentes, in ciui-
 libus domesticisque curis; adeo tamen hebetes & plumbei sint in-
 tis, quae ad Dei cognitionem & animarum salutem, & eam quae mor-
 tuis manet remunerationem attinent; ut plane amentes & huma-
 nae rationis prorsus expertes esse videantur: nihil harum rerum, vel
 per se norunt, vel ab aliis cognoscere volunt, aut audire: quic-
 quid illis dicitur, id surdis vel saecis potius canitur. Vnum in tot ma-
 lis laudabile, & praeter gentiliū mores obtinent; quod seminarum
 custodiam, non segnem, gerant: domi illae latent, nec unquam ferè
 foras prodeunt, aut in publicum progrediuntur; claustris, monia-
 lium ritu, contineri dicat: praeter eas, quae publice questum cor-
 pote profitentur; aliarum, in tanta hominum turba vix ullam in via
 publica aspicias. Si quas necessariae caussa domo euocent, gesta-
 torio

torio vnde quaque tecto & munito, ne à quopiam conspici valeat, humeris lecti cariorum deferuntur. Vtcrius etiam Sinarum diligentia progressa . nam, vt femineas discursationes & deambulationes impediunt, nascentibus puellulis tenellos adhuc pedes manibus premunt & arctant, vt minimum quid augeantur; & ad breues pusilli que permaneant, vt vix plantis quæcant firmiter insistere, factum paulatim consuetudine, vt hanc pedum paruitatem pulcritudini & decori ducant. Viri corporis habitu similes sunt Europæis; humido ac calido temperamento, alacres, læti, iracundi, & qui motus animi nec vincere nec dissimulare norunt: multum enim absunt ab ea sui victoria, & rationis in subitas affectiones animi imperio, quo Iaponii pollent: minimis de causis litigant, & clamoribus cõuictisq; agunt, ab iis ad verbera deueniunt, capronatam euulsione, alapis, colaphisq; decertant muliebres, aliis armis abstinent; laudantur, qui calariem prolixiorum alunt plerisq; ad imos vsq; talos immittitur, cæteris quàm nostratibus mulieribus multo longior est. æquali tenuiorũ & diuorũ studio peccat illam quotidie, comunt, discerniculo discriminant, & nihil non ad eius ornatum molitur: tandem comas in verticem capitis reuoluunt, & iis in altum aggestis, quoddam quasi suggestum comæ extruunt; hoc tenui capillari, ex fetis equinis contexto, inuoluunt; ita vt, rotundo ad capitis coronam foramine relicto, inde tutulus non inuenustus emineat. tunicis reguntur calaribus, & manicatis: manicæ ad humerum latissimæ paulatim per lacertum arctiores ad carpum astringuntur: femoralibus & tibialibus vntur laxis admodum, & turpiter follicantibus: calceis plane rusticanis, vt mulleorum vel Hetruscorum sandaliorum (qualia Italis & Hispanis feminis sunt in vsu) altitudinem equent, in vinctum toto vestitu barbari & inelegantes sunt. Mandarinis (vt diximus) aliter amiciuntur. In familiari colloquio & congressu latis inter se ciuiles sunt & humani, Mandarinis præsertim: cum peregrinis hominibus, cuiuslibet ordinis aut conditionis sint, proterui admodum & agrestes: plebei maximè, quibus honestatis aut ciuilitatis nec mica inest. mensæ altæ, contra totius Asiæ morem, quibus in sedilibus assidēt: mantilia ante pectus, qualia Iaponis sed sine delectu aut religione, sine modestia aut modo illo Iaponiorum, omne escarum ciborumque genus indiscriminatim hauriunt. Quantum ad religionem & credulitatem, vanissima Sinarum omnia; in plurimas namque sectas diuisi, earum omnium fundamenta ex xacæ ferè voluminibus acceperunt, vt & Iaponi, qui quæ nouerunt à Sinis feruntur didicisse. Verùm cum Mandarini

omnes ingenio & iudicio præsent, & studiis disciplinisq; se totos addixerint; naturali lumine & eruditione sectas hæc omnes fabulis & mendaciis refertas esse, facile perspexerunt: idcirco cõternant, & despiciunt, vel saltẽ negligunt omnia, quæ ad religionẽ spectant: & cũ superstitionis suæ ineptias cognoscant, nec tamẽ flagitiis & superbia exæcari assequantur intelligentia, vnũ esse Deũ, iudicem mortalium, & bene vel prauẽ commissorum remuneratorem, penitens in animum suum induxerunt credere, nullam præter hanc hominibus superesse vitam, sed animam cum corporibus prorsus interire. propterea, quoad viuunt, hinc numinis instar coli & terrestrium Deorum loco haberi volunt; & veterum quorundam philosophorum politica præcepta suspiciunt, diuina verò & religiosa penitens aspernantur. Bontios itaque (quorum multa istic quoque sunt examina) nõ eo quo Iapones loco habet; sed Mandarinis eos flocci faciunt, & vt prophanos, quotiescunq; collibuit, flagris cædi iubent: pauci admodum Bontii sunt, qui aliquo in honore habentur, eo quod minus malè viuunt, quàm ceteri; qui Iaponicis multo etiam sunt impuriore: sed verberum metu à flagitiis nõ nihil arcentur. Est & quoddã aliud in his locis pseudanachoretarũ genus; in eremis degunt, mira victus asperitate & abstinẽtia se affigentes: horũ viuendi institutum admirantur, & colunt; Idola vt magistratus, sic & priuari, licet domi suæ multa singuli habeant, hisq; sacrificent, planè nihili ducunt. nã si quãdo minus prospera fortuna vtuntur, vel nõ potiuntur optatis, primò illa cõuitiis & cõtumeliis onerant, mox virgis & verberibus cõcidunt: ita cæsa, in sacrariis vel suppedaneis suis reponunt, & sumpto ex acerra thymia mate, succensuq; odoribus, in gratiã cum simulachro redeunt, & iteratò preces fundunt, si ne tum quidẽ impetrent, iterũ flagris sæuiunt. profectò plus Mandarinis quàm Deos suos verentur. merito: eũm hos ex animi sententia cædant, illis vel inuiti vapulent. Varia Sinarum sunt Idiomata, tam diuersa, vt inuicem, qui Prouinciæ diuersarum sunt, si alloquantur, non intelligant: secus tamẽ, si absentes per epistolã agant. cuius rei hæc causa est: quod Sinarum characteres nõ literarum, sed rerum notæ sunt; & easdem in omnibus locis figuras obtinent. quare licet vocabula, quibus res exprimuntur, dissideant; eadẽ nihilominus figura eadẽ vbique res significant; eodẽ literarum beneficio cum Iaponiis agunt. Nam hos etiam characteres hi intelligunt: peccatis tamẽ & alia Iaponiis scribendi ratio est, quam Sinæ ignorant. Ombus Sinarũ populis, vt nobis latinus, ita Mâdarinº sermo cõmunis est, hoc in aula & iudiciis vtuntur, illum addiscere omnes

conantur, vt cum Mandarinis queant agere, quamobrè si Diuina bonitati placeret, seminis Euangelici in his oris spargendi aditū aliquem patefacere, videtur nobis longè ex sola Sina, quam ex toto Oriente, maiorem messem collecturi: tum quia tanta est erga Regem obseruantia & submissio; vt si lex Christiana Regi & cōsiliariis eius probaretur, sine vlla dubitatione aut tergiversatione ad vnum omnes illam continuò amplecterentur: tum etiā, quod natura facili & ingenio docili, nec à studiis alieno sint, altissima- que pace & tranquillitate fruuntur. Sed Regem adire, de que fidel nostræ rebus cum eo agere; id verò quantum humana prudentia assequi possumus, omnino peregrinis hominibus videtur impos- sibile. Sed cur desperemus, cum Deo cuncta sint facilia? Itaq; duo Sacerdotes nostræ Societatis illic degunt, & ab aliquot iam annis in Mandarinæ linguæ studium incumbunt, nec penitendos pro- gressus fecerunt. Equidem vnicum nunc nobis hoc iter videtur, ad Sinarum interiora penetrandi. Hæc vna illa causa fuit, cur P. Franciscus Xauierius tam ardentè hoc negotium (Deo auspice) suscipere, non sine aperto vitæ periculo, deliberarit, nec animum desponderit, posse (Deo bene iuuante) Sinas ad Catholicam fidem perducere: de quo, ad rerum ab eo gestarum narrationem ex hoc diuerticulo, quasi in viam, redeuntes, deinceps loquemur.

(. .)

QV. B.

QVAE

SEQVUNTUR

EX SERMONE ITALO

IN LATINVM GVILIEL-

MVSHVYSMANNVS

VERTIT.

DE MISSIONE

CHINENSI.

DVO Patres, qui ad Collegium suum Macao reuertebantur, China eiecti, & quibus diuina prouidentia & tuitione permissum fuit, vt Sciauchino Sciauchum urbē triginta aut quadraginta milliaribus intra Chinam magis transirent, scribunt, quod ibi bene se habeant, & Chinenfibus sint accepti, spe fructus maioris in transferendis ad Christi cultum animis, eo, quā in duabus aliis urbibus amplioribus, & negotiatione frequentioribus, Cantone & Sciauchino, colligebatur. Tres alii Patres, qui in vrbe Macao Chinenfem linguam addiscunt, magno cū seruore & fructu huic exercitationi dant sese, vt cum Diuinæ bonitati placuerit, eandem ipsis missionis eiusdem viam aperire, idonei sint magis ad prædictos Patres adiuuandos.

(. . .)

LLI 3

ANTO.

ANTONIUS DALMEIDA ODO.
ARDO SANDA RECTORI
XAVCHINI.

VM illius amore Cincensem iam tandem me factum videam, qui Deus cum esset salutis nostrae causa homo fieri voluit, optimo iure immortales illi gratiae reddendae mihi sunt, quod paucorum mensium interuulo concedere dignatus nobis fuerit, quae multis iam annis plurimi frustra tentarunt, animi (dico) quietem tantam, et in mortali hac & caduca vita praeter meam & Cincensium ad Dei conuersionem desiderem plane nihil, quae ut etiam cum vix loquutus iactura tandem nobis obtingat exopto. Fateor equidem lacrymas me continere non potuisse, dum ad scribendum calami exacuerem, & imaginatione quadam animo mecum perpendens ad intimos iam penè Cinae recessus me penetrasse, neque temere imaginatione quadam me adductum assero ut hoc mihi persuadeam, nam in eo adhuc errore versari mihi videor, ut somnia esse credam huc vsque me peruenisse. Atque ea propter gratum mihi faceres, si illo me errore liberares, ac pro certo dubitanti mihi confirmares in vasta illa provincia (ne dicam mundo) versari me, quae tam auidis votis P. Francisci Xaverii felicitis memoriae illustrare gubebat, ac in qua pro animarum salute labores durissimos ego quoque perpeti etiam cum vitae periculo efflagito, quod vnicuique esset feruoris desiderii solatium. At quoniam cum Xauchino discedere in mandatis dederas, ut suscepti itineris successum sigillatim perscriberes, quae verbis tui promissi, re ipsa hisce litteris nunc praestare conabor.

Vndecimo Cal. Decemb. anno redemptionis humanae 1584. Cantone discessimus, nauigio cuiusdam, qui Cignione ortus & Xauchini Gubernatori sanguine iunctus erat, vbi. Quem itineris duce diuinitus oblatum certo nobis persuasimus, tum quia opera eius quamplurima pericula, quae in tam longa ac difficilli navigatione imminuebant, euaserimus; tum multo etiam magis quod nullo nostrum postulante vltro se obtulerit. Magister Franciscus Xaverius, mille aureis Cincensi cuidam oblatis, frustra paulo antè tentauerat, ut in litus Cantonensis ditioris exponeret nobis verò vltro se obtulit, qui gratis nulloque pretio dato ad Cinae regni penetralia nos perducere paratus erat. Quod an signum sit, & quidè euidentissimū, Deū misericordiae oculis gentem istam respicere, & ex infidelitatis caligine ad veram fidei lumen perducere velle,

velle, R. tuæ iudicio relinquo. Cùm iam iter ingressi essemus, ego quoque Cinensem in actionibus meis exprimere cœpi, sed tyrunculum ac planè infantem, quòd neque Cinenfium lingua loqui, neque habitu vestiri, neque eorundem more accumbere probè adhuc nouissem. Quanquam autem Patricius iste Cinenfis libès admodum nos itineris suscepti comites assumpserat, nò defuerit tamè quietis humanæ insidiatori diabolo, quæ nauigantibus obijceret impedimenta, nam tertio postquam soluissemus die, vt nauis incenderetur fortuito casu accidit, non deficientibus qui infortunii damni que accepti culpam in nos conijcerent. verùm diuino factum auxilio fuit, vt nullo grauiore accepto incommodo incendium extingueretur. Dum autem per Cantonensis prouinciæ fines nauigio ueheremur, sub incolarum conspectum vix vquam prodiiimus, quin & noctu etiam nauigauimus, adeò quidè vt donec ad urbem Moylimpor accesseramus, nauim egressi fuerimus nunquam. Quare quod de prouinciâ ista referam cõpertum exploratum que habeo nihil, præterquam quòd vrbes plurimæ ac oppida frequentissima tum altissimi ac prærupti montes nauigationum conspectui offerrentur, inter quos copioso dulcis aquæ fluvii pulcherrimus ille ac nauigationibus mercimoniisq; ad diuersos prouinciæ tractus tuta nauigatione distrahendis aptissimus fluuius labitur. Cõspiciebamus passim sumptuosa ædificia dæmonum cultui dedicata, tum & nauium penè infinitam multitudinem, auium que aquaticarum innumerabilem copiam, ac caprarum per syluas pascentium greges, idque ad 7 Idus Decembris, tunc enim ad urbem Modin appulsi fuimus, circa quam huius est origo fluvii, qui quòd rapido quibusdam in locis defluxu ferebatur, & aduerso flumine nauigandum nobis erat, in causa fuit, vt lentè admodum nauis procederet, sic vt & funibus protrahi & remis à nobis quoque deberet impelli. In urbem Modin non citra difficultatem ac molestiam fuisset admisi, si quidè in eam per portem qui ferreis duabus catenis solius Prætoris iussu, ad quem hæc cura ex officio spectat, attollebatur ac demittebatur, patebat ingressus: verùm tamen quòd ductor noster Lancitano (sic urbis Gubernatorem vocari existimo) arctioris necessitudinis nexu cõiunctus esset, nulla quidem interposita mora, non tamen sine difficultate aliqua propter nauium aliarum multitudinem Gubernatoris mandatù iuxta pontè expectantiù, nostra in urbem recepta fuit, nosq; ante ipsam penè hospitii limen quo excipiendi eramus expositi fuimus, & ductoris nostri causa commodè satis laute que tractati, vbi die quodam Dominico & Lunæ sacrū celebrauimus,

sequenti verò Martis die ad urbem quandam octo miliaribus di-
 stantem perreximus, alterius ibidem fluminis commoditatem
 nacti. Iter autem illud omne lapidibus stratum erat, in quo per
 montem aliquem transcenditur, in cuius summitate arcu quæ-
 dam fornicato opere videre erat, cum inscripta Epigraphe, que
 nomen eius, cuius sumptibus & industria iter illud alias quidem
 difficillimum nunc autem facile & expeditum effectum fuerat,
 continebat. Aura insuavis erat tempestasque pluuiosa & frigida,
 ob id forte quoddam totus ferè iste tractus sit montosus. Non memi-
 ni vidisse me vsquam viam adeò frequentatam, ne tum quidem
 quando ad publicas nundinas negotiatores proficiscuntur. om-
 nes siquidem merces Nanquino & aliis circumiacentibus locis
 huc aduehuntur. Habent porrò mercatores, extremas dicti in-
 nis ciuitates inhabitantes, utrobique mercium distrahendarum socios
 commodè profectò, neque enim ductori nostro aliud quidquam
 incumbere oneris, quam ut centum & quinquaginta mercium
 sarcinas (tot enim adueherat) vnà cum aliis nonnullis rebus om-
 nibus in itinere opus erat hospiti traderet, ad vnã omnes in alio-
 rius oppidi hospitio reperturus. Pertinet quoque ad horum (quos
 sociorum curam, seruis de equis, Dominis de sedilibus gestan-
 tiis prospicere. Sunt autè sedilia ista leuia, quæ à baiulis duobus
 gressu satis concitato feruntur citra pluuiæ imbriumve periculum,
 à quo umbellis quas manu viatores gestant defenduntur. Per
 media itineris parte sellas mutabamus, aliis quæ ad diuersorum
 vsque ab aliis gestabantur assumptis, quibus præter gratuarum a-
 liquod denariolum debetur nihil, iustum enim precium hospiti,
 cum merces sibi commissas singulis tradiderit, persoluitur. Eo-
 demque pretio portatili hic sella gerimur, quo in patria nostra
 quo vehimur, cum maxima hospitiorum commoditate & frequen-
 tia. Sub vespèram ad oppidum Faquen accessimus, biduum ibidem
 commorati, quo tempore tantus erat ciuium nos visentium con-
 fluxus, ut multitudinè penè obrueremur, cuius rei vitandæ causâ
 in nauem veneris die secessimus: Sabbatho deinde sequenti secun-
 do flumine nauigare cœpimus, quindecim dierum continuato cur-
 su tribus vsi conductitiis nauigiis, quorum vno soli nos vehen-
 mur. Ab vtraque fluminis ripa plurima eademque pulcherrima
 oppida muris cincta nauigantium conspectui offerebantur, quæ
 cum Cantonensi ciuitate magnitudine certate posse videbantur,
 ex quo meditandi occasio se nobis obtulit de facili ac expecta-
 ratione, qua per vastissimas istas prouincias vltro citroque com-
 meare liceret diuini verbi Euangelicæque veritatis seminem
 futuris.

factaris, eoque magis id animo mecum agitabam, quod tanta & mentis & corporis tranquillitate totum hoc iter conficeremus, ut studendi, orandi, ceteraque omnia agendi non minor in nauī cōmoditas esset, quam domi potuisset aliquis nostru optare. Ad 16 Cal. Ianuarii ad frequentissimam quandā ciuitatē deuecti fuimus Cantonensi multo maiore. In quā istius prouinciæ, cui Ciansi nomen est, Tutanus (Proregem hac voce significari existimo) domicilium habebat. Est vrbs ista diuisa in partes tres, altissimisque undique muris circumdata. Hanc amnis intermedius secat, cuius ripæ nauibus simul iunctis pontis vicē supplentibus quæ duas vrbs partes constituunt coniunguntur. In ponte hoc a nauigantibus vectigal exigitur, per quē nobis in vrbe ingressus illico patuit, ob id nimirum (vri superius dixi) quod dux noster Gubernatoris (Lāctianū vulgus appellat) germanus frater esset, quam etiā ob causam neque in merces eius fuit inquisitum. Et quanquam ad Consulē nos esse vocandos verebatur, ut quinam essemus, quidque acturi venissemus, diligētius exquireret, nemo tamen nobis quicquam negotii faceffit. nam extra Cantonis prouinciā in reliquo Cinē regno non tam sollicitē in peregrinos inquiritur, imō honorificentius passim excipiuntur, quam R. T. Xauchini. Vix medio miliari ab isto ponte alius fluuius cum priori coniungitur, qui ab altera parte vrbe alluit, circa quem alius vicus visitur, quo tertia vrbs pars terminatur. Oprabā hoc in loco Patribus nostris Collegiū, tum propter regionis fertilitatem, tum etiam propter aëris temperiē. Comparatis hac in vrbe quæ ad reliquum iter conficiendum necessaria videbantur, nauim conscendimus, & sex aut septē dierum spatio per amnem istum vecti sylvas ab vtraque parte conspeximus amœnissimas, tum in ipsa ripa plurimas lignorū strues, frigidis regionibus cum opportunas tum etiam necessarias; atque eo ferē cursu totum iter peregimus, ut septem & eo ampliūs vrbes magnitudine & mercium frequentia celebres nauigando prætergrederemur: donec pridie solemnitatis natalitiæ ad vrbe Ciansi totius prouinciæ amplissimam deuenissemus; hīc enim substitimus deuotissimam Dominicæ Natiuitatis noctē celebraturi. Verūm quia infantulus, quē sacratissima ista nocte salutifero partu beatissima virgo ac mater enixa fuit, laboribus gaudet; nostrā quoque patiētiā exercere tum maximē voluit, rapidissimo vento a Boreali mundi plaga immisso, quo fluminis aquæ alioqui limpidiſsimæ ad eō turbatæ fuerunt, ut sacratissimo Christi natalis die purioris aquæ haustus nobis negaretur. cuius incōmodi hæc causa fuit, quod Septentrionē versus amnis labitur, atque ob id Borea

perflāte maximē sēper cōmouetur. Postero die vrbe praxerenti-
gātes, quā Vlyssippone maiorē esse ex aspectu iudicauim⁹, vni⁹ diei
peracto itinere, viā quā Nanquinū ducit offendimus, vbi diuersa
flumina cōcurrētia crucis speciē quādā exprimūt, idq; miro quo-
dā naturę artificio, quę mercū per diuersas vastissimi regni partes
distrahēdarū cōmoditati cōsulere voluisse tāta itinerū opportu-
nitate visa est. Nā minori pretio quā pro equorū vectura Colibā
Vlyxbonā pro secturi persoluūt, nauim hīc quis cōduxerit contra
vētorū imbriūq; iniurias opertā, qua nobiles viri duo cū seruis &
impedimentis ad 20 aut 30 dies commodissimē vehantur. Cano-
ne solūtes ad vrbe Moilin 15 dierum itinere pro nauis precio que-
ducentis mercū diuersarū fascibus erat onusta nouē laes (minimā
ta id nomen monētæ esse arbitror) persoluimus. Pro trium vrba-
aliarum nauū nauulo, quibus viginti dierū spatio vsi fuimus, septē
laes pēdimus. Progressi deinde ā via, quā secundo fluminis decur-
su Nanquinum, siue dicere malis Lanquinum, tendit, (quod oppi-
dum ad Septentrionem vergit) defleximus, & ad Occidentem nō
nihil declinauimus aduerso quidem flumine, sic tamen, vt venter
secundo vsi, sæpe quindecim interdum etiam 20 miliaria in dies
singulos conficeremus; quo tempore per amplissimos quosdam
grōs praxeruecti ad vrbeim quandam delati fuimus, in qua vasa
retinis & pulchriora & pretiosiora finguntur, quæ per reliquam
Indiam, addo etiam Europam, illinc distrahuntur. Transmissis
etiam syluas plurimas & vrbes aliquot. Interea frigus adeo in
dies inualecebat, vt omnia niue oppleta quodam die deprehē-
deremus. Amnis autem pedetētim decrecebat, donec tertio no-
nas Ianuarii ductoris nostri mercibus quæ multæ erant ac variæ
in decem minores cimbas translatis, biduo nauigantes, ad ampliā
vrbeim, ad quam per pontem 50. nauibus depictis innixum ingre-
sus nobis ilico patuit, appelleremur. Nonis deinde Ianuarii ad vr-
bem Gouli, quę fuit nauigationis nostræ per annum istum termi-
nus, delati fuimus. Hīc rem diuinam celebrauimus tanto multi-
tudinis concursu, vt penē opprimeremur. Quin & ab Idololatriæ
cultore quodam ac sacerdote inuitati fuimus, qui domi sue so-
lemnia Diis sacra erectis in illum finem altaribus sacerdotibusq;
conuocatis sacra carmina cæremoniasque peragentibus infir-
bat: apud quem honorificē excepti vñā cum Sacerdotibus (Banzos
vulgus nominat) prandium sumpsimus, qui & ipsi benedictio-
niæ signa non obscura nobis demonstrabant. Ne verò alymboli
decederemus, hospiti nostro munuscula quædam librum scilicet
& preculas aliquot pias donauimus. Omnes autem illos errores
in quo

in quo versabantur, convincere facile erat. Licuit hoc etiam loco
 obseruare humanę salutis hostem Diabolum sacras catholicę Ec-
 clesię ceremonias ementiri. Recessimus porro inde pedestri qui-
 dem sed amęno ac iucundo itinere, sellis portatilibus ad sex aut
 septem miliaria hic iterum vs. Atque tum tandem Deo propitio
 Ciquionis prouinciam intrauimus, quo die sub occasum Solis ci-
 uicatem Cuixionem ingressi ad commodum hospitem diuertii-
 mus. Tertio deinde ab aduentu die, tanta videndi visendique cau-
 sa ad nos turba confluxit, vt quod nos verteremus planę nescire-
 mus. Idibus Ianuarii nauem iterum ingressi per alium amnē qui
 in hac primū vrbe nauigationi commodus esse incipit cursum
 direximus, lento flumine ob aquarum inopiam ad tridnū tardiū
 procedentes. Interea tamen octo circiter vrbes aspectui se nostro
 obtulerunt, circa quas immensam deprehendimus malorum au-
 reorum copiam, altissimos præterea montes, arboribus caduif-
 que syluis contra frigoris asperitatem abundantes: intra quos a-
 mēnissimus iste amnis grato murmure defluit, aquis vndique af-
 fluentibus iam tum adeo audacius, vt cum eo qui Cantonē pro-
 uinciā interfecat magnitudine & latitudine certare possit. Quan-
 quam autē Cinę regnū fecunditatis nomine merito commenda-
 tur, sterilitatis tamen, quę in quibusdam Iaponici regni finibus
 est, hic vestigia quędam offendimus. Quinque enim dierū spatio,
 quo cathari defluentis molestias pertuli, aliud quo vesceremur
 erat nihil, quam raparū cum oriza coctarū frustra quędam & saliti
 piscis, crudi tamen acerōq; aspersi, paululum quid. Vndecimo Ca-
 lend. Februarii amplissimam urbē præteriuimus Cantone duplo
 penē maiorem (vti regionis illius periti asserēbāt): nos enim par-
 tum niuibus, partim nebula spissiori impediti, præter celsissimas
 quasdam turres conspiciēbamus nihil. Occidente Sole ad oppidū
 quoddam accessimus, iuxta quod in alterius fluminis ripa, a prio-
 ri isto quē tunc egressi eramus, quantum arcu missum telum spa-
 ti conficere posset distante, nauem mutare coacti fuimus: cumq;
 per totam noctē ad ardentis lucernę lumen fune ad malum alli-
 gato nauē protrahi curassemus, subsequētis diei diluculo ad vr-
 bem Ciquionem, atque adeo ad hospitii quo nunc etiam excipi-
 mur limen, secunda nauigatione perlati fuimus. vbi itineris vnde-
 cimo Cal. Decembris suscepti, & 10 Cal. Febr. peracti terminus ac
 finis fuit. At verò quoniam cum Cantone discederemus metum
 nobis incolę non medioctē incusserant, parati veneramus oppro-
 bria, verbera, carcerē pro Christi nomine æquo animo laturi: ve-
 rū nō tato ministros suos honore dignatus fuit mitissimus IESVS,
 vt pro

vt pro fidei suæ confessione pulsari nos duriusque excipi à bar-
 bara gente passus fuerit, quæ res fiduciam in eum nostram nô pa-
 rum adauxit, vt quemadmodum felici faciliq̃ cursu ac grato
 hique barbaricæ nationis applausu sub defensionis suæ scuto nos
 huc vsque fuisset tutatus; ita in posterum quoque ingruentibus
 tribulationum procellis, pronominis sui fidei propagatione susti-
 nendis, solito nos fauore non destitueret. Hac in vrbe, quæ (vt P.
 Rogerius dicere assueuerat) Venetæ vrbis typus quidam est ac si-
 mulachrum, de domo com modo loco sita nobis Deus prospexit:
 quæ altera parte flumen altera vrbem ipsam respicit, conclau-
 bus, culina, horro, cæterisque commoditatibus egregiè instructa,
 loco etiam adjecto sacrario exstruendo peropportuno. Cingimur
 vtrinq̃ Sacerdotum Idololatrarum ædibus, qui tamen nihil in
 nos durius statuunt, quin humaniter potius excipiunt, & hie nos-
 tra arcana audituri quotidie accedunt, nec illi tantum, sed reliqua
 hominum multitudo turmatim nos visura accurrit, vt ad hunc vi-
 que diem, qui Februarii mensis octauus est, frequenter hominum
 concursum ne si vellemus, vitare tamen præ nimio nos videndi au-
 diendiq̃ studio non possemus. Qui dignitate & autoritate ce-
 teris anteibant, his altate nostrum immortalis Deo erectum obse-
 debamus, quod magna cum reuerentia intuebantur, Seruatores
 nostri imaginem præcipua deuotione venerantes. Inter nobilio-
 res autem Magistratus, qui doctrina præcellabant, mirum dictum
 quantopere Christianis cæremoniis afficiebantur, aded quidem
 vt se nos non esse dimissuros constanter assererent. Ex his nonul-
 li P. Rogerium prandio exceperunt, qui hesternò quoque die cum
 quodam ex vrbis proceribus cœnauit, qui Consulem duplici di-
 gnitatis gradu præibat, qui quoddam vitæ munere functa mari iusta
 persolueret, ad funebrem pompam per Oeconomum suum nos
 inuitari iusserat, cui hoc responsum dedimus, orationum nostrarum
 obsequium nisi veris immortalis Dei cultoribus non prodesse. Vt
 credas quanta cum honoris prerogatiua Patrem exceperit, nam
 & honoratiorem in accubitu locum ei assignauit, & egredientem
 etiam ad vltiorem palatii sui portam est comitatus; quantum
 fidei nostræ mysteriis delectaretur, non obscuris iudiciis declaratis.
 Non leuem præterea spem nobis iniecit, fore vt luctus funeralsq̃
 anno transacto, ad Regiam aulam Paquinum profecturis præsen-
 tiam suam non deuegaret, si id nobis gratum esse arbitraretur. Ter-
 tium alii Consulem nobilitate honorumq̃ titulis præcedentes
 salutandi causa ad nos fuerunt ingressi. Quin & alii quotidie tan-
 ta frequentia accedunt, vt assidua visentium officia nobis inces-
 dum

dam hinc submolesta. Quid de nobis Idolorum sacerdotes sentiant, equidem ignoro: nemo tamen ex ipsis nos adhuc conuenit, qui læto hilarique vultu nobiscum non egerit. Adde non defuisse quosdam, qui lustrali aqua aspergi religiosè expeterent, quam tamen, donec quid tanta in re fieri expediat studiosè excusserimus, negandam infidelibus esse duximus. Res est profectò matura de liberatione non indigna, an in vrbe tam ampla tamque celebri (præsertim cum inuitemur vltro) domicilium firmandum nobis sit, cum satis firma spe ut templum etiam sumptibus suis ciues erigendum nobis curent, an verò aliò iterum commigrandum, vnde reuertendi nobis occasio præcludatur sit metuendum. Verùm tamen quia consilii huius eventus omnis non ab humana industria, sed a diuina prorsus pender providentia, feruentissimis precibus Deo commendandum censuimus, ut ipse quod factu optimum sit Spiritu sancto suggerente edoceat. R. P. Rogerius plerisque ex præcipuis vrbis proceribus hesternò die inuisit, quo etiam à Gubernatoris seu Consulis patre, qui in fidei nostræ arcanis sedulo iam instituitur, ad cœnam fuimus vocati. Ædificia tum publica tum priuata, plateæ quoque & vrbis vici, structuræ artificio multis partibus ampliores sunt & pulchriores, quam in vrbe Cantone: ciues etiam & morù grauitate, & vitæ instituto ac vestitus civilioris genere, à Xauchini Cantonisque incolis non parum differunt. Quæ in vrbe hac singularia adhuc esse cognouero, fusiùs alias perferibam: Hoc tantùm iam addam, non esse in vniuersa Lusitania, si vnicam Vlyxbonam excipias, quæ magnitudine & vastitate cum hac aliqua ex parte sit conferenda. Regni porrò huius tam ampli ad veri Dei cognitionem conuersio tanti momenti res iamdum visa est, ut vitæ planè pro ea effundere exile mihi videatur, mille effusuro si mille Dei liberalitas vitas concessisset. Deus pro infinita sua bonitate misericordiæ oculos ad cæcam hanc verèque miseram gentilitatem conuertat. Ciquione in Regno Cinx, 4. Id. Feb. 1586.

PROVINCIALIS INDIE AD R.
P. GENERALEM.

PATER Michaël Rogerius & Antonius Dalmeida, qui, ut litteris anno superiori missis docui, ad ducenta & ampliùs miliaria vastissimos Cinx fines penetrarant, ad prouinciam quandam non procul Nauchino distantem delati, etsi certis quibusdam ac efficacibus causis impediti longiorem ibi moram non traxe-

traxerunt, grata tamen ubique locorum & accepta eorum fuit præsentia. At verò Xauchinum reuersi, ubi domum propriam & templum habebat, quadraginta nouis Christianis Ecclesiâ Christi in illis partibus auctam deprehenderunt, qui numerus in illis fidei propagandæ principiis in regno Cinæ amplo ac barbaro quadraginta Christianorum millibus in Iaponensium prouinciis æquari potest. Ex eorundem litteris aliam iterum legationem prospero (vti sperabant) successu ipsos tēraturos accepimus. Sed quam nihil aliud hoc tempore quàm regionem explorarent, legi habitantium animis passim insinuarent, vt libere per amplissimos regni sinus se recipere, quando opus esset, possent: ad muneris tamen suscepti euentum tanti id interesse existimo, vt verbis æquæ nequeam. Manifestis namque indiciis apparet, Deum Opes Max. præcipuum quendam misericordie suæ effectum Patrum nostrorum opera ac ministerio regni illius habitatoribus velle ostendere; cùm in tanta præsertim Magistratum Cantonensium feueritate ac suspitione benignè ubique excipiantur. Quo circa nouis verbi diuini præconibus per loca ea ablegandis maxima opus est prudentia & cautela. Neque enim frequentior Patrum numerus eò destinari potest, vti recenti Nudipedum Patrum exemplo fuimus edocti, qui cùm incautiùs id ipsum tentassent, in carcerem ad vnum omnes coniecti, & tandem Interprete eorum crudelissimè coram ipsis caeso regno pulsi fuere, omni reditus spe publico edicto penitus sublata. Quorum expulsio Patrum nostrorum Lusitanorum in Cantonensium prouincia commorantium exturbationis causa pænè fuit. Atque ob id in Machonensi ciuitate commorantes Lusitani litteras ad Proregem dedere, de nouo crudelitatis exemplo grauiter conquesti. Qui ægerimè tulisse fertur, quòd contra præscriptum à se agendi modum, licet bono fidei ampliandæ zelo impulsus, tantarum turbarum optimi patres occasionem præbuisset. Goæ, 14 Kal. Ian. 1587.

ALEXANDER
VALIGNANVS,
INDIÆ PROVIN-
CIÆ PRO SOCIETATE
IESV PRÆPOSITVS,

*R. P. Claudio Aquaviva, Præposito Generali So-
cietatis IESV.*

X regno Cinæ proximè elapso Aprili fausta multa ac auditu jucunda allata fuere. Nā Patres Odoardus Sāde & Antonius Dalmeida (vri superioribus litteris perscripsimus) hinc eò hoc consilio missi, vt aliis duobus Societatis nostræ Patribus auxilio essent, qui in nouis Xauchini sedibus iā antea fuerant recepti: in Magistratum (Mādarinos incolæ patria voce appellant) gratiam ac fauorem ita se insinuauerunt, vt non gratus tantum eorum fuerit aduētus, sed etiam vt aliis ipsi adjūgeretur, facile impetrauerint; Licet tamē ab vrbs primotibus moniti antea fuissent, vt plures nō accerferetur, præsertim cū duos sufficere existimarent. Atque ita diuina factum prouidentia est, vt quatuor tam Societatis nostræ sacerdotes penē in meditullio Cinę habeamus. Qui maturo inter se captato cōsilio ex mandati à nobis accepti præscripto discedere tandē statuerunt, vt Cinēsiū animos ad Christi Euangelium suscipiēdum explorarent, & nouā habitationē in alia quadam vastissimi illius regni prouincia procurarent. Cui consilio opportunam occasionem quidam ex præcipuis Magistratibus dedit, cuius opera vt in Xauchino reciperetur, non paru aliās aduti fuerant; cui cū ad vltiores quosdam Xauchine prouinciæ recessus iter necessariū esset, autoritate sua effecit, vt vel ipsis quoq; prouincias illas lustrare, vel saltē in Ciquione cōmorari cōcederetur, quæ etsi non ita versus amplissimi regni meditullium vergit vti Nauchinum, pluribus tamē miliaribus ab extremis regni finibus abest, quā Xauchinum. Administratur autem à Prorege quodam, quem Turanum ipsi vocāt. Atq; ita Patribus Odoardo Sāde & Matheo Riccio in Xauchino relictis, Patres Michael Rogerius & Antonius Dalmeida ad nouas indagandas sedes profecti

profecti

profecti sunt. Totius porro legationis caput P. Odoardus Sarda
 delectus fuit, qui sicuti litteris comonefecit optima spe fulcitur;
 fore ut cum vberissimo fidei Catholice fructu ibidem verteretur, quare
 & patrium sermonem P. Matthæi Riccii opera, qui multum in eo
 promouit, diligenter addiscit; & iam nunc per totum Xauchinum
 optime audire & Christianæ fidei hortu platis nouellis consere-
 re incipit. Nam viginti Cineses salutari regenerationis vnda iam
 tum fuerant abluti, & alii nonnulli Catechumeni in fidei Catho-
 licæ arcanis sedulo instituebantur, adeo quidem ut in regno Cine,
 diuinæ gratiæ munere, fidelium aliqua congregatio felici succes-
 su haberi incipiat, idque sine Magistratum grauiori aliqua of-
 fensa, qui etsi initio difficiliore se præbere in Patrum priorum re-
 ceptione videbantur, atque ob id forte potestatem illic comorandi
 scripto necdum confirmauerant: pios tamen ipsorum conatus,
 quantum percipere adhuc potuimus, non sunt turbaturi, sed qua-
 si Cinæ incolas inter ceteros ipsos agere sunt permisuri. Quan-
 tiam non mediocri spes affulget, Deum Opt. Max. qui præter
 omnium ferè expectationem ingressum adeo angustum & difficilem
 diuinæ stimulantem misericordiam patefacere incepit, magis ac ma-
 gis aperturum. Est tamē in re tam ardua, ad pios conatus promo-
 uendos, maxima opus tum prudentia tum sagacitate, ob id potissi-
 mum, quod prouinciarum urbiumque primores vafri admodum sint
 ac solertes, quique noua omnia maximè habeant suspecta, vique
 adeo ut si summa prudentia res non geratur, dubio procul lega-
 tionem istam faciet vanam ac irritam. Quæ causa fuit, quod proximo
 præterito Aprili alios eò Patres non ablegauerimus, priuquam de
 anni huius successu certiores facti essemus, quatuorque PP. Michael
 Rogerius & Antonius Dalmeida profecissent, ex ipsorum litteris
 accepissemus. Et quoniam propter amplissimi regni famam, non
 pauci tam ex iis qui in Amacao commorantur, quam qui in Luzo-
 zonenfi territorio agunt, propagandæ religionis zelo excitati in
 vindemia ista laborare anhelantibus votis desiderant: metu non me-
 dioctri percellimur, ne nimio deuotionis ardore quorundam, qui rari
 regni genium ac naturam probe exploratam non habent, male
 nobis cedat instituta legatio: neve Magistratus, Religiosorum bo-
 minum frequentiore numero ex diuersis regionibus & Philippin-
 cis potissimum eo confluentium offensa, sinistra suspicione labo-
 rare incipiant, & vno veluti impetu, quotquot ibi Christianos de-
 prehendant, regno pellant. Quocirca quæ anno hoc renunciatu-
 tur expectare statuimus, facturi prout tum expedire iudicabimus.

Coccini, 19 Kal. Febr. 1582.

EXEM-

EXEMPLVM
 EPISTOLAE A

P. NICOLAO LONGOBARDO

ANNO 1598 AB SINIS SCRIPTÆ

AD REVERENDVM PATREM CLAV-

DIVM AQUAVIVA SOCIETATIS IESV

Præpositum Generalem,

*Ex sermone Italo in Latinum à P. Ioanne
 Orano versa.*

Admodum Reuerende in Christo Pater.

LAPSO Octobri Macao ad T. P. literas dedi, quibus breui totius navigationis nostræ successu explicato, significabam, post felicem in hunc portum & Urbem appulsum, à Superioribus meis Sinenſi missioni (in quam verſor) me deſtinatum. His complectar quæ ſcribenda occurrunt, actis primùm diuinæ maieltati, & ſecundùm eam T. P. toto pectore gratiis infinitis, ob ſingulare beneficium, quod præter meritum hac in miſſione ſum conſequutus, cùm iure conferri & comparari poſſit illuſterioribus, quæ hanc in horam ad has Indiæ partes factæ ſunt: ob multas & raras virtutes, quibus hæc Gens cæteris Ethnicorum nationibus præcellit. Diuina bonitas ſic me gratiis & donis ſanctiſſimis exornet, vt debito & obligationi reſpondeam, qua teneor eius agnitionem & gloriam in me & proximis meis procurare.

Sumus in hoc vaſtiſſimo Sinarum Regno de Societate ſeptem, in duas ſedes (Reſidentias vocant) & miſſionem vnã diſtributi: Nanciani (quæ ciuitas eſt Prouinciæ Chianſæ) agunt Pater Ioannes Soërius & Ioannes à Roccia, Luſitanus vterque Sciancei, Ciuitate Prouinciæ Cantonis, mecum verſatur Franciſcus Martinez frater noſter, Sinenſis natione, Pater Matthæus

Tom. ij.

M M m

Ricci,

Ricci, cum Patre Lazaro Cataneo, & Sebastiano Fernandez Sinensi, Pachinum progressi sunt, tentaturi num ecquæ sit insinuandæ Catholicæ veritatis via, quemadmodum ad finem dicturi sumus. Omnes, Dei gratia, hoc anno, fuimus semper. De me possum affirmare cœlum hoc, exercitationes, Gentis mores, & cætera, ita commoda, & ad meam consuetudinem apta, ut in media Italia versari videar.

Quæ Christianam Religionem concernunt, ad tria capita videntur mihi reduci posse. Opinionem, quam de nobis Sinenses conceperunt: Gentis huius in Christianas leges, & instituta, inclinationem: & modos ac instrumenta, quæ huiusmodi ausus & conatus requirunt.

Et, ut à primo ordiar: Opinio, quam optimam hæc genus de nobis studiisque nostris habet, ea est, Deo adiuuante, ut nesciam, an in præteritum & decretum nobis finem maior esse possit: Acquamuis apud Sinas habitus semper sumus rari & singularis virtutis, & in omnibus scientiis versatissimi, nihilominus crevit bona hæc existimatio cum nouo habitu & titulo, quem ante tres annos assumpsimus, vestitu & ornatu, Sinensium Literatorum accepto, cum antè Bonziorum vestitu & nomine obsoletiore vteremur. Cuius mutationis hæc fuit ratio, quod Bonzii apud Sinas, contra reliquarum gentium consuetudinem, contemptui sint, & de facie plebis habeantur, teneanturq; Mandarinis seu Præfectis seruire, cum quibus etiam non nisi genibus nixi agant, & magni fauoris loco sit, si in pedes erecti cum illis loquantur. A reliquo etiam populo parui existimantur, quod eos parum honestos, libidinosos, & ignorantes, sine illa bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis credat: quodque hoc genus vitæ eligant, ut sine cura & labore, pecorum castæ, ventrem farciant, certo annuo fructu a Rege illis assignato: Maxime verò, quod Sinenses propè omnes, athei cum sint, Bonziorum aras, ac delubra, ac inanum simulachrorum ministris contemnunt. Cum igitur Societas nostra quindecim & plurimum annorum experientia didicisset, Bonziorum habitum & cultum exteriorem impedire, quem ab hac gente sperabant animarum cultum, post multas preces, sacrificia, & vota, deliberavit literatorum nomen & vestitum, tanquam fini incerto congruum, assumere, quod approbante & confirmante P. Visitatore, cæterisque Patribus, qui Macai agunt, fecit: cui etiam consultationi Reuerend. D. Ludouicus Cercheira, Iaponum Episcopus, interfuit.

Hoc

Hoc literatorum Sinensium vestimentum honestum est & graue, & cuilibet Europæorum Religiosorum vestitui conueniēs. Procuramus verò sit vt communis & simplex, seu materiam seu colorem spectes, accommodando nos semper, quoad fieri potest, vitæ & instituto nostro. Et sanè hanc habitus mutationem sequuta est summa apud Sinenses auctoritas, & auctoritati adiunctus singularis affectus & amor: tum ob similitudinem eiusdem professionis & habitus, tum quòd hoc cultu externo familiaribus sermonibus locus daretur, cum vtriusque partis honestate & decoro; amica & frequenti visitatione, sessione, aut confessu æquali, disputatione liberiore & voluntaria magis; quòd abesset timor, quem primò cõceperant, eleuandæ auctoritatis suæ, approbata doctrina Bonziorum externorum, quo nomine primùm nostri vocabantur. Non hîc minutatim prosequar honores & fauores, quibus Sinenses, nostros prosequuti sunt, post hunc cultum & vitæ rationem: Id satis erit, vbique nostros Patres pro literatis honorari, seu nomen, vestem, visitationes, dona, ceterosque titulos, & ciuilis ac politici ritus rationes, quibus Literari Sinenses vtuntur, spectes. Atque hanc auctoritatem & existimationem iam obtinet Societas nostra, non apud Literatos modò, sed & Mandarinos maioris & minoris potestatis: adeoque Regiæ Aulæ asseclas, qui Nanciani, vbi est nostra alia statio, commemorantur. Non defuit tamen, qui secretè & dolosè (vt fieri, præsertim inter Ethnicos, assolet) exploraret, & ingeniosè obseruaret, res nostras, quæ viuamus: cui rei studeamus; num domi vel foris mulierculas alamus, eiusdemque generis alia. Sed placuit Domino, Societatem nostram illæsam & ab omni sorde liberam conseruare, & velut rosam quandam, in hac Regione ab omnipotente sua manu plantatam; quæ quo plus manibus tractatur, & intuentium oculis exploratur, eo plus afflatu suo suauissimi odoris, nares perfundit, hominemque recreat. Quamobrem illi ipsi, qui facilius admittuntur, & cum nostris agunt familiaritius, optimè semper de nobis senserunt, sparsa fama vitæ sanctioris & doctrinæ absolutæ.

Ex his à Deo electis instrumentis, & Societatis præconibus, præcipuus est vir literatus, nomine Thaiso, cuius pater Mandarinus fuit, summæ potestatis, & in vniuersa Sina notissimus; vel, ob grauia Regni onera feliciter administrata: vel ob libros, quos, à se doctissimè conscriptos, posteritati reliquit. Hic Thaisus multo tempore cum Patre Matthæo Ricci nostra in domo diuersatus est, Mathematicas quasdam demonstra-

riones & tractatus audiens, atque ex hac consuetudine & vso-
 miliari ita nostris addictus affectusque fuit, vt velut tuba & pro-
 co virorum eiusmodi, maximè verò Patris Matthæi Ricci, exte-
 rit; cumque nobilissimus sit, & inter grauissimos Literatos, filius-
 que prædicti Mandarinum, familiarissimè & amicissimè cum Tura-
 nis, hoc est, Prouinciarum procuratoribus, & Viceregibus, & aliis
 Proceribus conuersatur: vbique & apud cuiusque generis homi-
 nes tam bene & honorificè de nostris loquens, vt omnes eos co-
 gnoscere & in amicitiam se insinuare peroptent, clarissimè fare-
 res, quòd apud Sinas nec auditum, nec doctum, eiusmodi doctri-
 næ genus, quòd literati Europæi profitentur, vnquam fuerit. Et
 certè eorum eruditio, & doctrina, Romanorum, quæ tempore
 Ciceronis fuit, scientiam non excedit: sunt tamen exercitatissimi
 in certo scribendi & dicendi genere, quòd Chriæ nostræ & per
 breues acutæque sententias locutioni responderet, aut alteri au-
 cui in humanitatis studiis exercitationi, Eorum libri res mora-
 les & politicas optimè explicant; verùm quando aliquid ex natu-
 rali Philosophia attingunt, de iis potest dici, quòd olim de Me-
 lisse Aristoteles: *Peccant in materia forma*. Diebus retro lapsis, cum
 mihi sermo esset cum quodam ex Literatis, amico nostro, mihi
 congratulatus est, quòd duos libros legendo absoluissem, quorū
 alter, *De Adulorum disciplina*, alter, *De Medio Sempiterno*, intelli-
 gebatur, quos metaphysicæ aut primæ suæ philosophiæ loco ha-
 bent, dicuntque neminem foris extra Sinas intelligere eos posse.
 Sed, vt verum fatear, non plus inueni difficultatis, quàm in per-
 currendo Cicerone, aut Tito Liuiio. Quare non absque ratione
 solet huic eorum cogitationi & commèto respondere Pater Mat-
 thæus Ricci, contrarium eos debere credere, neminem videlicet
 meliùs Europæis eorū libros & intelligere & assequi. Vnde col-
 ligi potest, quantum admirentur & obstupescant Sineses, cum
 audiunt nostros tanta promptitudine & rerum omnium copia
 disputantes. Sed, vt meliùs intelligatur, quàm bonum officium
 præster Taiſo, diuulgando nostrorum studia, iisque nomen & au-
 thoritatem per Sinas comparando, mihi ad rem facere videret, si
 vnā ex pluribus epistolis, quas ad Patrē Ricci scribere solet, in
 medium proferam, quæ sic se habet.

THAISO

THAISO^a FRATER
MINOR, QUI LATERI
ADSTO^b AD DISCENDUM,
CAPUT IN TERRAM DEMIT-

TO, ET HONOREM REVERENTIAM-
que exhibeo Fratri maiori, Dño & P. Mat-
thæo Ricci, Baroni Illustri, & Magistro le-
ctissimi Floris, Legis magnæ, & me ad
pedes cathedræ ac subsellii
eius abjicio.

O s t digressum nostrum (à quo sine cō-
spectu mutuo lapsi sunt anni quatuor)
non fuit dies, quo ante oculos non sta-
tuerim eximiam R. V. virtutem. Iam ve-
rò duo sunt anni, quòd in has partes me-
ridianas venerit mercator quidam po-
pularis meus, illi Scianchino nomen, per eum ad R. V.
litteras dedi, quibus intelligerem vbinam & quidnam
ageret. Nescio an id assecuta sint, ut ad magnificas ve-
stras manus peruenirent. Anno superiore veris initio re-
verso eodem Scianchino, intellexi habuisse illum vnas
V. R. ad me, sed cùm tunc temporis in alia Regione age-
rem, non potui præsens eas recipere, & mercator Can-
tonem abiit. Quamobrem hanc in horam animo fui
dubio & suspensio. Nuper verò admodum, cùm versus
Ciuitatem Hohi iter facerem, vidi Sichianum, qui in
Pecciami ædibus exceptus fuerat, ex quo didici V. R.
Nancianum transisse, ut in vico, cui Chiente Cuon no-
men, commoraretur. Quod vbi accepi, contentus fui
quàm maximè, & præ gaudio corde mihi exultante, vo-
lui confestim mittere, qui salutaret, & felicem hanc in
urbem V. R. aduentum precaretur, præsertim cùm, ne id
ipse facerem ea hora, literæ, quas à Pimpu Nèchin-
si, quibus euocabar, acceperam, & me proficisci oportebat,
prohiberent. Intra autumnum & hyemem neces-
sum est omnino ut excurram, & sciam, qui habeat V. R.

M M m 3

et totius militiæ Sinensis curam gerit.

a Prono-
minis,
EGO, lo-
co poni-
tur, &
hac scri-
bendi ra-
tione
vtuntur
cum sup-
rioribus
& equali-
bus.

b Ad latus
stare a-
pud Si-

nas est, fi-
lii cū pa-
tre, disci-
puli cum
magistro,
quem ritū
in seden-
do obser-
uant, non
vt apud
nos pariter
in li-
nea recta,
sed, dex-
tra vnus,
alterius
sinistræ
apposita,
ita vt an-
gulum re-
ctum fa-
ciant.

c Manda-
tinus hic
est ciuita-
tis Nācia-
na, qui
paucos
ante dies
ibidē cum
P. Ricci
sermonē
habuerat.
d Præses
est, qui cō-
siliū belli-

a Vocatur
 Suceo, &
 Nāchinēsi
 Aula sub
 iecta est.
 f Ob mul
 titudinē
 & varietā
 tem inco
 larum, qui
 ex omni
 bus Pro
 uinciis co
 eūt, diuer
 sa condi
 tionis,
 gradus,
 &c.

g Gradus
 est huius
 nominis,
 qui litera
 tis apud
 Sinas da
 tur.

& perfectissimam eius doctrinam audiam. Cum a V.R.
 recederem, dixi transeundum illi esse in has Aquilona
 res & Septentrionis partes, si splendorem & magnifi
 centiam Regni huius contemplari vellet, quodque patri
 a mea nihil haberet singulare. & Nanchinensis Aula
 turbulenta esset, & plurimum mista. Solam proinde
 Chianseam Prouinciam habitationi percōmodā, quod
 in ea Literati essent, excellenti animo & virtute, ac ve
 ro & solido ad legē capessendam spiritu. Me later, an in
 hoc suo loci delectu V.R. conformia omnia meae olim
 narrationi inuenerit. Id solū rescire non potui, cum huius
 mutatio accidit, quem habuerit via comitem, quem
 iam habeat Patronum, & vitā actionumque suarum libe
 rertatisq; in hoc tractu, defensorem ac vindicē. Crede
 isthic melius quā Sciancei habitaturum. Intellexi et
 tiam adesse illi quendam alium ex Dominis altæ & pre
 cellentis suæ patriæ, fieri potest ille sit, quem auo lapsa
 Cantone vidi. Spero etiam FF. Sebastianum Fernandez
 & Franciscū Martinez valere. Quot de nouo Dominos
 & Discipulos habet? Quis Sciancei domus custos remā
 sit? Septem anni sunt cum Nanciano iter faciens, & cum
 omnibus eius loci Dominis agens, sermones multos de
 raris V.R. virtutibus, nec fuit quisquam, qui attonito si
 milis non remanserit. Eo ipso tempore ex sociis meis a
 liquis, Helo nomine, exercitationem (examen vocant)
 g Quingini deserere voluit, & me sequi, vt V.R. perqui
 reret, eique deseruaret: Sed cum deprehēdissem illi ma
 trem vetulam esse, hortatus sum, vt examen prosequere
 tur, ita vt eodem anno gradum consequutus, factus sit
 Gubernator quartus Cauceæ Ciuitatis Prouinciæ Can
 tonis. Forē isthac transiens V.R. viderit? Iapones hoc
 tempore in Coraitanum Regnum excurrerunt, quare
 monitæ sunt maritimæ Vrbes, vt, ne quid mali partan
 tur, aduigilent: Atque ego deliberaui penitus Regnum
 ingredi, & V.R. me adiungere, vt in Philosophicis do
 ctuinis instruar, & legis vestræ vim docear. Nō satis scio,
 an hoc meum propositum assequar. Filiolus meus ita est
 annorum, habetq; Magistrum, qui illum instruat: Hac in
 Nanciana Vrbe socerum habeo Regi propinquum, &
 Theci nominatur, cuius filius mihi gener est, annorum
 tredecim. Viditne eum V.R.? Anno decursio occurrit
 mihi

mihī Mandarinus Hanlinus, qui proposita de puncto, linea, extremitate, crassitudine, quaestione explicacionem a V. R. audiuit. Is magnitudinem & cognitionis atque artis stupefcit & admiratur, eamque approbat, assensens in hanc horam nihil simile auditum. Pimpu in dies magis V. R. honorat & suspicit, ac praeterito anno vifit instititque vehementer, vt V. R. mecum assumerē, & ad Aulam vsque Pancinum comitater, sed eo tempore mihi non erat integrum, in has partes meridianas reuertī. Quamobrem oprata res suo caruit effectu. Quis cogitasset, quis suspicatus fuisset, V. R. Nancianum attingisse, & tam vicinam nobis factam? k Alii / Domini multa eruditione & illi similes, audita eruditione & nominis fama, ad se euocare & inuitare cupiūt. Vix scio an ipsius altissimae cogitationes permittent, haec vt in loca excurrat. Obnixē & humiliter precor, me vt faciat certiorē Hoc anno non habui, quo in studio me occuparem, quam obrē collectis & in ordinē redactis iis, quae V. R. me docuit, libellum confeci, euulgatūq; Collegio Literatorum exhibui, quorum nemo fuit, qui non admiraretur, illiq; subscriberet, dicendo V. R. esse Scinginum, hoc est, sanctum horum temporum. Quae ego adijunxi erunt fortē erroribus aspersa, quare vereor ne cōtradica nt saniori & altiori suae doctrine, eāq; ob causam vnū ex seruis mitto, qui deferat, vt V. R. legat, quā demissē rogo, vt minutatim percurrat & castiget: quod veritatem sapit, seponat, & approbet: quod rationi aduersatur, litura obducatur. Ei, q̄ obscurius dictū est, maiorem lucem addat, & perficiat, redactis, & in alio codice descriptis, singulis; & summisē supplico, vt, infra paucos dies, cum hoc ipso seruo remittat, quia continuo praelo submittam, vt in lucē exeat, & manibus teratur, faciatq; vt V. R. doctrina diuulgetur, & per omnes orbis partes peruagetur. Atque ita nou fuerit vana & inutilis haec inter nos amicitia. His in locis max. fiunt libri Hothu, Coscui, Pequa, Queuscieu, Thaiquitu, & alii persimiles, qui de puncto, linea, extremitate, & crassitudine disputant. Omnes hi literari ex linea circulum faciunt, sed doctrinae V. R. conuenienter, ex linea fit circuli terminatio, & circulus in ipsa cōsistit. Quibus ex

M M m 4

Sci aliquem Scinginum, quem titulum iam dant P. Ricci.

h Est è col
legio lute
ra. orū, &
Pachini
contulū
Regū.
i fuit hae
disputatio
cū Laza
ro Cata
nico habi
ta, quid sci
acci remā
lerat, cum
P. Ricci
Nancianū
transisset.
k Nanciano
Succū que
patria est
Thaiso, i
ter est de
cē dierū;
& Scian
ceo, trigin
ta circiter.
l Hi etiam
sūt ex Re
gio Iachi
na aula
consilio.
m Maxi
mus est,
qui apud
Sinenses
homini
potest da
ri, titulus
significat
que cū quā
sanctē na
tus, & sū
mē erudi
tus, om
niūq; Ma
gister esse
possit, vt
fuit corū
Confu
sius. Pu
tant sin
gulis 300
annis na

prin

principiis ductæ de Thaiqua, hoc est, de Deo rationationes excedunt, & longe superant omnium nostrorum literatorum commentationes. Et verò satis sunt ad illustrandas mille antiquitatis tenebras, quæ hanc in horam detectæ & penetratæ non sunt: Id vnum me contristat & affligit, quòd scriptio mea & stylus humilis sit & abjectus; & ad illustranda augèdaq; excellentissima suæ mètis sensa ineptissimus. Humiliter precor, vt membratim & particulatim annotet, quòd bene, quòd malè dictum, vt confestim immutare possim, ac detractis erroribus restituere veritati. Interim magno sum desiderio, & veluti pedum digitis innixus circumspecto vndique, si fortè V. R. vultum deprehendam. Succo, 22 quartæ Lunæ, & Regni Vanliæⁿ anno 24.

ⁿ Nomen est moder-
ni Regis,
qui anno
16 ætatis
suæ regna-
re cœpit,
& 25 an-
nis conti-
nuauit.

FRATER MINOR THAI SO, ITERVM
CAPVT IN TERRAM INCLINAT, &c.

EX hac Thaisi epistola facile apparet, qua conditione sint Sineses, & quàm affecti, & de se bene meritis, grati. Transeo igitur ad secundum caput, quantum hæc gens prompta sit, & in admittendo sancto Evangelio composita: quòd breuiter expediam, tactis ad innouandam memoriam præcipuis quibusdam, ex his quæ superioribus annis perscripsimus.

Primum igitur, cõsentiens & cõcors est maximè Regni huius status, cum in varios Dominatus aut Principatus nõ sit diuisus, sed vnum Principem agnoscat, & tam magni quàm parui æqualiter vni Regi & Monarchæ subditi sint, qui Pachini cõtinèter residens, summo cum Imperio totum Regnum administrat, tanta cõmunicatione, & negotiorum singularium cuiusq; Ciuitatis Prouinciæq; cura & prouidentia, ac si familia vna esset, vel exigua quædam ciuitas. Certum tamè illud Sineum regnum in tredecim diuisum prouincias & Aulas duas, Nanchionum & Pachinum, & sic extensum, vt à decimo-nono gradus quinoctialis lineæ incipiès, vsq; ad quinquagesimum Septentrionem versus protèdatur: Hac vt parte, diametro, seu media linea, quingenta 50 Europeæ miliaria cõplectatur, & propè tantundè spatii ab Oriente in Occidentem occupet: cum totum Regnum ambitu suo spheram orbem-
quo

que quodammodo referat. Magnitudini, & situs amplitudini, multitudo, & frequentia, habitatores, & incolæ respondent. Hæc singularis concordia, & Sinensium cum Rege suo Communicatio, magnum momentum asferret, ad eos ab errore ad veritatem conuertendos. Regis enim voluntate in fidem Christi inducta, facile in eadem Regnum vniuersum, ad eum illi subiectum & animotum consensione parens, traduceretur.

Ex hac etiam voluntatum & studiorum conspiratione fit, vna sit vt lingua communis Regno, quam Mandarinorum nominant. Hæc ab omnibus intelligitur, tametsi non omnes eam loquantur, persimilis Italico sermone, quem Curialium vocant, quem quavis Italię parte quilibet assequitur, etiamsi propria & peculiari differant dialecto. Quod faciliorem reddet Euangelii diuulgationem, cum cognita lingua vna, tot & tam vastis prouinciis ad veritatem adducendis, possit aliquis sese impendere.

Huc accedit, Sinarum Regnum fertile esse, & vbertate agrorum, varietate fructuum, aliarumque rerum multitudine abundans, neque Europæ absimile. Incolas industrios, ac proinde opulentos: comestum, & quæ ad vitam tuendam sustentandamque sunt necessaria, prætiū vilis. Quare accepta fide Christiana alii possent plurimi operarii, & fidei administri, nullo aliarum gentium onere aut offensione: secus atque in Iaponia, vbi tanta est inopia & egestas, vt Euangelii præcones, ob paupertatem & domesticas difficultates, foris sibi elemosynas & vitæ adiumenta procurare cogantur. Sunt iam apud Sinas infinita propè Bonziorum domicilia, quæ omnia Regiis sumptibus & fructibus annuis aluntur. Quibus accedunt dona plurima, quæ à variis personis liberaliter conferuntur, etiamsi Sinæ in delubris & simulachris eorum nullam spem reponant. Quid ergo facturi essent, cum intelligerent quod pro vno centuplum acciperent, & vitæ æternam possiderent?

Præterea Sinæ figura corporis sunt habili, & forma naturæ accommodata, moribus verò aprioribus, & ad virtutem cõpositis; natura faciles & mansueti: In incessu, officiis, vsu, consuetudine, decori obseruantissimi: Nullum armorum genus, ne quidem cultrū, portant, nisi sint milites, & hi quidē, cum in præsidiis collocantur: nam vel domi vel in itinere armis non vtuntur. Vestitus virorum pariter & mulierum laxus est, oblongus, & ad talos vsque dependens, sed simplex & eiusdem propè formæ, quem à multis sæculis retinuerunt. Incedunt ferè semper tectis manibus, quas togæ manicis obuoluunt, nisi quando flabello, quod ferè omnes, etiam plebei, artifices, rustici, ad aërem ventilandum, circumge-

gestant, occupentur. Mirum illud, quod cū ex plebe quispiā contendit, aut clamoribus & iurgiis disceptat, totam altercationem quatuor pugnis vel asperionibus verbis absoluit. Certè, ut verbo omnia complectar, decore, honestate, & ut ita dicam, decencia, non patiuntur se ab Europæis, & etiam quibuldam in rebus ab ipsis Religiosis, superari.

Ad hæc non existimo vlla in historia contineri gentem adeò studiosam, & literarum amantem, cuius hæc pacipua ratio, quod Rex (à quo, ut membra à capite, dependent omnes) officia & publica munera Prouinciarum, iuxta cuiusque eruditionem, & quod in literis assequutus est gradum, distribuit. Quare omnes, nullo discrimine vel delectu, studium in literis ponunt, ut dignitates & honoris gradus, ab vitiosa hac & deprauata natura adeò expectitos, consequantur.

Vnum dicam, quibusdam fortè incredibile, quod tamen hinc oculis vidi; hoc in Regno tot Athenas inueniri, quot sunt Sinensius Ciuitates & Castella, cū in horum vnoquoque Generale studium (Vniuersitatem vocamus) habeatur, in quo docentur & examinantur territorij eius incolæ, nulla Scholarū aut iuuentus, huius aut illius Urbis, permisione, quod sit tam incorrupto iudicio, ac Præsidiū Gymnasiorū & Examinatorū integritate: ut primū de descriptione iudiciū fiat, & premia ac gradus pro merito conferantur: post Scriptoris & Authoris nomen, sigillo aullo, referatur: tã paruis impendiis & studetiū superbis, ut loco pecuniaræ contributionis Gymnasio faciendæ, Regijs impensis, pro merito studentium & gradu, præmia deferantur. In eūque ordinē res omnes redactæ & constitutæ sunt, toto ut studiorū tempore, quo quis gradus omnes disciplinæ decurrit, & doctoribus accèseat, vñ aut duos aureos in libris absumat. Quæ causa, cur nemo studia refugiat, nec in pretio sit aut alicuius aestimetur illa familia aut domus, quæ bibliothecā librorū multitudine instructā nō habeat, quæ plerique omnes in villis erigunt, in quas se maioris quietis & studij gratia recipiunt. Hinc etiā fit, ut apud Sinas literati sine numero reperiantur: dicique verè potest Sinenses omnes literatos esse, paucis tantū mercatoribus, artificibus, seruis, agrorum cultoribus, & xepis qui tamē omnes ad vilissimū vsq; legere & scribere discunt. Quæ omnia permagni sunt pōderis, ut caelesti spiritu augeantur, & Evangelij prædicatio magna facilitate, fructu verò maiori, crescat, et animis sint, ad fidei nostræ mysteria accuratè intelligenda, exercitiis illis, cūque omnes legere & scribere sciant, nullo adiutore, Christianam doctrinā memoriæ mandare, & vbi cumque tandem agamus, librorum

libros sacros, Prædicatorum & Doctorum vice, habere possint. Insuper, vt literati sunt, & studiis doctrinisq; dediti, multas etiã habent leges, & iuris æquique regulas, bonas, & politicę ciuilique ministracioni accommodas: & quod amplius est, floret aded earum obseruantia, vt etiã si ab inferis Plato resurgat, libere dicturus sit, Reipub. à se descriptæ leges & instituta apud Sinas obseruari.

Ex modis Remp. optimè administradi præcipuus est & proprius, dubia quæ incidunt, & deliberatione indigent, cum grauissimis & doctissimis Regni conferre, quod ita fit: Pachini prælo submit- tuntur quæ sita & disputanda, inde ad singulas Prouincias transmit- tuntur; quo facto cuiusq; Prouincię Præsides quascũq; ciuitates mo- ner: Illæ omnes Literatos, Doctoris gradu honoratos, in vnũ co- gunt, ex quibus florẽ, doctos scilicet, & imprimis eruditos, seligunt, & ad suã metropolim ablegant, quò electi à Ciuitatibus totius tra- ctus doctissimi cõueniunt: Ingressi igitur Vniuersitatẽ maiore, eodẽ tẽpore singuli quid de propositis quæstionibus sentiãt, scripto cõmittunt; quo finito, Præsides Prouinciæ, cũ Assessoribus, vniuciu- iusq; sententias & iudicia percurrunt, & meliora separant, atq; im- pressa, & in codicẽ, adiecta Prouincię inscriptione, relata, Pachinũ ad Aulã destinãt, vbi singularũ Prouinciarũ libri, à Collegio Lite- ratorũ & Cõsilio Regio rursus examinãtur, tãdẽ corã Rege legũ- tur, deliberatione habita, quid fieri oporteat. Vnde accidit, vt quicquid Pachinide finitur, clausis oculis, tãquã ex cęlo lapsũ, à toto Regno acceptetur. Quod si verũ est, vt est verissimũ, *Ibi laus, vbi cõsilia multa*, facilẽ quilibet dijudicare potest, quã in reb⁹ poli- tics Sinæ sua certa & salua reddãt, cũ eorũ Cõsiliarii ingenio sint excellẽti, numero ferẽ infinito, quẽadmodũ ex catalogis & indici- bus impressis videri potest. Atq; vt huus signũ dem quoddã, agam solum de hac Cantonis, in qua iã versor, Prouincia. Hic igitur cũ Prouincialis Consultatio indicitur, in metropolim conueniunt tria Literatorũ millia, qui tanquã flores ex omnibus Ciuitatibus & Castellis huius tractus delecti sunt, æqua hac proportione, vt ex mille nunc triginta, nũc quadraginta, summũ quinquaginta eligant: accepto igitur numero maiori, cũ ad deliberadũ tria millia cõleatur, sequitur necessariò omnes Literatos, seu Doctores huius Prouinciæ, sexaginta milliũ numerũ explere. Quod si in vna sola Prouincia 60 Doctorũ millia inueniantur, quis erit eorũ Litera- torũ numerus, qui necdũ gradũ aliquẽ sciẽtię adepti sunt? Et si hæc in Prouincia vna, q̃ exurget multitudo, si Doctorib⁹ & duab⁹ aulis 13 Prouinciarũ studiosi adiũgãtur? Nouẽ prors⁹ & mirãdẽ huic rei alia adiũgitur, nõ minoris admirationis, tot Doctores & Literatos

inter

inter se maximè cōcordes esse, quòd omnes vnus Magistri, quem Confusium nominant, doctrinam sequantur. Ex quo perspicitur, quantū Sinæ voluntate & iudicio cōsentirēt, si *Fidem vnā, vnū Baptisma, vnum Deum agnoscerent*. Cumque otium fons sit & origo omnis mali, hocque vnū satis sit ad euertendam funditus quamcūq; Rēp. vt scriptura teste, exciderūt, vestigio nullo relicto, quatuor illæ Vrbes vitis infames; quoad fieri potest operam dant Sinæ, vt hæc pestis Regno exulet, sic omnibus occupatis, vt verè ne sciam, maior ne sit artificum, aut quorumcumq; opificum, an Litteratorum labor. Nam tertium hominum genus, eorum scilicet qui vagantur & errant, apud Sinas non inuenitur. Opera & occupationes, quibus artifices in Rēp. distrahuntur, non est quòd explicem, sat fuerit, si ostendam, quo stimulo literati incitentur, vt in perpetuo literarum exercitio persistant. Hæc verò est quòd non solùm seuerissimè & frequētius examinentur, periculo de eorum eruditione facto, qui disciplinas scientiasq; perdiscunt, priusquàm gradum consequantur; sed etiam post adeptum, omni a anno, idem examen subeant: quòd si deprehendatur doctrinæ aliquid accessisse, in gradum superiorem assumuntur; sin eruditioni quicquam decesserit, graues imponuntur pœnæ, & subinde ipso gradu priuantur. Hac ratione fit, omnes, vel gradum assequantur, vel cōsequutum retineant, vel ad maiorem extollantur, continuò vt studeant tam pertinaciter, tantaq; contentione & æmulatione, vt aliqui hectica feбри conficiantur, quidam disrupta pectoris vena, extremum vitæ periculum adeant, accidit etiam quibusdam, vt in ipso examinis loco repentina morte corruant. Et certè, non parū me ad commiserationem mouet quidam senex amicus noster, qui cū iam à 40 annis in gradum assumptus sit, perpetuò tamen se affligit & vexat, scriptione stylum exercens, facultatis suæ libros memoriæ mandans, ea prorsus ratione, qua pueri, qui apud nos Grammatica student. Præterea hæc gens ab omnibus nouitatibus abhorret, quamobrem, vt Regi sunt fidi & subiecti, ita etiam tenaces consuetudinum suarum, & institutorum antiquissimorum, maximè verò in seruanda doctrina incorrupta & integra Magistri sui Confusij. Ac interpretes sententias huius auctoris producunt, diuersasque lectiones, & sensus, etiam verba numerantes tam exactè & cautè, vt admirationem excitent. Quæ agendi ratio quantum possit, ne facillè in Christianam Religionem hæreses & scismata inducantur, quilibet intelligit.

His adde, Sinas non solùm res exteriores curare, & vt Rēp. pacatam conseruent, sed & interiora, & quæ animæ sunt propria, magni

magni facere, eam moralibus virtutibus exornando. Quare multa pietatis & Religionis opera faciunt, distributis in pauperes elemosynis, a lenis sustentandisque nosocomiis, & generis eiusdem commiserationibus. Rem sanctam putant, voluntaria castigatione corpus subigere, atque hac via, animi affectus cohibere & frangere. Hinc illis ieiunia, sed à nostris plurimum diuersa: namque carne quidem, ouis, lacte, & piscibus abstinent, sed cætera que placent, cum volunt, & quantum volunt, in obsonium adhibent. Quamobrem nobis hac in parte nulla difficultas: nam si ad epulas conuiuæ inuitamur, sat fuerit si dicamus eo die nos abstinere, vt apud Christianos faceremus. Idem de sacrificiis, officiis, precationibus, aliisque exercitationibus nostris dici potest, quæ omnes approbant. Matrimonium laudant, in quo vir legitime vnâ sibi vxorem iungit, & in honore eam habent, quæ viduitatem colens maritum secundum non ducit, eique Mandarinum præmia largiuntur, & multas libertates ac priuilegia concedunt, vt olim Vestalibus Virginibus Romani. In eorum libris commendatur plurimum sui ipsius & actionum suarum exploratio & examina quoddam, eorum maximè quæ sub sensu non cadunt, neque ab aliis videri possunt: quod in his, ob censoris & iudicis morum defectum, neglectamque animaduersionem, socordes simus & remissi. Hanc ob rem multum probant solitarios homines, atque in agro aut villa vitam agentes; vt hoc recessu & honesto otio, remoti ab oculis populi, contemplationi earum rerum vacent, quas naturali lumine assequi possunt, & seipsum sibi restituant, ac in antiquum statum, in quo (vt dicunt) à cælo creati fuerunt, reuocent. Eandem etiam ob causam floret, & in pretio est variis in locis, Congregatio hominum literatorum, qui Aulæ turbas, & distractiones, administrationumque onera fugientes, in villis suis quietæ contemplationi naturæ vacant, & subinde coeuntes, inter se conferunt, & ratiocinantur, eo modo, quo olim antiqui Patres relictis urbibus in siluestria & mœtuosa loca se recipientes conueniebant. Quo in genere exercitationis non patiuntur mulieres se à viris superari: nam multæ, more gentis, monialium vitam profitentur, & in monasteriis simul viuunt, & à Præfide vel Abbatissa gubernantur.

Taceo Sinæ mulieres vniuersas retrufas, & in propriis domibus abditas, tanta honestate viuere, quasi claustris quibusdam coercerentur. Magna cura honorant & iuuare conantur mortuos, tamen in vanum & absque fructu vilo. Inter omnes virtutes morales, quibus student, & à quibus commendatis volunt Sinenses, locum primū obtinet, obedientia Patri & Matri debita; affirmatque in hac

in hac absolutionem perfectionemque hominis consistere.

Quare hanc in rem extrema quæque moluntur, maximè quædo moriuntur, tribus annis continuis in lectu sunt, vestesque lugubres deferunt, ac toto eo tempore Matrimonia, saltem solemnia, non ineunt, gradus non accipiunt, munia & onera non admittunt, imò si quo sint in officio, ubicumque fuerint, deserunt, & in domos suas se recipiunt, vt exequias funeris prosequantur. Demum vt nemo nesciat, quid sibi agendum relinquatur, in hac sui inuolutione, quodque aliqui, tamen rarissimi, lege nesciunt, & vt infantes cõ lacte regulas & præcepta bene viuendi imbibunt, summa quædam præceptorum, quæ omnes obseruare tenentur, cõflata est, vt ea vulgentur, & vna voce publicari possint, quæ in rem in singulis Ciuitatis vicis sumptu publico hominè designant, qui decimo quinto quoque die, hoc est Lunæ accessu & recessu, ea publicet: ita vt eodem tempore, eadem die, imò & hora eadem, paulo ante Solis ortum, vastissimo vt est in Regno, in omnibus Ciuitatibus & per omnes vicos eadem doctrina præceptorum sexque subijciam palam recitentur, quorum Primum est: Patri & Matri obediunto. Alterum: Maiores & Superiores reuerentor. Tertium: Inter propinquos pacem conciliano. Quartum: Filios & Nepotes docento. Quintum: Vnusquisque officium suum bene administranto. Vltimum: Nullum peccatum aut crimen admittunto, hoc est, non occidas, non forniceris, non fureris. eiusdemque generis, in quibus ferè præcepta nostra omnia secunda tabula comprehenduntur, nam octauum, nonum, & decimum, facillè in eorum libris inueniuntur. Quod verò ad Religionem spectat, honorem cælestibus debitum, & primæ tabulæ præcepta, in genere loquendo, Singe Athei sunt, maximè verò literati, quare parum aut nihil curant, vtrumne simulachris Diuinus cultus exhibeatur, et si plerique eorum domi parua idola habeant, & toto in Regno de iudra sint, & templa Diis dedicata, quibus præsentunt Bonzi. Atque vt Athei sunt, & omnia mortali hac vita definiunt, sic nulla de futura illis cogitatio; nec de animæ immortalitate, iustorum præmiis, aut damnatorum post hanc vitam pœnis pro merito quorundamque, disputant. Quod non paruum admirationem mouet, homines scilicet tanto iudicio, in litteris exercitatissimos, honestissimos, ad eò cecos esse in rebus tam claris, tati ponderis & momenti, vt sunt Deum vnum esse, Creatorem & Gubernatorem vniuersi: Animam rationalem immortalem esse, & iuxta admittunt præmiis aut pœnis afficiendam, eiusdemque generis alia præferunt cum hæc facillè ex eorum libris, antiquorum placitis, picturis

quæ in multis locis Sancti Pao (qui eorum est Deus) de inferorum cruciatu & pœnis visuntur, colligi possint.

Has decem condiciones attrigi, ut quilibet intelligat, quantum Sinæ ad lumen rationis accedant, quamque parati sint & compositi, ut super hæc fundamēta subitò erigi possit præceptionum & cōsiliiorum Euangelicorum fabrica. Et sanè magnæ nobis est cōsolationi videre quam facilè veritati consentiant, dicique sine vlla exaggeratione potest: Sinas omnes non modò non repugnare, cum illis denunciantur sanctæ nostræ fidei mysteria, sed approbato maximè, & quod maioris facias, cupere ac vehementer desiderare, ut instruantur. Haberem multa, quæ hoc in genere dici possent, sed breuitatis gratia pertransibo paucis exemplis contentus, quibus intelligatur, quantum nostra Sinæ gustent, quidque de iis sentiant.

Visit quidam die hanc domum nostram Tâli, (qui duarum Ciuitatum est Præses, huius videlicet & Narohumi) conspectaque muta quadam imagine Seruatoris nostri, petiit cuiusnam esset similitudo, cumque responsum fuisset Scianti, (sic enim Deum lingua Sinatum vocant, quasi dicas Regem supremum, quem omnes homines agnoscere & reuereri debeant, & quod cum non faciunt, grauißimum peccatum admittunt) intulit vbinam hæc docerentur, se enim nec legisse nec vnquam audiuisse. Ad quod nostris quidam: In lege Christiana, petiit eam sibi exhiberi, intelligensque necdum in Sinatum linguam versam, ostendit, collisis inter se manibus, id sibi valde displicere, hortans, ut primo quoque tempore verteretur, venturum se ut exēplar vnum acciperet.

Quo tempore P. Lazarus Cataneus hinc agebat, Mandarinus alterius cuiusdam Ciuitatis, audita nostrorum fama, propinquis comitantibus huc excurrit, ut audiret quam nostri profitentibus doctrinam, & quia tardior erat hora, quando hic appulerat, non potuit illi plenè perfecteque satisfacere: reliquit itaque die sequenti tempestiuus, ut arcana quæque & cetera omnia legis nostræ (quemadmodum sibi persuadebat) intelligere posset, & cum certa quædam Pater explicasset, petiit sibi pennam & chartam, ad notandum, dari, verum quoniam commodè id facere non poterat, Sinatum lingua scriptum Patris nomen & cognomen postulauit, ut memoriam eius retineret, se enim ea esse voluntate, ut cum melior esset commoditas, ad eum reuerteret. Agens igitur Pater Ricci cum antè nominato Thaiso, exempla quædam Sanctorum nostrorum, qui parentes, amicos, facultates, & regna, ut liberius Christo

Domino

Domino seruirent, reliquerant, narrauit: ad quem Thaiso, Non est hoc graue vel difficile, illi maximè, qui in futura vita eam beatitudinem sperat, quam lex vestra promittit. Nos hæcenus in similibus rebus non exercuimus, quòd nulla hanc in horam nobis sit lex, quæ præmium aliquot polliceatur.

In Nanciana Ciuitate agit Literatus quidam vir grauissimus, qui Præfectus est, & Magister cuiusdam congregationis eorum, qui reformandis instituendisque actionibus suis sibi que ipsis student, & plures trecentis discipulos habet.

Hic, P. Ricci cùm principia daret huic stationi & residentia familiariter colloquentem, & difficultates, quæ hoc in negotio occurrebant, proponem his verbis animauit atque consolatus est: Oportet te, Domine, magno & forti animo esse, multa enim tibi perferenda sunt. Nomen vestrum toto Regno celeberrimum est, & cùm in finem tam nobilem, disseminandæ videlicet legis vestræ, hæc in loca veneritis, necesse est, multa occurrant difficultates, & varia contradicentium studia. Scias hoc omnibus factis accidisse, priusquam apud Sinas admitterentur, sed cum robore & patientia, rebus facilioribus explicatis, deuicta & facta omnia. Hoc fuit consilium optimi illius viri, quo non obscure ostendit, quàm magnificè de nostra lege sentiret, quam etiam tam sanctam rationique consonam iudicaret, vt tandem aliquando à Sinensibus approbatam censeret.

Alius quidam Mandarinus vir prudens & grauis cùm summam quandam Christianæ doctrinæ audiisset, libere professus est Confusum (si viueret) eam vltro complexum fuisse. Quod ex maximis præconiis & laudationibus est, quas Euangelio Sinæ tribuere possunt, cùm apud illos eo in pretio & honore sit Confusus, quo apud nos sanctus Ioannes Baptista. Hi & eiusmodi alii apud Sinas de Euangelio sunt sermones & sensus, non in vno aut duobus angulis, sed in plerisque huius Regni locis. Numero innotuimus plusquam in decem Prouinciis inueniri Mandarinos, qui cognoscunt, amant, & bene de Patribus loquuntur. In reliquis quinque Prouinciis neminem ex Mandarinis nouimus, cui nota sit nostra Societas: probabile tamen est, in iisdem nomen & studia nostra non esse incognita, quòd Mandarinum rote aut circuli in modum per Regnū oberrent, nunc hanc nunc illam Prouinciam administrando. Et ne cui videatur hanc familiarem consuetudinem, & affectum, verborum tantum, & externæ cuiusdam simulationis esse: multi ex Mandarinis nostros ad suas terras inuocant, sic vt hoc ipso tempore plures in variis Prouinciis residentia fieri possent.

possent. Scribenti hæc cogitatio incidit, fieri posse quidam existiment, me per hyperbolem aut superlationem quandam loqui, & de Sina affirmare non ea quæ sunt, sed quæ esse vellem; obiectis etiam iis afflictationibus, quibus lapsis annis nostros exercuerunt. Quibus respondeo, vera fuisse quæ olim de calamitate nostrorum per scripta fuerunt, imò maiores fuisse tempestates, quàm litteris explicari potuerint, sed qui meliores & optatioris nunciij afferri possunt Christi crucifixi Prædicatoribus, quam paratas esse cruces? Verùm ne nota Genti iniusta perseueret, nulla opinione emendationis facta; dico, hæc nobis enenisse, cum Bonziorum habitu & ritu nostri incederent: vbi verò Literarum vestitum acceperunt, mutati sunt Sinarum animi, & Deo laus, alius est quemadmodum scribimus rerum successus. Considerandus etiam locus, in quo nostrorum studiis aduersantes experiri sumus. Accidit enim id primùm Scianchini, deinde Sciancei Ciuitatibus Prouinciæ Cantonis, quæ comparatione aliarum Prouinciarum, quæ sunt in intimis Regni, rustica admodum est & agrestis. Quare Mandarinum, qui hac iter facientes inuitabant nos ad suas Prouincias, hanc inter alias rationem afferbant, ferre se diutius non posse, vt inter Manginos, hoc est, syluestres & barbatos homines, hæteremus; quòd si politiam, ciuilitatem, & splendorem Sinarum cuperemus videre, relinquendum corticem, & vsque ad medullam Regni que viscera nobis penetrandum. Quod idem consulebat Thaiso, vt ex literis paulo antè recitatis & ad P. Ricci datis videri potest. Quòd si quis dicat me nimis credulum exterioribus, ac ad fucum cõpositis Sinarum signis, decipi, præfertim cum apud Sinas paruo tẽpore egerim: respondeo, me non intendere neq; conari Sinas Christianos facere, priusquàm Deum vnũ esse agnoscant, sed id solum ostendere velle, quàm cõpositi sint, & cõparati ad Euãgelium amplectendum. Et licet nostra laudaret, addicti eiuili quadã ratione morum qua sunt facilitate, curiositate, aut certe lucri alicuius causa, nihil noui accideret, cum adhuc simulachrorum inanium erroribus teneantur: nobisque, his præfertim initiis, sufficere debet, si quæ illis prædicantur probent. Et, quid dico approbent? si tantum aures aperiant, neque cõtradicant, aut certe sermonibus nostris, alicubi in Sina abditi, nõ se subtrahant: q̄ sperandum sit verbo Dei audito tritici granum semper aliquod in bonam terram casurum. Atq; vt prædictæ obiectioni occurratur, melius est dicamus eo res quo scribuntur modo se habere, neque verbis fraudem subesse. Quòd si hic est rerum & Regni status, num Sinæ (humanitus loquedo) præparati sint Euangelio

acceptando, iudicet, cui sanū adhuc & integrum est iudicium, dicatque mihi de quanam gente aut audierit aut legerit, cui pat sit conditio, & ad iugum Christi admittendum facilitas.

Cōstat igitur ex dictis, quā Sinæ in fidē propendeat. Sed vbi sunt operarii, quos tā ampla & abūdans messis requirit? Annis retro lapsis nō plures tribus ē nostris his in locis egerūt, atq; illi quidē, postquā linguā fidi fecissent familiarē, variis artibus & vitis sublati fuerūt. Nā P. Frācis. Pasius & P. Eduardus de Sāde imperio Tartari iussi sunt Sinis excedere, P. Antonius Dalmeida cū P. Franci Petro, vt sibi mutuō in prædicando ita & in morte successerūt, in meliorē vitā trāslati. Solus P. Riccius remā sit, & tāquā firmissima huius missionis colūna manet, tamen non absq; maximis laboribus: atq; ex causis, quæ Patrē vehemēter afflixerūt, vna hæc fuit, q̄ tot annis nunquā se totū impēdere potuit in traducenda ad eundem Christi hac gente, impeditus semper in formandis & linguā instruēdis sociis adiutoribus, sic vt hanc in horam aliud nihil efficere potuit, quā fouere & retinere hoc in Regno Societate nostrā. Iā, quæ Dei est bonitas, seprē sumus de Societate, ea, qua serpi- p̄simus, apud Sinas opinione & existimatione. Sed quid potest hic numerus in tam vasto & incolarū multitudine plenissimo Regno? Quod si à Iaponia (vbi ex nostris cētū, & q̄ excedit, agunt, præter adolescētes plurimos, qui in seminariis docti, in fructuissimi sunt ad nationē eam à falsitate deducēdam & cōuertēdam) noui adiutores & operarij quarūtur: quid de nobis dicemus in Sinæ Regno, q̄ quantū Iaponiam excedat, Europæos nō lateri? Facile ergo videt T. P. cui ad eō cordi sūt hæc nostræ molitiones & conat̄, quæ nostræ sint necessitates, & quo remedio illis occurrī possit, submittēdis ab Europa auxiliariis sociis, qui decursis & absolutis studiis, viribus sint firmis & integris, q̄ qui in India formantur, vix illi iuuandæ, & nouis, ad quæ quotidie aggredimur, inceptis & conatibus sufficiant. Oportet etiā studia absoluerint, quia necesse est libros scribāt, aut salcē in Sinarū linguā vertāt, q̄ verus hic modus est hāc gēte oppugnādi, & victam submitteēdi veritati. Expedi præterea, vt validi sint & fortes, quia propemodū etas & hominis sæculū requiritur, vt huic genti operarius idoneus reddatur, neq; enim satis est linguā nationi cōmunē didicisse, quod apud alios superstitione Ethnicos sufficit, sed opus est eorū libri, artes, & doctrinæ percurrentur, quā in rē requirūtur vires ac facultates validæ, summaq; animi applicatio, quod lingua Sinarum ex difficillimis, quas hætenus cognouimus, sit, ob tres, quas habet, cōditiones: quarū prima est: verba omnia monosyllaba, quod nobis

his offensionē & fastidium parit, quòd genus orationis misurū sit, angustū, fractū, atq; interruptū: Altera, quòd homonyma sit, & ut sic dicā, pluriuoca, ita ut vnū verbū plures & quidē multū differētes res significet, quæ accētibus aut veriūs sonis musicis distinguuntur, quòd non obtusas & hebetes, sed acres & teretes aures requirit; pronūciationē verò distinctā & claram, alioqui facetiis, canillationi, & dicacitati frequēter locus datur: quēadmodū vni ex nostris accidit, qui cū Sinis probare vellet in Europa naues esse tam altas & capaces, ut etiā turres adæquēt, verbo quod nauim significabat, vocē siue accētum dedit, quo lateres denotatur, & cū iusta cū ratione Sines credere nō possent, cōperūt inter se ratiocinari, quā im mēsam oportuerit esse fornacē, quæ tam vastū & prodigio similē laterē coxerit, & quos in vsus hæc moles seruiret. Hęc nominum similitudo, sonorum tantū differētia distincta, ipsos etiā Sinas torquet, grauis illis & molesta, ita ut mutuo se vix intelligāt & assequatur: quare, ut omnē remoueat dubitationē, synonyma & eiusdē sensus nomina congerunt, nōnunquam etiam se per antitheta, cōtraria cōtrariis opponētes, explicant: frequētissimē verò sentētiā aliquam integrā citant, in qua sit vox, quæ dubia est & perplexa Tertia difficultatis ratio est: quòd alphabeto litterarūq; indice & numero careat: quælibet enim res suā habet notā & characterē, & ut meliūs dicam, figurā & Hieroglyphicam litterā, sic ut toto vitæ decursu necessum sit nouū alphabetū & litterarium indicē addiscere. Linguae difficultati accedit labor studēdi in eorū facultatib; & disciplinis, qui à nostris nec debet nec potest proprio Marte superari, & literati inter se ipsos artis vocabus & verborū cōiūctionibus, (terminos & phrasas cōmuniter vocamus) a lingua vulgari & cōmuni differētibus, persæpe vtantur, ita ut Sinae idiotæ & illiterati nullo modo eos assequantur vel intelligant: cumque literati cæteris præsent, ut capita & eorum duces, opus est, ut nostri seruata linguae proprietate cum iis agant. Præterea Sinae neque eligunt neque assumunt sibi magistros nisi eos, quibus tota vita cum honore possunt se submittere, nec scietes aut doctos existimant, nisi eorum facultates & doctrinam profiteantur: vnde necesse est nostri eas, ut addiscant. Tandem hæc involuendis eorum libris exercitatio & studendi labor assumi debet, ut cū proposito deseruiet, propriis eorum armis errores patrii cōfuteretur: deinde ut stylus ad conficiendos vel saltē vertēdos lingua Sinarum libros formeretur: Nō est tamē propterea cur quisquam animo cōcidat, existimetq; fieri non posse, ut linguae proprietatem assequatur: nam Pater misericordiz, & Deus totius

consolationis, quemadmodum animos permouet, vt huic genti subueniant; sic confirmat & consolatur eos, qui in tam salutari opere illi deseruiunt, & aduersantia omnia leuiora & faciliora facit, hoc maximè tempore, quando non desunt nobis fratrum nostrorū Sinesū auxilia, & vtrū habeamus Sulciu, præcipuè ac principè Sinesū librū, què in latinum transtulit P. Ricci, cum bona parte Calepini Europæi Sinici, ita vt sanitati adiuncto diligenti studio, quatuor annis finem his artibus imponere possint, & expedire de rebus omnibus disputare, q̄ propria & mensuris experientia cōfirmo, cū decem mensibus, quibus hic vtrūq̄, diuina gratia adiuuante, necessitate urgente, absque vllō interprete, confessiones excipere valeam.

Præter bonos & multos laborum nostrorum adiutores, opus etiam est librorum copia, cū enim nobis cum Literatis & eruditissimis hominibus sit agendum, doctrinamq̄ & scientias profitemur, facile eorum apparet necessitas, hoc maximè tempore, cū Sina nos in maximo pretio habent, & Tanquini, hoc est, Prædicatoris legis & restauratoris spiritus, nomen affingant. Quos vtrū qualēsvē libros mittere conueniat, T. P. facile intelligit: qui scilicet vtilis sint, & ad nostrorum consolationem, & ad cōmfortandum Sinis, quod genus librorum & scientiarum in Europa floreat, & quàm fixa ac præclare fundata sit fidei & religionis nostræ veritas: Quam in rē, vt pro parte loquar, facerent Biblia Regia variarum linguarum diligenter & curiosè cōpacta, quod Ethnici exteriori ornatu res earumq̄ valorem diiudicent. His addi possēt Ius Canonicum, Patres, præsertim decem Doctores Ecclesiæ: Obstupescunt enim Sina, quando audiunt tot & tantos esse in Europa Doctores, cū illis vnicus sit, cui Confusio nomen. Idem dictum volo de Auctoribus, qui Scripturam sacram vel aperte vel per quæstiones explicant, quos Positiuos & Scholasticos interpretes nominant, & Philosophos, qui res naturales speculantur, vel morales pertractant. Sed facile aduerto, quòd paucis verbis multa postulem, verū parte vna cogit necessitas, eorumq̄ librorum defectus: altera, pietas, & Europæorum Dominorum, eorum maximè qui Romæ agunt, liberalitas, qui spem faciunt se non defuturos in rebus tanti ponderis, ad gloriam Dei Domini nostri, & sui sancti nominis in hoc nobilissimo Regno prædicationem.

Opus etiam est nobis imaginibus, & Diuorum picturis, vt adiuuemus & consolemur his rationibus novos Christianos, quare cōfusus in pietate & sancta emulacione dictorum Dominorum, supplex

supplex rogo, vt labores nostros adiuuent, & animarum harum conuersioni cooperentur, missis aliquot imaginibus pictis, & in charta impressis. Ex quibus, his primis principiis, ad excitandam religionem plurimum valerent Saluatoris & Dei Matris pictæ effigies, quas Sinæ, quantumuis Ethnici, valde suspiciunt, & capite in terram demisso reuerentur ac colunt, B. Virginem *Scin, tan, nian, nian*, hoc est S. Matrem & Reginam Reginarum, vocantes. Præter hæc, reficerent & recrearent eos plurimum duo ex libris, quos P. Hieronymus Natalis piissimis imaginibus ornatos in lucem emisit, vt quando ad nos allecti Europæorum fama Mandarini ventitant, illis exhibere possimus, quæ occasionem præbeant diuulgandi & disseminandi ea, quorum gratia hæc missio suscepta est: Ad rudes etiam ac indoctos formandos instruendosq; uerum conducere libelli aliquot communes, imaginibus aspersi, quarum similitudines & figuræ fidei mysteria, Præcepta decem, septem Capitalia peccata, eiuſdemque numeri sanctissima Sacramenta repræsentarent, cuiusmodi his in locis subtiles & artificiosæ habentur, quod umbram habeant admixtam, qua Sinarum picturæ carent. Qua ex causa cum nuper ex Gubernatoribus aliquis hanc in domum venisset, vidissetque libellum cum mysteriis vitæ Saluatoris nostri, obtupefactus petiit sibi donari, sed cum iudicarem non expedire, vt eiusmodi figuræ Ethnici manibus tenerentur, excusauit dicens librum esse nostri Tau, id est legis Christianæ, quare eo meipsum non posse me priuare, cumque intulisset iustam esse negandi causam, petiit sibi alium aliquem dari quæ usque ad eum necessarius non esset. Obtuli itaque illi Æsopi fabulas simulæ chris & figuris resperſas, quas vtraque manu accepit, actis gratiis, quasi opus aliquod ex optimis Flandriæ accepisset.

Hæc ergo tria mihi occurrebant T. R. proponenda, tanquam maximè necessaria ad fidem promulgandam, iuandosque Christi sectatores, videlicet Operarum subsidia, libri, imagines. Faxit Deus vt viam & modos P. T. suggerat, quibus in his bono suo desiderio satisfaciat, & necessitati nostræ succurrat. Interim laborabimus in fabricandis huius linguæ armis, & curabimus, vt in lucem exeat prima Religionis nostræ præcepta, in Catechismi formâ redacta, quæ cõposuit P. Ricci, recognouit verò & perfecit P. Visitator, cū quibusdã aliis in macao portu, in spemq; erigimur, Diuinâ clementiâ huic gèri tantum luminis cœlestis daturâ, vt clarè cognoscat, quæ mæca sit & imperfecta eorū doctrina, si cū nostra cõferatur.

Qui hætenus facti sunt Christiani, præſagitionem nobis injiciunt apud Sinas illustrandū Christi nomen, & ad fidem accessu-

iam multitudine, tum cū cœlesti favore per vicos & cōpita pœd-
cando publicè nostri discurrerent, quod hanc in horâ necdū factum
est, nā cū nostri superata iam & imbibita gentis lingua id possent,
eiecti sunt, vt antè cōmemorauimus: qui verò hic versamur, præ-
ter P. Ricci & duos Sinas, rudes adhuc sumus, nō multo antè Re-
gnum ingressi. Deinde iudicārū est melius a Rege ducere initium,
cuius autoritate & facultate id fieri posset, quæadmodum Bea-
tæ memoriæ P. Franciscus Xavier designauerat; quæ si non impe-
traretur, visum est expedire, vt nec libera nec publica hæc es-
set prædicatio, ne Mandarinī suspicarentur turbas aliquas aut
seditiones excitari, & dissoluta in fumum abiret hæc missio.
Et verò, vt iam experimur, & quodammodo manibus tangimus,
decepti non sunt nostri paciētia hac & longinquitate, tempus ex-
spectantes conuersioni huius nationis in diuino Consilio desi-
gnatum, quando cum hac cunctatione & mora sensum in-
notuerint, & crescente nominis fama in eum quem diximus sta-
tū peruenierint: ac tandem cū minimè cogitaretur, opera ma-
gni cuiusdam & grauis Mandarinī, tamdiu desiderata, aperta sit
nobis via Pachinium ad Aulā, vt cum Rege de his, quæ molimur,
& quorum gratia huc venimus, agamus; quò Iulio mense P. Ricci
cum P. Catanæo & Fratre nostro Sebastiano Fernandez profecti
sunt, de quibus hæc accepimus: ad Nanchini Aulam peruenisse,
vnde Pachinum cogitabant. Quid factum sit, & quis fuerit huius
profectionis euentus, necdum cognouimus; de qua prolixè P. Ric-
ci ad Rectorē Macao scribit, qui proculdubio T. P. plenè cumu-
lateque informabit. Quare finè facio, humillimè implores pa-
trocinium & aduocationem totius Curia cœlestis, speciatim ve-
rò Beatissimæ virginis Dei Matris, sanctissimorum Apostolorum
Petri & Pauli, Angelorum custodum & conseruatorum huius Re-
gni, vt à Sanctissima Trinitate bonum principium, meliorè pro-
gressum, finemque tandem optimum huius nostræ molitionis tā-
ti ponderis & momenti impetrent, vt, post felices, & ad gloriam
Diuini nominis, & Sanctæ Ecclesiæ Catholicæ propagationē (quæ
admodum de Dei misericordiā speramus) exitus, *Cuncta creatura
dicat sedenti in throno & Agno benedictio, & honor, & gloria, & po-
testas in sacula seculorum Amen.* Sanctis sacrificiis & orationibus
T. P. plurimum me commendo. Sciançeo, 18. Octobris, 1758.

R. P. T. Seruus & Filius in Domino.

Nic. Longobardus.

DE

DE MISSIONE PERVANA.

PERVANA Prouincia in sex Collegia Societatis, Residentias tres, Missiones quatuor, partita est: aguntque in ea ex nostris 137 uiliter, quæ Dei est gratia, & cum fructu, quemadmodum ex annuis, quæ pro more recepto hoc anno mittuntur, colligere est. Lima, tempore quo hæc vrbs famo-

dominante sic premebatur, ut ex primariis ciuibus quidam ne pænem quidem haberent ad rescendum, acciditque aliquando ut aliqui urgente inedia canum instar discurrerent, & abiecta ossa aroderent, diebas singulis uisitati sunt carceres, distributo, in uinctos non solum spirituali pane, Confessionum, Exhortationum, Concionum beneficio, uerum etiam à scholarum nostrarum Auditoribus comportato, & in plures triginta distributo corporali cibo, eorum etiam mensa ministrando; quo in charitatis opere Domino adiuuante perseueratur. In eodem carcere baptismo lustratus fuit Æthiops quidam, extremo supplicio adiuuatus. Alius etiam cum ad furcam duceretur, & obstinatissimus infinita blasphemiarum uerba eructaret, in ipsas tandem scalis tactus à Spiritu sancto opera cuiusdam Patris nostri, qui eius ad saniorum mentem reductioni studebat, rara peccatorum penitentia confessus est. Nec minor fructus ex Catechismo & doctrina Christiana, qua pueri Æthiopes & aliarum personarum Dominicis diebus informantur, collectus est: ea namque instirutione multa impediuntur peccata, quæ in Deum D. N. admitterentur. Vadunt ex nostris quidam ad certa loca, in quæ multus populus ad choreas, festa, ac inde ad epulas conuenit, ibique exhortantur, & doctrinam Christianam docent, fitque magna cum multorum approbatione, ut qui ad saltationes & ludos uenerat, submissis genibus coronam seu orbiculos sacros percurrat, & pro affectu doctrinam Christianam recitent.

Ex Collegio Sancti Martini omni die festo ad portum itur, & concionibus iuuantur, qui in eo inuenti fuerint, nec omittitur seruatorum & remigum uisitatio: summa cum eorum consolatione & fructu missus erat ex Patribus aliquis in terras & loca uicina.

N.N.n 4. Qua

Qua in missione incidit in Indianam anum centenaria maiorem, quæ confessione expiata in sequenti die ad meliorem vitam transiit. Adiuta & illa senior, quæ præterea surda erat & muta; qualignis & notis exterioribus culpas falsa, vitam cum confessione finit.

Indi quidam Ethnici Eunuchi dicti ex suis decem miserunt ad Urbem Curco, quæ triginta miliaribus distat, ut aliquos ex nostris euocarent, ut Catechizatos fideque instructos salutari aqua abluerent; cumque hæc agerentur, ex iis qui venerant unus in ægritudine incidit, ac postquam Christianis institutis eruditus ablutusque; esset die insequenti, si nihil culpæ à baptismo admisit, in cælum transit. Ex hoc Curcensi Collegio missio facta est in Prouinciam Aimares, quæ summè fuit necessaria; & fuit in ea diuini obsequii cum plurimum. Necessitatis porro causa hæc erat: Imiserat Dominus noster anno superiori pestem, ut hac animaduersione & castigatione miseram gentem à somno peccati, quo premebatur, excitaret: Verùm quod remedium afferre debuit, in damnum & ruinam animarum vertit, Nam cum viderent Hispanos, qui inter eos sparsi vivebant, nihil ab eadem lue accipere detrimenti, plurimosque ex suis debilibus adhuc & in fide infirmis Dæmon persuasit, Deum Hispanorum non esse eorum Deum, quando illi nihil à contagione læderentur, neque aliam in rem hanc natam calamitatem, quam ut errorem suum recognoscerent, quo acti ab proprio & patrio Deo defecissent, in quod crimen cum non incurrissent Hispani, adorato semper Deo vno, nec eo vnquam eiurato, sani ac læti viuerent: quo ex principio inferebat Dæmon redeundum esse ad antiquam superstitionem, placandumque muneribus & aliarum rerum oblatione patrium Deum; quam persuasionem promouerunt plurimum excitati Magi, qui diuersis fraudibus & mendaciis deceptam gentem ad Idolorum cultum retrahere conabantur, & è manibus aurum argentumque extorquere. Quare in vulgus ex eis iactabant nonnulli, sibi pestem apparuisse indignabundam & ardentem, comminantemque victurum profus nemiem, nisi aurum, argentum, eiusdemque generis munera sibi debita offerrentur. Alii spargebant Ingam, Peru olim Regem, irarum plurimum affimasse, hanc calamitatem voluntate & imperio suo immisissam. Alii alia perinde vana comminabantur: quibus artibus impellabantur miseri Indi, non modò ad ea Idolis offerenda quæ Magi postulabant, sed etiam persuadebantur, ne quidquam in domibus suis obseruarent, quod Hispanis vsitatum esset ac familiare.

Missam

Missam fictè & ex mera tantum consuetudine audirent; Cùm Sacerdos sacram hostiam adorandam eleuaret, manu sinistra pectus pulsarent, Crucem non venerarentur. Persuasi igitur in his salutem suam consistere, ædibus eiecerunt Imagines, Cruces, cereos sacros, Rosaria, seu precationis globulos, cæteraque omnia, quin & galeros, & calceos, & vestes quibus Hispanis similes videbantur. Adeoque incrementa sumpsit hæc mentis obnubilatio & cæcitas, ut pagus integer foras in montem egrederetur, ut solenne animalium sacrificium offerret: quod cùm fieret, ad montem accessit Christiana vetula, cui negotiorum quorundam causa illac iter; quam à loco sacrificii non procul distitam cùm Sacerdoticulus vidisset, exclamauit, in captis sacris pergi non posse nisi interficeretur, vnde misera anicula momento ab insana & furente turba lapidibus oppressa est, quæ post sex aut septem dies in pagum deportata fuit, affirmaruntque Hispani ita recentia fuisse vulneta, ac si eadem hora occubisset, nullumque tetræ odorem afflauisse. Fuerunt & plura alia sacrificia, quibus eo tempore delusi turpiter diis suis litabant, tantumque profecerat delusio & error, ut nouem continuis mensibus integros dies ponerent Patres nostri in expiandis generali confessione animis, die quolibet concionarentur, rosaria distribuerent, Icones & orbiculos sacros largirentur: Reducti tandem magno cum doloris de admissis criminibus sensu, voluntariè se castigarunt: & qui fuerant prius defectionis authores & capita, agnitum publicè errorè iurarunt.

In Tuccamana Missione diuersis vicibus baptismo eluti sunt plures centum quinquaginta, quos inter erant octogenarii, qui absq; baptismo hac ex vita decessissent, nisi hæc Missio obstitisset. Innumeri penè sunt alii, qui idem appetunt.

In Missione S. Crucis de Monte baptizati sunt præter puerulos 970, & plusquam quatuordecim pagana castella idem postulant. Audita totius vitæ confessiones plurimæ, in quibus hoc difficultatis, quod penè omnes harum partium nationes vsque ad quinque numerare tantum sciant: si crimina quintum numerum excesserint, nil notunt proferre aliud, etiamsi quingenties illa commiserint, quàm sæpius se commisisse.

In Missione Cianas abluti sunt vario tēpore 2832 adulti omnes, pueri & infantes 1301, Matrimonio iuncti 143, erectæ crucis plurimæ, ædificatæ Ecclesiæ, innumeræ factæ animorum expiationes. Alia in missione ad eandem nationem Sacramentum fidei susceperunt 708 iam adulti; Nuptiarum fœdere copu-

N N a 5

lati

lati 262. ex quibus qui post susceptum Baptismum mortui sunt, magno cum diuinarum rerum gustu ad aliam vitam transferunt. Quos inter adolescentula fuit annorum 16, quæ cum morti proxima esset, videretque pulcherrimam quandam Dominam cum comite eximia Maiestatis euocantem hoc sermone: Eamus filiola, respondit nolle se ex hac vita decedere, nisi primum cognosceret, qua via aditus esset in cælum, quod frequentius ex Patribus audisset, arctam planè & perangustam viam, quæ in cælum duceret. Accersita igitur hera Patrem aliquem vocari oportuit, quide eo quod acciderat instructus consolatus est adolescentulam, quæ hilari animo ad meliorem vitam abiit. Magna est & penè incredibilis cæcitas mentis, qua obruuntur Cienensiu loca quædam; Nam certis quibusdam stellis sacrificant, iis verò maximè, quæ colligendæ messis tempore dominantur: Superstitiosi sunt admodum, bubonisque vocem valde perterriti, qui vbi in vicum aliquem aduolarit, & solitum dederit sonum, continuò seniores armati domo egrediuntur, inclamantque auem, vt auolet, ne moriantur: Iuniores eo tempore ædibus continent, idem faciunt femina, aiunt enim bubonem aliquin prænuunturum mortem. Quando pluvia indigent, Magus quispiam magna vocis contentione & acceleratione clamat, vt omnes ad montem concedant, quò postquam peruenerint, vt quilibet consueto more à cibus abstineat. Est autem eorum hoc ieiunium vt à sale, pipere, cibus coctis contineant; quod vbi factum est, voce intensa & clamore summo stellas inuocant, & quamque precantur, & ad terram castellumque paganum se vertunt, potionem quandam manibus tenent, quam vbi nobilis alicuius adolescentulæ manu porrectam ebiberint, ita à sensibus abducuntur, mentisque impotes fiunt, vt mortui videantur: sed vbi in se redierint, mel aqua & maizo miscent, quibus permixta nubes aspergunt. Die insequenti nobilem aliquem aut conspicuum & venerandum quempiam senem in lectum deponunt, subiecto lento igne, atque vbi sudare cœperit, sudorem vase excipit Magus, anserino sanguini admiscet, atque ex radice expressæ aquæ rursum in aëra iactat nubes vt tingat, rogans per sudorem sanguinem & aquam, vt desideratam pluuiam largiantur. Quod si casu eo die, quo sunt superstitiosi, pluat, gratias agunt stellis, Magumque multis muneribus ornatum efferunt. Celerant & festum aliud superiore non minus superstitiosum, Puerum decora facie, & qui toto castello formosissimus habetur, cubiculo includunt, ei que tamdiu ieiunium imperant, dum crescant

crescant capilli, tum magi praestigiatōres cum senioribus edu-
 ctum, veluti supplicatione quadam, in ades amici alicuius artifi-
 sime illi iuncti deducunt, ibi vetulae puerum querula voce lamen-
 tantur, & plebs, quae interea cogitur & conuenit, paulatim puerum
 capillos praescindit, oblato in singula capita antere vno coctio. Al-
 tera die Magus iuniores ad venandas feras mittit, alios, vt locum
 festo oportunum apparent, ablegat, puellis, vt bonum vinum ex-
 coquant, imperat, Senioribus musica vt instrumenta componant,
 & ex ea hora eadem pulsare incipiunt, atque ab eo tempore, qui
 eas in res à Mago emissi sunt, libere furari possunt, quidquid ex-
 tra cuiusvis domum reperint. Inuitant populos vicinos, vt variis
 armis instructi ad festum conueniant. Puer festi tempore coro-
 natus, altera manu telo instructa, altera vipera viua dependen-
 te, positam in loco quodam ornatissimo sedem occupat, vnde fa-
 cile colligitur daemōnis esse artes, cum à vipera non mordeatur.
 Corpori etiam pueri plures aliae viperae mortuae alligatae sunt.
 Qua venatione apprehendit Iuuentus cum coctis & allis anseri-
 bus reposita sunt ad vnum pueri latus. Alterum claudit bona vi-
 ni quantitas. Posteaquam milites ad festum vocati militari quo-
 dam ordine & delectu ingressi sunt, & viperam adorarunt, ad pue-
 rum accedunt, vinum illi proximum ebibunt, & preparatas pue-
 roque adhaerentes epulas sumunt, tum ad adorandam rursus
 viperam regrediuntur, eundemque cibum & potum repetunt, to-
 tosque tres dies hac ratione absumunt, quibus euolutis viperam
 necant: Exin femine (quae toto festi tempore clausae domi haere-
 bant) egrediuntur, clamantes, Victoria, Victoria. In celebritate
 eiusmodi frequenter apparet & videndum se praebet Dæmon ad
 combibendum, commessandum, festosque dies letè hilariter-
 que agendos exhortans. Est & tertium festi aut potius lamenta-
 tionis genus, quod defunctis exhibent: ad hoc nocte conueniunt
 malefici & praestigiatōres cum senibus, multo vino arcibus & te-
 lis instructi, postquam mortuorum sepulchra purgata, in fletum
 & lachrymas resoluuntur onnes, non multo post praestigiatōres
 in partem aliquam secedunt, & egregie compotant, quod vbi
 fecerunt, ad lachrymas & euulatus reuertuntur, Dæmonem in-
 uocantes, Dæmonem montibus, lacunis, & similibus impre-
 cantes demum proprio nomine mortuos vocant, & ad combi-
 bendum inuitant, ac vbi sese nihil mouere vident, inæsti & tri-
 stes domum reuertuntur. Ea est cecitas quarundam partium gē-
 nis Cjanis.

Itatini, cui missioni praest P. Iacobus Saminiego antiquus &
 laborio.

laboriosus operarius fidei, sacramento abluti sunt 429, quos inter mulier fuit, quæ cantiunculam, quam canebat, ab quodam se accepisse fatebatur, qui ab Itatini veteri (hæc est ab altera fluminis Paraguai parte) venerat. Is audiebatur in aëre loquens, sed non videbatur, multa quæ dabat præcepta, quorum hoc erat vnum, vt certas cantiunculas canerët, ex quibus ea fuit, quam personabat mulier, cuius hic sensus: Pater filium suum Christum in mundum misit, præcepit quæ hominibus illi vt obedirent, eum quæ adorarent. Misit etiam sanctam Mariam, vt ex ea nasceretur Christus. Finis porro erat, hæc dicit Spiritus sanctus. Existimo hunc demonem fuisse, quia veritati multa admiscebat mala & falsa, quale hoc fuit præceptum, vt legitimas abjicerent vxores, & alias superinducerent, ac persimilia multa. Accidit in illa missione eidem P. Iacobo Saminiego res admirabilis & consideratione digna, cuius eo in genere vix contigit similis, quæ etiam eiusdem vrbs incolit, in qua euenit, ita innotuit, tot quæ testimoniis cõfirmatur, vt vultus dubitandi locus relinquatur, quæ ab iis personis accepta est, qui oculis & auribus hauserunt: qui casus euentu infelix ideo permisus est, (quemadmodum etiam de similibus, quæ in cõfessione contigerunt, credi potest) vt hic nouus populus discat qua fide & integritate vti debeat Pœnitentiæ Sacramento, in quo non parua sentit difficultatem. Quare etiam Inda, quæ in omnium oculis legem integræ confessionis violabat, videntibus eisdem puniata est & castigata, vt vnus animæ ruina multarum salus procuraretur. Res igitur quæ accidit est eiusmodi: Agebat in domo præcipuæ cuiusdam Domina huius loci adolescentula decem & sex circiter annorum, quæ bello capta ac baptismo tincta Catharina vocabatur. In ea cum ætate crescebat libertas & mores dissoluti, etiam si non rarò ab hera repte hensa castigaretur, quæ eo peruenit malitiæ, vt cum perditis quibusdam clam consuesceret, neque tamen propterea à confessione abstineret, sed hoc peccatum laboris premeret, ne meretricula aut perditis moribus haberetur. Hæc igitur Calend. Aug. 1590 morbo depressa Sacerdotem euocauit, cui animi noxas aperiret, sed id fecit nõ integre, vt & in eadem egritudine nouem aliis vicibus; recedente Sacerdote presentibus aliis famulis contemptim ridebat, hæc ferè oratione, Aliud mihi quod agerem non erat, quàm vt peccata faterer, adiectis etiam turpibus & inhonestis verbis, quibus offensa cætera singula ad heram referebant, quæ meritò Catharinam increpans, eadem vultu & voce mutatis amicè rogauit, quænam illa essent, quæ Patris aperire non veller, narrauit illa non difficulter, adiunxitque

quodam Patrem in morbo vocasset, ut se confessione purgaret, stetit ad laevam quendam Æthiopi similem, qui moneret ne fateretur, quod ea peccata læuissima essent, & nullius momenti, & ex illorum confessione a Patre dissolutior haberi posset: à dextra vero manu apparuisse S. Mariam Magdalenam exhortantē, ut quicquid esset libere euomeret. Accersitum igitur rursus Patrem Dominica de omni eo quod acciderat instruxit, qui modis omnibus tentauit, ut ad integram animæ expiationem induceret, sed frustra; quo enim exhortabatur magis, eo reddebatur obstinatio, ita ut nec nomen IESU enunciare vellet. Alio etiam tempore, cum illi sacram crucifixi imaginem, ut in eum intueretur & animo reuolueret Christum pro nobis cruci affixum & in cruce mortuum, summa cum indignatione & animi commotione respondit: iam scio, sed quid vultis faciam? Ad quam Hera, ut ad Christum te conuertas, qui admissa crimina remittat, si fatendo recognoscas. Qui Catharina: Obsecro, ut mihi desinatis esse molesti; cumque hera abcessisset, cepit amores suos & turpitudinem decantare, durauitque ad dies plures hæc agendi & dicendi ratio, donec quadam nocte, accersita cum ancillis hera, hæc in verba prorupit: Torqueor & animo angor plurimum ob violatam confessionem; & ab ea hora vsque ad mediam noctem toto corpore obrigit, ut crederetur mortua, ac de humatione & sepultura esset cogitatio; sed ad se reuersa, accitōque Sacerdote, nihil de antiqua fatendi consuetudine remisit. Tres post horas, paulo antequam expiraret, exhortata à seruis, ut apprehensa manu cruce & cereo sacro nomen IESU inuocaret, respondit: Quis est ille IESUS? eum non noui, ac in partem ultimam lecti reflexa sedensque audiebatur cum alio quodam, qui tamen oculos fugiebat, colloqui. Ac alia serua, quæ eodem in loco ægra decumbebat, vehementer dominam rogauit, ut in distinctum cubiculum transferretur, quod, ut aiebat, laruas quasdam atras videret, quibus admodum terretur. Nocte ea, qua Catharina extincta est, domus tora tam færido & putri odore perfusa est, necessarium ut fuerit, cadaver loco patente & aperto exponere. Dominæ etiam frater è cubili brachio extractus est. Ancilla quædam in humeris veluti calce percussa est, pertulitque aliquot dies huius læsionis signa. Equus mansuetissimus alioquin actis in murum calcibus huc & illuc discurrens tota nocte insanit. Idem fecerunt & capes multa discursione & latratu. Humato iam corpore, cum ex ancillis quædam locum intrasset, in quo Catharina decubuerat, nemine conspecto, sensit

sensit in se vas quoddam, quod tabularis impostū erat, jaci. Ma-
 jor præterea pars huius urbis vidit multo crepitu & sonitu huc &
 illuc plurimos lateres & regulas, etiam ad 2 millia passuum pro-
 jici, non quod in palatio ullus sit later vel tegula cum ut pleraque
 omnia huius urbis ædificia, palma tegatur. Ancilla alia spectanti-
 bus multis pede longissimè protracta fuit, etiamsi quæ traheret,
 non videretur. Septimo Octob. cum quædam serua vestiariū
 esset ingressa, ut inde vestem sibi aliquam sumeret, vidit Cathari-
 nam erigentem sese in pedes, ut vas quoddam attriperet, fugiente
 illa tanto impetu vas in murum impulit, ut in mille partes fran-
 geretur. Die insequenti, vestiario annexa fuit crucis imago char-
 tacea, quæ vno impetu à muro auulsa, in conspectu omnium, res
 in partes distracta est. Eodem die cum in horto Domina cœnaret,
 medius later lanci injectus totam cœnam euerit, cuius filius an-
 norum quatuor eo ipso tempore exclamare cœpit, Matercula,
 Matercula, Catharina me præfocat, appensisque ad collum sac-
 catorum exuuiis ab ea pœna liberatus fuit. Hæc Dominam cogē-
 runt, ut ædes mutaret, & in consobrinæ domum se reciperet, reli-
 ctis ancillis quibusdam ædium custodibus. Decimo dicti mensis,
 cum ex ancillis aliqua in officinam dispensatoris iuisset, sensit se
 ter à Catharina vocari, quam timore nimio dilapsam exhortate
 sunt ceteræ, ut inuocato Domini nostri auxilio cereo que sacro
 accenso regrederetur, assumptis duabus quæ ceteris animosiores
 videbantur, securè rediit, quam defuncta monuit, ut dimissis
 aliis cereo abjecto, quod pœnam inferret, sola persisteret. Emite-
 rebat Catharina ex omnibus corporis juncturis flammam incredi-
 bilis cum fœtore. Caput cum pedibus ardebat, cuncta erant ve-
 luti ignita fascia, octo aut decem digitos lata, quæ in terram ve-
 que protendebatur, videbaturque libidinis & admixtæ turpitu-
 dinis pœna & castigatio quædam. Viso hoc spectro tremere & ex-
 albescere cœpit serua, ad quæ infelix defuncta: Accede huc, Quo-
 ties ego te euocaui.

Respondit serua penè exanimis: Bone I E S V. Quis non hor-
 teat te visa? Quæ cum diceret, in eundem locum descendit for-
 mosissimus puer albis vestibus, qui seruam hortatus est, ut
 posito timore forti esset animo, notaretque diligenter, quæ à
 Catharina acciperet, ut in alios euulgaret, ac simulatque ab
 hoc loco abcessisset, confessione maculas omnes expiaret. Tunc
 hæc in verba Catharina Scias inferno me mancipatam, & grauissi-
 mis subiectam pœnis, quod cum sacerdoti aduolueret, ut pecca-
 ta faterer, leuissimam tantum referrem, cuiusmodi sunt, quod
 garrula

garrula essem & loquax, in iram proclivis, & id genus alia silētio
 verò involuerem libidines & consuetos cum adolescentibus
 congressus. Tu igitur disce bene confiteri, & nullum crimen
 tacere: Horumque vos commoneo, quòd mihi ita imperatum
 sit, cogarque aliorum in exemplam hæc vobis aperire: Iam
 pulsus ad salutandam Deiparam virginem audiebatur, defuncta
 mox in angulum quendam secedit & evanescit: Angelus verò
 (Angelum enim fuisse, quem viderat puerum, credebat famula)
 abire ad suos famulam jubet, quod & fecit. Hæc pars est vna co-
 rum, quæ Divina bonitas in Prouincia Peruana per Societatem
 operari anno 90 dignata est. Aliud superest nihil, quàm vt V. P.
 orationibus ad Deum & sanctissimis Sacrificiis, atque no-
 morum operariorum missione, necessitatum gra-
 uissimarum huius miseræ gentis memi-
 nisse velit, ad laudem & gloriam
 IESU CHRISTI Do-
 mini nostri.

{ . }

EX-

EXCERPTA EX
 QVIBVSDAM LITTERIS
 P. MARTINI PEREZ SO-
 CIETATIS IESV,

*Nova ex missione Provincia Zinaloa ad Patres Me-
 xicanos, data mense Decembri 1591.*

DOST ultimas apud Tautecas 6 Iulii datas, quo die in hanc Zinaloa Provinciam ingre- si sumus, ab Præfecto Roderico del Rio directi discurremus, vagatique sumus per varia castella, vicos rusticos, metalli fodinas, pastorum casas, Hispanorum villas & domitia quædam, juuando proximum solitis officiis nostris, nobis vt nunquam decisset quo occu- paremur. Transcendimus diebus octo asperum ac difficilem ope- rosamque Tepesuani montem, nullo conspecto animali, aui- bus quibusdam exceptis, cuius ratio est vis earum muscarum, quæ- quos infestant, quarum toto monte copta est maxima, quæ equit nostris fuerunt molestissimæ. Occurrerunt nobis Cuimechi qui- dam, qui sunt Indi militares, qui ex eo quod habebant liberaliter obtulerunt, nullo incommodo illato. Ex his propè infiniti inoe- niuntur, qui huc & illuc dispersi vagantur, in nullo alio occupati, quàm vt victui opportuna venentur & querant. Relatumque no- bis est, in montis parte ad tria millia conuenisse, qui Præfectum obsecrabant, vt quæ fidei sunt Christianæ, eos doceri instruique faceret. Eorum minister, qui vnicus est, nos inuist. Obuius factus est Hispanus quidam ordinum ductor, cui sex Castella pagana seu vici rustici quadam montis parte parer. qui satis instructus, quid- nam in eiusmodi missionibus Societas prætenderet, ad P. Vilita- torem literas dedit, quibus vnum ex Patribus sibi concedi postu- labat, cuius opera ad viginti animarum milia in disciplinam Pa- tris tradenda instituerentur.

Hos & alios vicos non absque dolore præteriuimus, quia iam apud nos constitutum fuerat, nullo vt in alio loco præterquam in pro-

in prouincia hac subsistereimus. Paucis ante aduentum nostrum diebus scripseramus sex aut septem Hispanis, qui ibidem morantur absque vilo sacerdote, & semel tantum in anno Missam audiebant, quando videlicet sacerdos quispiam triginta aut quadraginta miliaribus distans ad eos veniebat, vt confessione penitentes purgaret. Illi cum præcipuis quibusque Indis nobis, qui plusquam viginti miliaribus ab eorum domiciliis distiti eramus, hilares & recreati plurimum occurrunt, & vsque ad sequens flumē Prouinciæ huius, vbi est sanctorū Philippi & Iacobi vicus, comitantur. Abest hæc Prouincia Mexico plusquam trecētis miliaribus, & septentrionem versus protenditur. Ad dextram montes habet Tepesuanos, ad læuam mediterraneum Mare: parte altera ad Zibolam & Californiam vsque excurrit, quæ sunt Prouinciæ Occidentem versus magnæ & frequentes plus satis. Ad latus vnū, quo septentrionem respicit, duorum tantum dierum ab vltimo huius Prouinciæ flumine itinere, (quemadmodum ab Præfecto accepimus) conspicendum se præbet nouum Mexicum aded celebre & nominatum, ac gentilis superstitionis abundans, de quo scriptum est frequenter.

Zinaloæ prouinciam meriuntur & secant octo fluuiis maioribus, qui in ea decurrunt. Partitionis verò ea ratio est, quod Castella & vici pagani omnes ripis & fluminum labris adiacent, quæ pisculeuta sunt, & quæ non longo tractu in mare mediterraneum influunt. Solum sationi aptum est & ferax, & quæ seueris, reddit. Cælum purgatum & salubre. Rustici & agrorum cultores bis in anno metunt, ac inter reliqua fabarum copiam, cucurbitas, matron, eiusdemque generis legumina colligunt, ex quibus ipsi & nos vescimur tam abundè, vt de aucto rerum pretio aut fame sermo nullus; quinimo perit frequenter bona pars messis collectæ, & matron verus abjiciunt, vt sit locus nouo. Abundant gossipino linò, ex quo telas optimas texunt, quibus vestiuntur. Vestes eorū sunt panni pars, humeris illigata, qua veluti pallio Mexicanorum more totum corpus tegunt. Id verum, quod cum omnes sint opifices, maxima anni parte non tegantur, sed nudi incedant. Cuncti tamen cingulo quodam largiori ex eodem gossipino panno variè & multipliciter elaborato, adiectis etiam figuris coloris diuersi, quas cochlearum & concharum testæ & domus artificiosè ossibus admixtè faciunt. Auribus præterea fila multa inserunt, ex quibus in aures dependeant, quem in finem natis infantibus mulcis in locis aures perforant, & annulos, grana seu globulos, corallū inserunt, ita vt auris quælibet quinquaginta huius generis orna-

mentis facillè grauetur, quare non in latris obnoluit sed supini semper dormiunt. Femina à coxis decenter deorsum vestita, reliquo nuda. Viri perinde vt feminae prominentes capillos gestant, hæ in humeros, sparsos, illi frequenter collectos & variis modis astrictos, iniecta coralla variis plumis & cochlearum testis exornata, quæ etiam nescio quam pulchritudinem & ornatum capiti afferant. Onèrant collum orbiculis coloris varii. Statura corporis sunt magna, & qua Hispanos palmo superent, ita vt equis inditè nos nec quidquam inclinatos, nihil erectis talis, facillè complecterentur. Valètes & robusti, quòd bella, quæ illis cum Hispanis fuerunt, facillè indicant, in quibus tamen si damna non parua acceperint, non inulti tamen nec absque aduersariorum sanguine. Cùm de summa rerum acrius decertare vellent, denunciant & indicebant diem. Eorum arma arcus sunt, & veneno infecte gittæ, ac clauarum genus durioris ligni, quarum ictus repetere non oportet, vt alicui caput cerebrumque comminuas. Vtuntur etiam hastis breuioribus ex ligno rubro confectis, tam solidis & acuminitatis, vt præpilatis nostrorum non cedant. Atque quàm inimicis sunt terribiles & formidandi, tam inter suos & vicinos quieri & pacis amantes, rarusque inuenitur prouocator aut contentiosus. Hispani post aliquot congressus militares dextram tandem eis dederunt relictis auribus sedibus. At octo illi quorum superius memini pacifici inter eos viuunt, & quamuis Domini vocitentur, iis tamen contenti sunt, quæ Indi offerunt, nulla vi aut molestia cuiquam illata.

Cùm has in oras venissemus, fama nouorum hominum exciit Indi confertim in nostras ædes concurrerunt, & summa beneuolentiæ significatione salutatione & verbis, quæ tamen non capiebamus, amorem testabantur, tam diu nobiscum commorati, dum amicè domum remitterentur. Neque oblatam primo quoque tempore opportunitatem neglexerunt, declarantes quanto animo in Christianam religionem ferrentur. Nam cùm primos huius provincie vicos essemus ingressi, vulgato etiam in vicinis locis aduentu nostro, die insequenti conuenit in Ecclesiam tam aduolentum quam puerorum magnus numerus, vt baptismo tingerentur, quod summa nobis fuit consolationi. Abluimus pueros & puellas facillè octoginta, cæteros animo creximus spe non inani futurum, vt simulatque instituti essent necessaria doctrina, eiusdem sacramenti essent participes. Inuenimus ad quadringentos Christianos, qui ab Patribus Franciscanis qui in hæc loca venerant ante annos duodecim baptismo initiati, interfectis tandem illis

ab ipsis incolis, caruerant doctore. Neque fieri poterit omnes ut à nobis erudiantur, nisi adiutores submittantur. Nam præterquam quòd populus sit multus, sermone & linguis etiam differunt, tamen si duæ sint præcipuæ & generales maximè.

Duas linguas veluti subito opere discimus, quæ tamen non sint maximè vulgare & generales, necessariæ sunt magis, & tribus mensibus tantum profecimus, facile ut loquentes Indos assequeremur. Quare cepimus Catechismo erudire gentem, & piis exhortari sermonibus ad eos in officio continendos, & omni timore liberandos. Cùm vident preces & DEVM orandi formulas non extraneo sed familiari idiomate se à nobis accipere, quas ut & Catechismum magna cura & temporis breuitate addiscunt, iamque tam adulti quàm pueri plures mille sexcentis abluti sunt, præter quadringentos qui in infantili penè ætate a Patribus nominari tincti, & duodecim totos annos neglecti vix signum habebant Christiani instituti, sed cum Ethnicis patrio more matrimonio erant coniuncti. Multis concubinas detraximus, cùm huius gentis ea sit consuetudo, tot ut superinducant, quot alendis sunt satis. Matrimonii Sacramento iunximus non paucos.

Sunt & plures alii qui baptismum appetant, sed cùm ingens sit populus, operarii verò duo tantum, fieri non potest ut labori partes simus. Ultimo Nouembris visitaui huius tractus seu fluminis gentem, & duodecim aut tredecim miliaribus quatuor milia ut minimum numerantur Indi, qui arcu & sagitta vtuntur, exceptis mulieribus & paruulis. His admixti sunt quidam non boni nominis & famæ, quibus cum demone familiaritas & consuetudo, cum quo abominanda & horrenda prorsus peccata committunt.

Plurimi in montes profugerunt, ne eorum paruuli abluerentur, quoniam demon in vulgus sparserat morituros omnes, quæ baptismò tingerentur, nihilominus tamen septem aut octo diebus 240 infantes Sacramenti aqua aspersi: coëgit me necessitas, his relictis, ut aliò concederem vicinos adiuturus, teneor tamen magno reuertèdi desiderio, permotus commiseratione quadam, quæ videat gentem verè fidei ignaram tam arctè à demone possideri.

Sunt iam in tribus his fluminibus tredecim Ecclesiæ, iis exceptis, quæ paulatim eriguntur, nec in earum usum plures sunt nobis vestes sacre, quàm eæ quas circumferimus, & alio quodam altaris apparatu qui Hispanorum est. Nulla est in Ecclesiis campana. Altate cruce vna & aliquot Chartaceis imaginibus, que Culhuaco huc delatæ sunt, instruximus, quia nobis aliud deest

ornatus, quem à R. V. expectamus, & perutilis futurus, gentem
tam studiosa cultus exterioris.

Die Conceptionis Deiparæ Virg. sacro dedicationem templi
Petatlam celebrauimus. In eo reposui paruatam quandam B. Virgi-
nis Conceptioni sacratam. Instituiimus supplicationem, in qua
pueri Te Deum laudamus lingua vulgari decantabant, subiunxit
orationem, ac tandem Missam legi, quòd cantores ignari adhuc
sint cantus, & aliud personare nesciant, quàm rudi quadam & dis-
sona voce Amen. Interfuerunt ex Ethnicis plurimi, qui alium de ad-
diem festum inuitati fuerant, & propè attoniti erant visis his pri-
mis initiis, optantes, vt in eorum vicis similis haberetur celebra-
tas. Quantum hucusque colligere licuit, horum & vicinorū Ca-
stellorum Paganorum, vbi maior frequentia, & linguarum diuer-
sitas minor, Indi Incolæ alacres sunt & excitati, tractabiles, facili-
ioris conuersionis quam quos vidi aut noui hactenus. Optant
aliquando velut secessione quadam mecum habitare, sed tantum
conuenientium concursus, hanc vt quietem mihi non relinquant,
& licet taceam, nihilominus varios miscent sermones de nostris
interrogantes & recensentes sua, nocteque ad nos veniunt preca-
tionum & orationis causa. Ingeniosi sunt & dociles, etiam si nul-
lum habuerint doctorem, cuius institutione hæc vis nature ex-
ceretur. Agunt in Castellis aut vicis rusticanis cõtiguis & ex cre-
ta & lignis erectis domibus, quas storeis tegetibusque arundinibus
ornant. In coniugiis, quæ incunt, quando multas sibi iungunt u-
xores, minùs inconueniens indecenisque videtur, si sororem, ma-
trem, vel etiam filiam accipiant, quòd hoc ad domesticam pacem
tuendam facere plurimum arbitrentur, viteturque eo modo z-
mulatio omnis. Ac licet affinitatem nullo loco ponant, consan-
guinitatis tamen rationem habent maximam. Liberos amant te-
nerrimè ad certum vsque tempus, nec eos alia docent quàm quæ
ipsi sciunt, neque vllam ob causam plectunt vel castigant, atque
ita pecorum more viuunt. Matrimonio coniungunt suo tempo-
re. Coniugii autem hæc est forma: Conueniunt utrorumque inter
se parentes, & post vtrumque habitos sermones, pro gentis more
choreas agunt & saltationes, datisque dextris ad suos reuertun-
tur: quòd si sponsus vel sponsa minoris sint, quàm nuptiæ requi-
rant, atatis, menses & etiam annum expectant, nec in mutuos ve-
niunt aspectus: tempore deinde suo sponsæ Pater filix & genero
domum cum adiuncta suppellectili relinquit. Creant etiam spon-
sum equitem, si familiæ sit illustrioris, vario ritu, cuius hæc præci-
pue sunt cceremoniæ: Arcum tradunt, & qua ratione nouis armis
vtendum

utendum fit instruunt; utque industria & habilitatis dent signum quoddam, in leunculum aut feram immittitur, quam ubi interfecerit, sponfus honore & dignitate, qua cæteris qui equites non sunt, antecellit, insignitur. Inter politica quæ seruant hoc est vnũ, quod aliorum filios in suos adoptant, sed hic in alterius familiam transitus seueriores & periculosiores ritus habet. Immittitur enim in os ad gulam vsque palus, quo ferè præfocantur, si res successerit, quicquid ciborum assumpserunt euomunt, atque ita in ius alienum transeunt. Quicquid ab opere & labore superest temporis ludo absument, qui aleas refert, sed variis cõstat signis. Hoc in genere exercitatissimi summa animi moderatione & patientia ludunt, nec iuramentum auditur vllum, nec cõtentiosum aut pugnae verbum, etiam si vestes & cætera omnia absument, & nudi quod accidit aliquando reuertantur. Cùm infirmantur, si grauis & periculosa fuerit ægrotudo, sepultura locum effodiunt; manetque aliquando totos quinque aut sex dies apertus, quæ agendatio profuit plurimum cuidam feminae, cùm enim vicum quendam ingressus essem, & humum altè effossam viderem, non ignarus causæ accessi iacentem & morbidam, eamq; ex Catechismo quem lingua scripseram vulgari Christianè institutam ablui, sed ex morbo conualuit. Ideo verò sepulturae loca aperiunt, ut extincti cadauer vel cineres (nam adurunt aliquando corpora cum domo tota & supellectili) confestim humo obruant: sepulchrum certo quodam puluere iniecto aspergunt, ex quo potionem conficiunt, deferuntque secum cibos, & post lachrymis rigatam sepulturam sese inebriant, parentibus defuncti conuiuium parantibus iis qui adstant. Atque hæ sunt eorum exsequia.

Vicarius Ecclesie Culiacan, quæ Zinaloa ubi supradicti Patres agunt quinquaginta milliaribus abest, datis ad quendam amicam litteris in hanc sententiam scripsit: Zinaloæ, Patres officiosè laborant in Domino in conuertendis ad fidem Indis adeò fructuose & feliciter, ut miraculo omnes adscribamus: Neque credi potest, qua celeritate & didicerint & eius Prouinciæ lingua loquantur, quaque facilitate & satisfactione ad baptismum Incola accedant, & in rebus fidei institui postulent. Dei certè est opus, quamobrem ei diuina Maiestas fauet & dat incrementa.

LITERÆ ANNUÆ INSVLARVM PHILIP- PINARVM,

*A P. Francisco Vaez X: Iunij, Anni M. DC. I. ad
R. P. Claudium Aquaviuam Generalem
Societatis IESV data.*

NTER calamitates & ærumnas varias, quibus Domino nostro placuit exercere has insulas, princeps vna fuit fluctibus haustarum nauium iactura, cum aliarum, tum Capitanæ, & quæ erat Præfecti maris, & anno superiori 1600 à littore in nouam Hispaniam soluerant ingentibus opibus mercibusque onustæ. per quas & huius viceprovinciæ navales & epistolæ Iaponicæ ad P. V. mittebantur. Cæterum comenses totos octo naues dictæ, vehementi vento eoque contrario impulsæ, vela fecissent, magno vectorum numero, fame, peste, ac vndarum furore, quo ex ipsis nauibus præcipites agebantur in mare extinctis, cœperunt retro sublapsæ referri, illis que in scopulos demersæ sunt, pauculis è præsentis periculo ereptis, qui instar seruorum Job nuncii cladis essent, quæ aliis deinceps atque aliis supervenientibus belli casibus & ruinis aucta maiorem in modum nos afflixit. In harum nauium vna, S. Hieronymi nomine appellata, vehebatur P. Petrus Lopez de Parra Societatis nostræ Professor, qui post hanc longam navigationem, vel potius post aliam longiorem 37 annorum in religione, applicuit, ut confidimus, ad vitæ æternæ portum, multo bonorum operum thesauronustus. Professor fuerat in noua Hispania Philosophiæ & Theologiam, vnus è primis Societatis hominibus quondam eò destitutus. Exercuit ministros nostros cum fructu. Quamvis autem nihil nobis de morte eius speciètim constet, tamen cum vehementer affectus fuerit ad audiendarum confessionum iuandarumque animarum munus, verisimile est eum magna charitate omnibus in extremo illo discrimine suam operam commodasse.

In alia

In alia quadam calamitate jacturam fecimus alterius cuiusdam sacerdotis & fratris, si modo jactura vocari potest mors eorum, qui ad lucrificandas animas & juuandos fratres in bello justo aduersus pyratas hæreticos occubuerunt. Erant illi Hollandi & Zelandi, qui anno 1600 ad Philippinas appulsi fuerant, & ad prædas agendas in mari, cui nomen Norte, aduenerant, sicut iam spoliarant vnã nauem Lusitanã, & in Oceano australi, dicto Sur, superatis angustiis Magellanici freti, lembum vnum ex Peru. Nam cum eorum primarię naues, Capitanea & Admirantis, stationem delegissent sex leucis a Manila, vbi necessario merces exponere debebant Hispanã, Chineses, & Iaponicã naues, quoque cursum tenere debebant omnes scaphã reliquãq; minora nauigia, quã ex vrbe soluebant, è Manila binã naues 300 militibus harum insularum præstantissimis armatã cum multis bombardis ceteroque apparatu bellico in aduersariorum naues sunt directã. In primaria erat P. Iacobus de Santiago & frater Bartholomæus Caluus ad petitionem Generalis Antonii de Merga Regii Senatus auditoris, aliorumque belli Ducum, qui dicto Patri confiteri solebant.

Cum ergo Pater primùm militum confessionibus excipientis operam nauasset, & ad fortiter dimicandum ad 14 Decembris animasset, in conspectum hostis ventum est, explicatisque velis capitanea in capitaneam tam propè incurrit, vñ ex altera in alteram procliuius esset digressus. quo in concursu dum nostri hosti vexilla subripiunt, & in suam nauem transferunt, festisque vocibus victoriam inelamant, ecce nauis nostra inopinatò, hausta alicunde magna vi aquarum, permitte Deo, fluctibus absorbetur cum omnibus vectoribus, exceptis paucis, qui scaphã Hollandis ereptã beneficio vel natatu in continentem euaserunt; vt Generalis, qui cum duobus hostilibus vexillis se in mare præcipitarat.

Admirantis deinde nauis nostra, cum hostili item Admirantis congressa, eam cœpit, & in Manilam abduxit, vbi supplicium sumptum de omnibus eius vectoribus. Inter nostros autem, qui vel submersi sunt, vel ab inimicis interempti, numero quinquaginta nouem supra centum, submersus est quoque P. Iacobus, qui audita quasi omnium exomologesi, videns nauem deprimi, dum laborat se in mare præcipitem dare, Capitanei voce ad confessionem aspirantis reuocatus est, & inter audiendum confessionem vnã cum fratre & aliis submergitur. Vigestimũ

nonum ætatis annum pater ille agebat. In Societate autem vixit annis quindecim. Eadem ætate erat frater eius comes, qui septem annis in Societate vixerat, & in his partibus eam ingressus fuerat, vir cum omni virtute tum verò obedientia singulari, cui semper valde fuerat addictus, præstans. Obiit quoque è fratribus Martinus Sancez ex his Philippinis oriundus, postquam decennium in Societate præclaro in vita & morte selecto exemplo posuisset. Restant in hac viceprovincia Sacerdotes triginta, fratres viginti-novem, è quibus duo sunt scholastici, quatuor novitii, annumeratis nouem illis, quos cum P. Gregorio Lopez P. V. huc misit, quibus huic viceprovincia magnum certè præsidium accessit, quæ ut tempore posterior est, & ab operariis sterilior, longiusq; Roma abest, ita etiam pauperior, & velut filia minor P. V. debet esse carior & commendatior.

COLLEGIVM MANILANVM.

DEgunt in hoc Collegio (quod primarium est in hac viceprovincia) sedecim è nostris, nempe seni sacerdotes & deni fratres. Omnes, diuino fauente numine, suo exemplo & labore fructum vberimum ex huius ciuitatis spiritali cultura retulere. Quem adauxit occasio belli & terræmotus, iacturaq; nauium, atque aliæ calamitates; experientiaque didicimus, pietatem citius inter aduersos quàm prosperos successus efflorescere. Quo minùs in structura Collegii perficienda progredi audeamus, fecit terræmotus. cogimur enim iam collapsa vel in ruinam procliuia priùs reparare. Superiore anno scripsimus, ad vigesimum primum Iunii diem corruisse præcipuam partem nauis templi, hoc verò anno 1601, ad decimum sextum diem Ianuarii alio terræmotu disturbata est altera pars ei respondens, cæteræque ita conuassatæ sunt, ut necesse fuerit omnia solo æquare. Magni beneficii loco duximus, ruinas has nullo cuiusquam damno contigisse, cum tamen alter terræmotus incidit, cum populus in templo sacro Missæ interesset, alter verò, quando minimè expectabatur. Commonefacti ergo Manilani à nostris de periculo quotidiano vitæ in terra, mentem erigere cœperunt in cælum, indeque patrociniùm & tutelam postulare, felicique sorte eis obrigit patronus & aduocatus S. Polycarpus Episcopus & Martyr, S. Ioannis Euangelistæ discipulus. In cuius honorem festum cum solenni processione, quotannis repetendū, celebrare cœperunt.

Initium

Initium quoque hoc anno factum est alterius cuiusdam pii & religiosi operis cum insigni fructu, ut quod non solum per Quadragesimam tribus diebus, (sed enim perpetuo fuit vitarum), verum etiam singulis diebus Veneris toto anno in Ecclesia nostra disperberationes corporum vsurpentur. Maximus id temporis hominum est concursus ad audiendum Psalmum quinquagesimum Miserere, cuius lugubri concentu plurimum ad deuotionem & pœnitentiam agendam permouentur. Nec raro interfuere auditores regii, ac gubernator ipse cum aliis viris primariis.

Incarcerati quoque exhortationibus piis & confessionum sacramentalium exceptione adiuti sunt, & quod populum non parum ædificauit, commeatus necessarius per aliquot dies etiam nostris humeris vsque ad carceres deportatus est. Pueris item doctrinæ Christianæ pabulum Dominicis diebus subtractum non est. cum quibus tempore Quadragesimæ processio- nis forma dispositis ad excubias prodimus militares, sermonibusque ad eas factis fructum colligimus minime pœnitendum.

Congregatio Scholasticorum hoc anno inchoata progressus habet optimos. Quoque mense, conuenienter regulis, omnes exomologesin peccatorum Sacerdoti faciunt, & diuinæ mensæ accumbunt. Festis diebus pomeridianum tempus audienda lectione spirituali & commemorandis exemplis Sanctorum impendunt. Beatissimæ Virginis solennes ferias maxima religione & lætitia peragunt. In quadam abiectis palliis, cum polubro & gutturnio argenteo in manibus deportarunt cibum ad carceres, ordine & ritu pulcherrimo, magnaque promptitudine & submissione animi miseris hominibus inseruierunt. Modum procedendi in omnibus putantur sumpsisse ex congregatione Romana. Priuilegia autem Sodalitatis tam multo secularis homines allexerunt, ut necesse fuerit eam in duos ordines diuidere.

Pro viris itaque adultis & ciuibus, qui Dominicos Festosque dies optarunt in sodalitate fructuose expendere, principium fecit P. Visitator, habitis ad eos familiaribus exhortationibus & narrationibus piorum exemplorum è vita Sanctorum depromptis, planeque speramus rem ad maiorem gloriam Dei cum exitio ciuitatis fructu processuram. Nec iam desunt, qui vna alterave exhortatione audita, sanctiores salubrioresque, quam antè instituerant, viuendi rationes inierint.

Initium quoque hoc anno factum est sorte deligendi nomen alicuius Sancti, ut nonnullæ ciuitates in morem induxerunt, & ingens exitit populi concursus. Quidam in mare cum multis aliis, dum pugna cum Hollandis supra nominatis committeretur, dilapsus erat: sed quia nomen S. Nicanoris patroni, qui mense illo sortitione obtigerat, inuocauit, summo illo discrimine, quo ceteri absorpti fuere, ereptus est, & ad leuæ inuicem spatium natando cum summa sua admiratione tandem ad litus delatus.

Confitentium communicantiumque numerus hoc anno superiores omnes superauit, deuotioni enim veteri nouæ per calamitates faces subiectæ sunt, litæque multorum inter se conciliatæ. In quadragesima autem maximè pietatis omnis studia exarsere in patefaciendis creberrimè noxis, iisdemque per uerba quotidiana aliaque deuotionis exercitia expiandis.

A sceleratis pudicitia cuiusdam feminae nunc precibus non donorum largitione appetita fuerat, sed confessionis communionisque crebrioris armis communita omnem vim hostilem depulit. Sed non hic acquieuit hostis. Quodam die post sacram Synaxim, in Ecclesia nostra religiose sumptam, eandem in loco solitario aggreditur, & pugione in pectus eius defixo, necem comminatus est, nisi in scelus consentiret. at illa constanter respondit, se malle morte occumbere, quàm Deum offendere. Denique contumeliis pugnisque malè excepta sua castitate beluinum aduersarii affectum expugnauit.

Alius, cogitatione omni de Deo saluteque sua exclusa, multos annos in grauibus sceleribus exegerat, speciatim uerò in infami quadam cupiditate ita cordis uisceribus infixæ & firmata, ut Patrem nostrum eum abducere à tam fœda consuetudine conantem tantum non pro fatuo habuerit. sic enim erat sordibus perturbationum illarum animi inuolutus, ut instar suis uolubro immersa, nulla alia in re uoluptatem querere uideretur. Et tandem homo obstinatus rationibus & argumentis cessit, nec solum à uisendo scorto se abstinuit, uerum etiam omnem libidinem ita radicitus ex animo euulsit, ac si nullam unquam eius notitiam habuisset. Confessione enim generali de anteacta uitæ lapsibus facta, sic mores correxit suos, ut omnes, qui eum antè cognorant, de subita illa uitæ mutatione non parum obstupescerent.

Cùm pyratae Hollandici, de quibus supra, in urbe Manilana iudicum sententia morti addicti essent, uisum est gubernatori,

cos

eos variis religiosis commendare, si fortè eiuratis erroribus Ecclesie sanctæ restitui possent. Et placuit diuinæ bonitati, omnes, qui erant numero tredecim, restituere, vnum excipio Præfectum Admirantem, qui, vti pertinax hæreticus, strangulatus est & in mare præcipitatus. Cæteri cum tanto criminum dolore S. Ecclesie Romanæ obedientiæ se subjecerunt, vt Patribus religiosi visum sit, eis porrigendam quoque sacram Eucharistiam. De quinque nostræ Societati commendatis affirmare possum, eos magnæ ædificationi omnibus extitisse: nam & confessionem de totius vitæ peccatis & sacram Synaxim cum multis lacrymis obierunt, atque ante illam publicè fidei Catholice Romanæ professionem eiuratis hæresibus ediderunt, parati in dicta fide viuere & mori. Post biduum denique rosariis ad collū appensis magna animi lætitia, quod morte sua possent expiare delicta, ad supplicii locum processerunt.

Non minor est occupatio nostrorum his in locis cum Indis, atque cum aliis, tum quia eorum maior ad hanc Manilanam urbem, quàm alibi, concursus est, tum quia ardentiore affectu Societatis homines complectuntur. Nunquam ex iis desiderantur qui operam dare confessioni velint, senisque Sacerdotibus, si tot idiomatis gpari forent, ad omnes audiendos per totum annum opus foret. Sacram communionem magnopere affectant, & singularem ex ea fructum reportant. Omni hebdomade feria sexta plurimi aduolant, vt cum reliquis disciplinam faciant, pluresque venirent, si portæ ciuitatis quæ Indos dirimunt ab Hispanis sub noctis crepusculum non ocluderentur. Certè quamplurimi non verentur etiam per angustum portarum foramen irrepere, ne salutarem illam pœnitentiam negligant. Sabbatho quoque accurrunt ad audiendum sacrum Missæ de beata Virgine, & Quadragesimæ diebus ad audiendum concionem, idque tanto numero, vt Ecclesiam nostram cæteroquin satis capaceam totam compleant. Quando autem terræ motu subuersa est, magno studio vsque ad puerulos ipsos conuolarunt, vt operam suam exportandis lapidibus conferre possent. Iucundum erat spectaculum contueri illos formicarum instar inter rudera & parietem oberrantes, calceque & puluere feminas æque ac viros, iuuenes & senes resperfos, dum sportis in humeros sublatis ruinas certatim ad expurgandam planitiem efferrent.

Sodalitas Parthenia, recens inducta inter indigenas, omnes alias mirificè accendit. Aliquoties epulum præbuere pauperibus
tanta

ranta liberalitate, ut multa superfuerint pro incarceratis & aliis egentibus. Post prandium peractum pauperum manibus aqua lacticem affundebant, easque exosculabantur, ac denique pauperes ipsi nixi genibus Deum pro suis benefactoribus precabatur. Alii iidem Indi Sodales se contulerunt ad Xenodochium Indorum, ibique agris operam suam, componendis lectis & solo euerrendo, contulerunt; quod admiratione dignum est in hac gente, quæ abhorret à visitatione Nosodochiorum. Sodales, quantumvis pauperes, tamen ordinarias elemosynas Ecclesiæ præstant & egenis. Addicti sunt orationi & ieiuniis, totas hebdomadas solo pane & aqua contenti. Recipiunt se libenter in ædes nostras faciendæ confessionis vel commentationis spiritualis instituendæ causa, cum magno ipsorum fructu & ædificatione spirituali.

Christiana quædam femina in seruitutem infidelium iam dudum redacta in Insulis Mindanao & Burnei, Mahumeranæ sectæ deditis, nunquam a fide vera diuelli potuit, vel ad cultum idolorum induci, licet multa eorum loca peragrarit.

Indus quidam, cum aliis nonnullis, de peccatis confessus, ut sacram communionem percipere posset, affirmat se, quod peccatorum quorundam circumstantias reticuisset, per visum conspexisse eleganti specie puerulum, sibi quidem porrigentem sacram Eucharistiam; sed cum ipse responderet, se esse magnum peccatorem, puerulum subjunxisse, verum est te communionem dignum non esse, quia in confessione tua talem & talem circumstantiam cælesti. Quare cuiusdam ad ædes nostras concessit, vniq; Patrum visum patefecit, ac iterare confessionem postulauit.

Alius sic assuefactus erat corporis diuerberationi, ut cum die quodam iter faciendum esset cum certo agmine militum, nocturnis horis ab eo se abstraxerit, ne sanctum hoc exercitium prætermitteret. Id cum peditum dux nocte obiens vigilas clam animaduertisset, arbitratus eum mali aliquid meditari, silentio insectus est, ac tandem vidit eum subire cuiusdam Ecclesiæ camerarium, fusiq; ad Deum flexo utroque poplite orationibus in suum tergum acriter desæuire. Finita diuerberatione propius accessit, & cernens esse Indum, multo amplius ædificatus est. Cumque ab eo percontaretur, unde oriundus esset, respondit ex vico Manilano, seque solitum confiteri nostris. Miratus Capitaneus tyronem in Christiana religione tantam suæ salutis gerere curam, pecunia donatum ad suos redire iussit, ne consuetudine militum peruerteretur.

Sacerdos quidam fratre comite quasi in missionem ad villas quædam

quasdam Scilanas amandatus est, quæ parochis destitutæ institutione indigebant. Cumque eò concessissent grassante peste, illos non solum Sacramentorum confessionis, & sacre Synaxeos, sed etiam victus, qui in ædibus nostris parabatur, administratione liberaliter iuuerunt.

In alia missione, à Collegii Rectore altetoque Sacerdote instituta, ingens constitit laboris fructus in confessionibus audendis, in sopiendis dissidentium controuersis, in reuocandis ad meliorem vitam peruersis. Baptismi sacramento initiati viginti quinque adulti, à cæco quodam doctrina Christiana imbuti. Is licet oculorum vsu destitutus, tantam tamen gerit Catechumenorum curam, ut si vel vnus è numero quantumuis magno desit, certior reddat continuò Patrem. Quod hoc pluris facimus, quo is, qui quondam numeratus est inter Catalanos, hoc est, idolorum sacrificulos, nunc post conuersionem factus sit Christianæ disciplinæ institutor.

RESIDENTIA ANTIPOLANA.

IN hæc ordinariè versati sunt terni sacerdotes, in messe trium millium Christianorum. Baptizarunt hoc anno plusquàm quingentos. Experti sumus in hac gente religionem magnam & raram pietatis sensum in frequentandis sacramentis, obeundis supplicationibus, & disciplinis vsurpandis, aliisque operibus bonis exercendis, ac denique in omnibus magna facta est morum commutatio.

P. Visitator fundamenta jecit domus hospitalis, quæ magni est momenti. Quo die ad fastigium perducta est, post sacrum solemne & concionem, P. Visitator primus cepit inseruire pauperibus ibidem congregatis, aquam manibus eorum affundendo, easque flexis genibus osculando, quod exemplum viti primarii, qui præstò erant, omnes sunt secuti. Vnde in morem inductum est, ut in dies singulos quatuor Confraternitatis ad huiusmodi opera pietatis instituta Sodales eis victum apponant. Atque idem faciunt mulieres cum sui sexus infirmis.

Initia quoque data sunt Seminario puerorum, in quo in omni virtute bonisque moribus à prima ætatula educuntur, secundùm leges Christianas, eorum capacitati consentaneas. Quæ res non solum necessaria est ad capeffendam veram doctrinam, & corrigendos Indorum mores, sed etiam facilis & suavis. Sustainantur omnes oriza à parentibus subministrata, aliisque eleemosynis.

synis. Occupationes eorum sunt artem legendi litterarumque for-
mandi addiscere, aliâque præstare quæ puerilibus annis con-
ueniunt.

Inductus erat alicubi vsus toto annò cantandi in honorem
Deiparæ Virginis canticum Salve Regina, & feria sexta Quadra-
gesimæ post lectionem spiritualem faciendi disciplinam in Eccle-
sia. Cùm igitur Indi quidam, more in calidis regionibus consu-
to, in flumine se abluentes exaudirent campana signum dari, ad
Salve & disciplinam mox se amictu resumpto in viam dede-
runt. Vnus solus restitit, & irridens socios idioma suo dixit
Acoi Ouian. id est: Afferte mihi inde aliquid: quæ formula est a-
pud ipsos irridendi. Digressis aliis, ecce solum crocodilus (quod a-
nimal in his regionibus est admodum ferox, & carnis humane per-
cupidum) inuadit & interimit, antequam illi subsidium corporale
vel spirituale suppeditari posset. Id verò admiratione non parua
dignum fuit, cùm bellua hæc admodum vorax sit, hominesque
occisos vel totos deuoret, vel pedem aut manum saltem auellat,
hunc tamen integrum & illæsum reliquerit, quod Indi attribuerunt
virtuti decantati cantici Salve & factæ disciplinæ.

RESIDENTIA DE ZEBV.

HÆc residentia est in prouincia appellata Pintrados, in qua
major nostrorum pars degit, & Indorum salutis operam ma-
nuant, quanquam ordinariè non agant ibi nisi tres Sacer-
dotes & quatuor fratres. Locus est valde opportunus, quia hæc
recurrunt omnes reliquæ residentie. Ministeria Societatis cum
magno fructu ciuitatis exercentur. Ludus puerilis apertus est, &
lingua Latina traditur. Anno proximè elapso Reuerendissimus
Episcopus, officiales, & alii primarii viri litteris ad Majestatem Ca-
tholicam datis exposuerunt, quanto cum fructu spirituali nostri in
illis locis inter Hispanos equè ac Indos sua ministeria exercent,
simulque enixè rogarunt, vt annuo aliquo prouentu residentiam
illam stabilire dignaretur, quo diutius nostrorum laboribus frui
possent.

Optimus antistes ille, cùm pedes, licet sexagenarius, diocesim
suam iustraret, diuertit in eedes nostras, ac nobiscum ea submis-
sione animi & familiaritate vixit, ac si vnus de nostris esset. Visi-
tatione Diocesis absolutâ dicebat, se magnopere in ea admittentium
feminarum modestiam & pietatem, rumore enim & sermone
bus hominum iam dudum contrariam famam percrebuisse.

addebat se in tota noua Hispania nihil deprehendisse simile. Ac conuersus ad nostros, subiciebat eos sua sorte meritò debere esse contentos, quòd in his locis verbum Dei disseminandi prouinciam suscepissent, existimare enim se eos versari in parte mundi optima ac Deo gratissima, ex qua laborum suorum fructum colligere possint amplissimum.

In ædibus nostris hoc anno principium datum est disciplinæ, magno pœnitentium numero & populi deuotione. Conciones item habitæ, cum Christiana Catechesi ad militum custodias, fructu singulari.

Accesserat Pater quidam egrotum Indum iam loquendi facultate destitutum, nec tamē confessum, vt eum ad piè moriendum hortaretur. Monet itaque vt conetur saltem nomen *I E S V S* pronuntiare. Obsequitur æger, obscure enuntiant, sic tamen vt vix exaudiri posset. Pergit pater instare, vt clariùs proferat. Profert modico conatu clarissimè: integre confitetur, & postera luce incolumis è lecto exiit.

P. Michaël Gomez ad gentem quandam longiùs distitã profectus cum primis operam dedit, vt expiscaretur eorum nomina, qui nondum sacris baptismi aquis abluti essent: & adducti ad eũ sunt sexaginta, præter nonnullos alios, qui vocantur Visai: quibus omnibus, cum satis idolorum vanitatem Christianorumque dogmatum veritatem demonstrasset, impertiit baptismum cum tanta ipsorum, licet senes essent, consolatione, vt omnes obstupescerent. Sed necdum diluxerat, cum ecce aliquot alii & ætate longè prouecti viri & mulieres operiuntur ad domus nostræ ianuam, vt eodem sacramento initiarentur. Initiati autem sunt sexaginta cum senis infantibus, è quibus primarius loci, qui sexagesimum vitæ annum iam excesserat.

RESIDENTIA BOHOLANA.

Hæc residentia superiori Zebuanae subiecta est. Fructum ex ea collectum P. V. ex epistola P. Valetii Ledesmae hinc subiecta cognoscet. Ex mandato, inquit, R. T. Insulam Bohol inuisi, ac primùm quidem operam dedi vt populum vadique dispersum in vnum cogerem locum. Multa pacis media inggessi, rationes efficaces proposui, ac tadè effeci, vt mille homines, quorũ magna pars inter arma erat educata, desertis montib⁹, è quibus extrahi antè nõ poterant, confluarent. Conati sumus & plures montium incolas feritate barbaros, qui nullũ mortaliũ præter

præter Patres nostros vnquam conspexerant, omnibus humilitatis officiis blanditiisque eorum naturæ consentaneis elicere, & impetrauimus. Sedes eis assignauimus iuxta flumen, vbi iam Ecclesiam exædificauerunt, ad quam Dominicis diebus conueniant. Baptizauimus viginti supra centum eorum filios, eoq; amplius adultiores non solum iam feritatem omnem deposuerunt, verum etiam magno ardore baptismum efflagitant, cantillant, & nocte diuque doctrinam Christianam recitant.

Die sanctæ Annæ, cui Ecclesia dedicata est, sacro, conuersione cuiusdam primatii senis, qui censetur quasi Pater omnium, initium datum est conuersioni cæterorum. Hic enim flexis genibus à me infans precibus postulauit sibi dari copiam sancti lacuum quo exemplo tantopere confirmati sunt in proposito, qui iam ad baptismum erant parati, aliiq; de nouo incitati sunt ad eum petendum, vt plures quàm centum, alii post alium, supplices baptismum postularent. In Vifalia adultos octoginta nouem vniue baptizauimus, & paucis post diebus 94, partim pueros partim adultos, & alio die reliquos omnes loci indigenas. Hinc digressi, post montem vnum superatum, Dominus pro lacto spiritali obtulit viginti nouem puerulos, qui Angelorum speciem referre videbantur, & aquis piacularibus in nomine sanctæ Trinitatis eos aspersimus, vnâ cum tribus adultis, quos mecum duxeram, vt sacrificium Missæ audirent, verboq; & exemplo accuratius in fide Christiana instruerentur. Longius deinde progressi venimus ad viculum quendam, in quo indigenæ commodam quandam Ecclesiam in nostrum aduentum, denorum cubitorum spacio porticam, excitauerunt. Hic rete nostrum, vel potius Christi, expandere cepimus, & attraximus quicquid ibi piscium erat: nam præcipui quique viri & mulieres, senes & iuuenes, parui & magi ad pedes Christi Iesu se abiecere, agnoscentes eum verum Deum, & baptismi mysterio ei per fidem coniungi ardentem exoptantes. Atque hic cognoscere cepi beneficium a Deo mihi præstitum, quod me ex Hispania in has horas euocauit. potuit enim vel hoc vnum euocare exemplum. Prima igitur vice baptismi sacris lacibus cetera capita tinximus, altera verò reliquos omnes, nullo excepto.

Cum n aliquando homini agresti & barbaro summam paradisi gloriam dirasque inferni pœnas exponerem, respondit, haud sciscus ac si à dæmone esset obsessus, se malle ad infernum quàm ad paradysum concedere. Et quia erat vnus è præcipuis illius loci incolis, plurimos in eandem obstinati animi sententiam pertraxerat.

Ego

Ego verò non dubitavi iteratò aggredi absurdum hominem, & atrocitatem aternitatemque tormentorù magna verborum vehementia ei inculcaui, sed respondit, sibi certum, eò potius post hanc vitam migrandum, quò sui parentes, aui, ceterique maiores peruenissent, quàm aliò. Tum ego subiunxi, probaret saltem vim ignis, ille verò manibus suis æquè ac cor induratis non dubitauit prunas accensas è foculo arripere. Verùm paucis post diebus, mente diuinitus mutata, excurrens in campos & agros, omnes suos ciues conuocatos tanto studio impulit, vt Christiana sacra susceperent, vt parem inter Visanos non haberit.

In alia epistola, ad P. Visitatorem ab eodem data, idem P. Valerius scribit, sibi ab alio quodam Patre scriptum, ipsum plusquam 400 capita in Lobo & Dita, maximè infantium, sanctissimis aquis perfudisse: ita vt trium mensium interuallò plusquam mille eodè sacramento initiati sint, & innumerabiles alii supersint eodè desiderio flagrantes. Quare aiunt nostri iam tempus pro illa Insula luanda aduenisse, & operarios cupidè præstolantur.

At clarius istarum missionum in Bohol fructum perspiciet V. P. ex litteris P. Gabrielis Sancez, & P. Christophori Ximenez, illi missioni destinatorum. In vnis Octobri mensè datis ita scribit P. Gabriel: Dominus noster nostris conatibus laboribusque singulariter benedixit. Nam postquam gentilium greges in vnum locum conuenere, tam serio, omni fictione exclusa, ad Deum conuersi sunt, vt aliud affirmare nequeam, quam Dominum eorum conditorem & redemptorem illos peculiari quodam beneficio vocatõnis voluisse in suum gregem adsciscere, siquidem intra biennos menses bis mille mortales se Christi legibus & institutis, suscepto baptismo, subdiderunt. Meaque opinio est, si præstò sint aliqui Patres, totam Insulam breui iugum Christi complexuram. Dicit non potest, qua voluptate spiritali afficiat, dum video homines panè siluestres è montibus erumpentes supplices baptismi postulare gratiam: pueros verò ipsorum, angelis per similes, nescio a quo doctos, iam Christianam resonare doctrinam. Certè proximis superioribus diebus me adit quidam Catecheseos non ignarus, quem à decennio non videram, ac magna contentione petit, ne sibi negarem baptismum. Veniunt & Caraloni, vel Idolotum sacrifici, totque argumentis declarant se ex animo desiderare baptismum, vt necesse fuerit eorum votis facere satis. Verè mihi pater, solatiis affluo, gaudio exulto, nec in hac terra aliud mihi propositum est, quam Domino Deo toto pectore inservire, optareque vt omnes ad suam diuinam maiestatem conuertantur. Do-

minico die in Ecclesia, vt alias, numerata sunt capita septingenta. Si R. T. ante occasum solis cerneret centenos pueros puellasque montanas recens Christo aggregatas ad ripam fluminis processionis forma collaudantes Deum, & doctrinam Christianam concinentes, non posset non præ gaudio colliquescere in lacrymas. Paucis antè diebus in Dita quingenti sacro baptismo sunt iustrati. Itaque in toto tractu Boholano facilè nunc numeramus ter mille Christianos. Initio tantùm erant octingenti, nunc accessu nouæ benedictionis Dominicæ per baptismum accessere bis mille trecenti.

De alia breui missione, à quodam Sacerdote facta, scribit idem Pater hæc: Deus hanc gentem Tobigon tot caelestibus orat & locupletat donis, vt non audeam hinc discedere, & prosperum successum solum abrumpere. Ecclesia conferta est hominibus matutinis horis & vespertinis; nullus de victu sollicitus est, licet indigeant, aut longè adferre debeant. Omnis eorùm cura est, vt Christiani sint, & baptismo initientur. His quindecim diebus, quibus rudimentis Christianæ fidei eos instruximus, baptizati sunt quinquaginta adulti supra ducentos. Superfunt autem Catechumini 40, nam reliqui baptizabuntur post reditum.

Senex quidam primarius & honoratus, hæcenus obstinatus, tandem indicauit mihi se paratum submittere caput baptismi. Canus totus est & decrepitus, vt vix voeem in verba conformare possit. Et cum ipse ad Ecclesiam venire nequeat, eius ædes adire cogor. Baptizabo eum cum alio quodam ætate prouecto quam primum; videtur enim mihi non exiguum prædestinationis argumentum, vtrumque tam diu expectasse, & nunc primùm tanto ardere baptismi desiderio.

De alia quadam missione scribit P. Gabriel Sancez, Archidiaconum Zebuanum, & beneficiatum in Tana, profectum in Boholanam insulam xii. leucis distantem, vt a Superiore nostro Patrem aliquem impetraret idiomatis peritum, qui sua genti Evangelium annunciaret. Missus est P. Gabriel, qui vno mense quadringentas audiuit exomologeses, & multis sacrum Domini corpus porrexit: Baptizauit quoque 80. puerulos & nonnullos grandiusculos. Inductus est ibi mos doctrinam Christianam in vniuersis publicis per pueros ordine compositos cantandi; quod idem fit in Ecclesia cum tanta populi voluptate, vt etiam præcipui è gente parum honorificum sibi existiment, si non in eadem doctrina nunquam examinentur.

Coniux præfecti loci Inda lecto affixa, quadam nocte tam gra-

titer laborare cœpit, vt omni loquendi facultate fuerit destituta. Vocatur è Societate Pater, qui eam omnis iam sensus expertem repperit. Et quoniam de peccatis confessa non erat, licet expetiuisset, Pater sacrum Euangelium recitare cœpit, & aqua benedicta cant aspergere, quo facto mox se colligens pronuntiato nomine I E S V, dixit: Miserere mei, & in multorum præsencia postulauit confiteri, deinde non elapsa quartæ horæ parte ita integra & incolumis de lecto surrexit, vt Pater noluerit ei autem præbere, sed iussit postera luce eam cōfitendi causa prodire in Ecclesiam, quod & factum est.

Idem eidem Patri contigit cum duobus aliis infirmis, quos recitatione Euangelii & lustralis aquæ aspersione restituit & sensibus & incolumitati, sic vt possent peccata confiteri.

Denique diuersis diebus ad pueros duos morti proximis, & loquendi vi priuatos, profectus eodem antidoto Euangelii & sacrae aquæ pristinae sanitati ita ambos restituit, vt etiam aliter repente è strato excussus ad solitos ludos puetiles redierit.

Confessionis audiendæ causa idem & ad alium se contulit à villa leucæ vnus & dimidiatæ interuallo distantem, cui ex infirmitate corpus tam erat debilitatum & fractum, vt attingi non posset, nec ex vno latere in aliud conuerti. Audita eius confessione recitatoque Euangelio discessit feria hebdomadæ sexta. Dominica insequenti, cum Pater seiscitaretur, vt se infirmus haberet, responsum est, esse sanitati restitutum, ac ad insulam quandam profectum, vt ventilatione ad victum necessaria compararet.

N O C T E quadam cum Domini cuiusdam principalis filia Christianæ legis capita decantassent, coniectis è xisto quodam in cælum oculis conspexere crucifixum, aspera quidem sed pulchra in capite insignitum corona, toto autem corpore & pectore, Solis instar fulgentem, & cælum ascendentem, donec ad orbem Lunæ peruenisset. Quod vt peruenit, euauit. Visio hæc tantum lætitiæ conciliauit spectatoribus, quantum mortis attulit absentia. Pater quidam iussit totam rem in Ecclesia coram multis, ab illis ipsis qui viderant, commemorari: licet vt erat gens illa simplex & veteranda magno pudore & metu affecta fuerit in narratione. Postea cognitum est in alio loco duabus leucis disuncto eundem crucifixum apparuisse. Quod
visum

visum eo pluris æstimari debet, quòd euenerit hominibus virtute præstantibus, & in pristina sanctè viuendi consuetudine perseverantibus.

RESIDENTIA SAMARENSIS.

Quoniam huius Insulæ indigenæ sparsi sunt secundum sinum & tractum maris, necesse fuit sex è Patribus maiore anni parte ad excolendam illam cum fructu, quantum ex talibus missionibus expectari potest, amandare. Ex literis autem nostrorum cognouimus, gentem huius Insulæ maritimam cepisse nomen dare Christianæ religioni, ac præcipuos quosque iam esse baptismate facto expiatis. Residentiæ huic incumbunt visenda quatuordecim loca. Hoc anno sexcenti octoginta super mille homines, & maximam partem adulti, Christi sponsæ per sacrum lauacrum adiuncti sunt. In quadam exigua Insula, quæ à biennio visitata non fuerat, tanto desiderio duo è nostris in missionem eò ablegati à tota gente excepti sunt, ut inde à maris ora usque ad loci Ecclesiam omnes vias exornarint virentibus ramis, deinde à puerorù puellarùq; cœtu doctrinâ Christianâ festis vobus occinente ritu processionis in Ecclesiam deducti. Et cum nostri exposcerent nomina in schedam conjici eorum, qui baptismi suscipiendi cupiditate tenerentur: responderunt, nihil opus esse scheda, omnes velle fieri Christianos. Senes, qui cæterorum solent cæteris esse obstinatior, ægreque Christianam doctrinam addiscunt, non aliam rationem postulati à se baptismi afferbāt, quàm quòd senectus parum diuturnam illis vitam promitteret. Itaque omnes diuina gratia filii Dei facti sunt, & vitæ æternæ hæredes.

Horum Christo aggregatorum fama mox permota sunt & aliæ insulæ ad expetendum Patres nostros: in quarum vna intra dies quindecim desertis infidelitatis tenebris lucem Euangelicam aspexere per baptismum centum sexaginta adulti, & quinque pueruli, cum vna anu centum triginta annorum, iam cæca, & surdastra, imò immota, quocunque enim deportabatur, manebat instar saxi immobilis. Aliis in locis deinde baptizati sunt adulti quingenti, & duo infantes. Alia rursus missione, triu mensium interuallo, baptizati sunt triginta septem supra octingentos, ac concubinæ plurimis ereptæ. Sed & aliis in locis alii multi eisdem aquis tincti sunt, omnesque numerù in vniuersum conficiuntur millium sexcentorum octoginta capitum.

RESI-

RESIDENTIA DVLACENSIS.

Maximus extitit institutionis Christianæ fructus apud Dulacenses à septem hominibus Societatis ibi traditæ. Fundamenta puerilis Seminarii iacta sunt. Triginta in eo bonis moribus & solidis virtutibus imbuuntur, operamque suam nostris locant in Catechesi exponenda rudioribus & plebæis, idque successu felici. Quocumque enim nostri veniunt, ubi illi industriam suam probarunt, omnes bene comparatos ad baptismum complectendum inveniunt.

Ad veteres Christianos, aliosque adultos sapientiores, familiariter habentur sermones de vita Christi Domini & Sanctorum, de modo fructuose communicandi, & notabilis apparet fructus. Propter hæc pia exercitia, probitatemque vitæ, religio Christiana ordinariè in tanto pretio est, ut pauci restent, qui non cupiant illi per baptismum initiari. In aduentu & natalitiis feriis plusquam septingentos homines baptizauimus. Ab anno verò superiore vsque ad præsentem, viginti supra duo millia, eoque plures.

Residentia huic annexa est præter alias cura duarum dirionum grandium & populosarum, quæ suam virtutem probant maximè in honestate morum & obedientia. Scribitur, feriis natalitiis in altera illarum octingentos infideles fidei Christianæ subscripsisse, fideles verò in frequentatione Sacramentorum Confessionis & communionis nihil cedere Hispaniæ.

Repertus est in viculo quodam senex solitariam quasi vitam agens, cumque Pater noster ab eo percontaretur, quam viuendi rationem teneret, ita prudenter respondit, ut Pater magnopere admiraretur. Inter cetera dixit, se quamuis corpore degeret in terra, mente tamen versari in cælo. Somnia nocturna nulla ei erant, nisi de altera vita, cernebatque beatos ingenti splendore circumfusos, ac præ cæteris vnum qui omnibus antecellebat. Cumque Pater illi spectandam præberet effigiem iudicii extremi, in qua etiam expressa erat paradisi gloria, sciscitabatur, an somnia eius cum hac imagine vitæ beatæ consentirent. Respondit senex admirandus: Hoc, & non aliud vidissem mi Pater? multo plus, multo plus. Obstupuit Pater tantum opum spiritalium thesaurum in hoc homine depositum. aiebat enim deinceps suam commentationem occupationemque non aliam fore quam de IESU & MARIA, donec cum hac vita commutaret æternam.

Duo è nostris, cum fortè in vile & rusticanum tugurium incidissent, inuenere senem octogenario maiorem in arundinibus quibusdam decumbentem, & omnibus sensibus destitutum, totoque corpore sic exhaustum, vt pellis vix ossibus hæreret, viva mortis imago. Miserti hominis nostri Deum precati sunt, vt misericordiam suam homini pauperrimo non denegaret. Paulo post colligens se moribundus reuixit, magnaque voluptate baptismum recepit. Quo recepto rursus sensibus destitutus, inuocato suauiter nomine IESV & MARIAE animam Deo reddidit.

Certiores redditi agrum quendam graniter decumbere in extremis ditionis finibus, etsi non parum ab itinere deterretent noctis tenebris & serpentium copia, ac grandis quoque fluminis crocodilis pleni transmissione, tamen tanti hæc nobis non fuerunt, ac pretium vnus animæ sanguine Iesu Christi redemptæ. Eo itaque concessit vnus Pater, vnaque medicina in nomine Iesu agrum sanauit. Verum, quod magis admiratione dignum est, in reditu Pater in aliam infirmam incidit, quæ etsi periculose non videtur laborare, tamen simulatque baptismum accepit, ad meliorem vitam commigravit.

Cum duo è nostris iter facerent per solum arenosum sub meridie nimio æstu solis tosti, & ab omni cibi vel potus communitate deserti, vbi Domino Deo hæc suam afflictionem commiserant, ecce improviso & tempore alienissimo se homo quidam humani in sabulo sedens, & quod ad mores attinet perhumanus & modestus se offert. Præbet haud grauatur famelicis & sitibundis recetes è canistro fructus. Quos cum libenter acciperent, non solum magnam inde capiebat voluptatem, sed etiam singulari quodam affectu inuitabat, vt iis vescerentur, quandoquidem essent ipsorum. Hoc communiti prandiolo progressi sunt, quod alioquin ægre potuissent, longius, Deoque immensas egerunt gratias, quod in tanta necessitate ipsis subuenisset. Postea perpendentes omnes huius facti circumstantias, vt loci, in quo homo repertus est cum fructibus: nunquam enim vllus Iudæus in tanto solis ardore solus consuevit se in viam dare; deinde, quod licet ignotis, tanta humanitate & liberalitate fructus illos communicasset, prorsus in eam persuasionem venerunt, fuisse Angelum Dei. Certè argumentum saltem fuit singularis Dei providentiæ, fideque dignum est, Deum hoc modo bonitatem suam illis demonstrare voluisse. ideo, quod dicti duo Patres in loco quodam, vnde illo die digresserant, cum ingenti fructu spiritali operam suam locassent.

RES.

RESIDENTIA ALANGALANA.

IN hac Residentia vineę Domini excolendę operam suam impenderunt Sacerdotes quatuor & terni fratres. Pedibus iter fecerunt per flumina, stagna, & paludes, aqua crebrò ad umbilicum vsque profunda, & ardente Sole. Sed quia labor ex amore Dei profectus est, Deus per immensam suam benignitatem eos suo solatio in summis periculis destituit nunquam. Scribunt ab anno proximè exacto in præsentem vsque plures quadringentis supra mille sacrum regenerationis lauacrum suscepisse. Assiduè diuinis officiis interfunt, quę in hac residentia solenniori apparatu, quam alibi, celebrantur, ob trium Sacellorum, Indicorum commoditatem, quę longè superant Hispanica. Solent cantare Salve Regina, in honorem D. Virginis, & per Quadragesimam Psalmum Miserere pro facienda disciplina.

Milliones plures ad loca varia institutę, cum multiplici proventu baptismatum, aliorumque fructuum spiritualium. Nonnulla percensebo. Cum Patet in quadam ditiuncula degeret, Indus quidam manibus pedibusque mutilus nauigio, idq; solus ad Patrem, cum omnium admiratione, Deo scilicet & Angelo custode nauem impellente, recta contendit, & baptismi copiam sibi fieri experituit. Peritionis autem huius auctorem sibi fuisse Hispanum quendam affirmabat, dicentem omnes ad infernum detruendos, qui Christianam legem complexi non fuissent.

Scholarum fructus exitit maximus. nã scholastici singuli magistri facti sunt in ædibus paternis omnium domesticorum; bonoque vitę exemplo etiam alios ad amplectendam veram doctrinam inuitant.

Puer Ecclesię cantor, cum ab Hispano, quodam sollicitaretur ad designandum facinus parum honestum, respondit: Domine, probè noui, quo remedio tétationem illam tuam pellere debeas. Recitemus vnà Rosarium in honorem Beatiss. Virginis **MARIÆ**, ac extemplo omnes prauę cogitationes in fumum euanescent. Sic à recenti Christiano institutus est is, qui iure aliorum debebat esse magister & doctor.

In Insula Leita anno præterito, numerata sunt, supra quingentos, viginti nouem mortalium millia, & nostrorum tantum sacerdotum institutione, qui sunt sex, vtuntur. Quorum manibus sanctissima baptismi lympha in hac aliisque Insulis anni curriculo perfusa sunt decies millena & nongenta minimum capita. Atq;

908 LITT. ANNVÆ INSVLARVM PHILIPPIN,
hic breuiter est huius Vice-provinciæ fructus.

Restat tantum, vt P. T. oculos conijciens in hanc nouam pla-
tulam, tanta terrarum intercapedine Roma disunctam, & in ex-
tremis orbis partibus sitam, (sicut & in gubernatione Societatis
vltimum sortita est locum) illi omnem beneuolentiam & fau-
orem ostendat, submissis aliquot operariis cum his verbis: Mai. 18.
*Ite Angeli veloces ad gentem conuulsam & dilaceratam, ad populum
terribilem, post quem non est alius. vt lucem aliquam sua prædica-
tione Evangelica his tenebris inferant, & omnes supplices verum
Deum mundi conditorem adorent & venerentur.*

Hos thesauros offert P. V. Philippinarum India, confidit que se
diuina opitulante gratia & benedictione vestra maiores oblatu-
rum. Quod superest, Dominus noster P. V. incolumitatem, in Ec-
clesiæ totius utilitatem & Societatis incrementum, multos annos
creatur & conseruet.

P. V.

Filius, & in Christo seruus,

FRANCISCVS VAEZ

FINIS.

